

Görüs

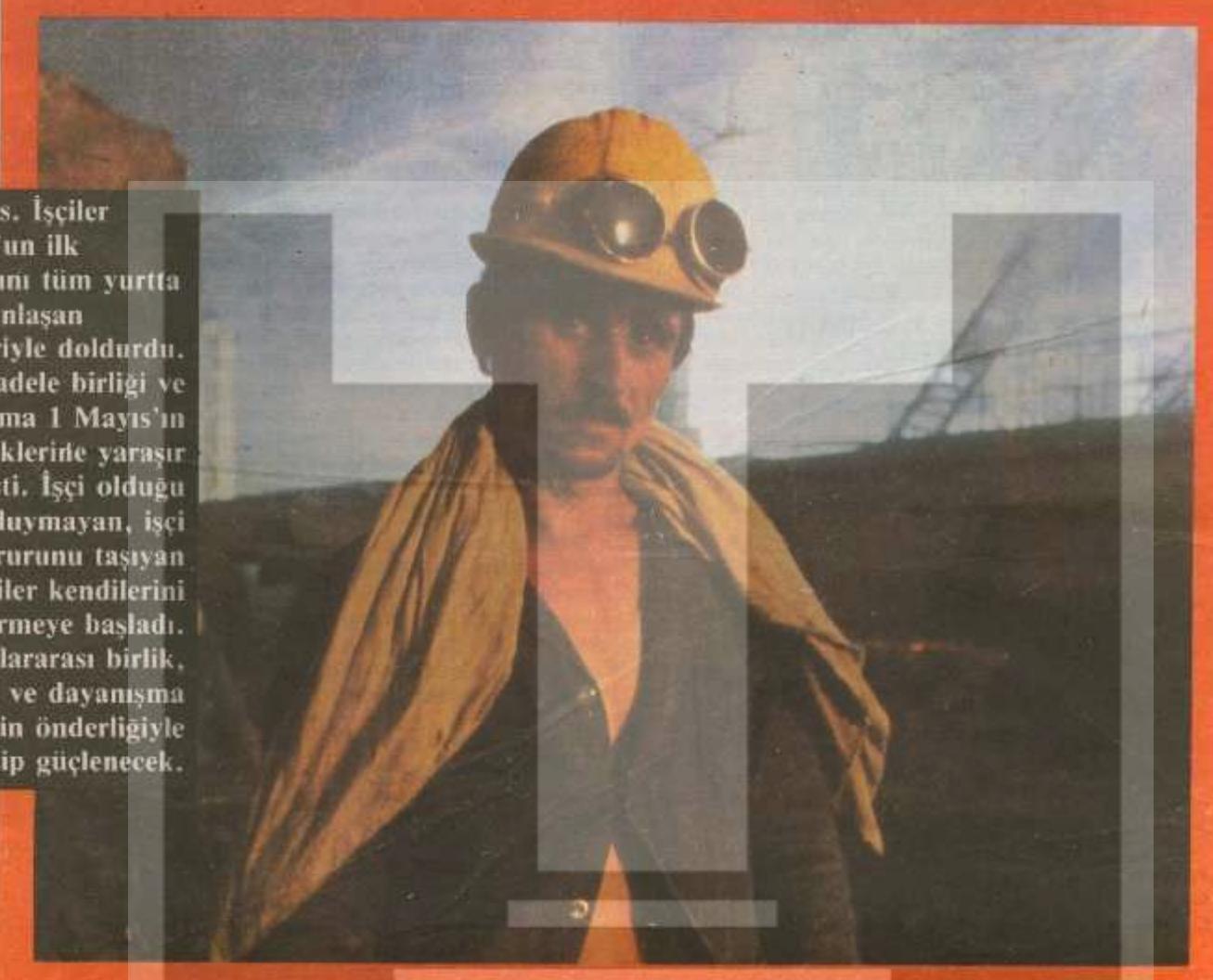
EKONOMİ VE
POLİTİKADA

AYLIK DERGİ ■ MAYIS 1989 ■

1 Mayıs. İşçiler 1989'un ilk aylarını tüm yurta yayınaşan direnişleriyle doldurdu.

Mücadele birliği ve dayanışma 1 Mayıs'ın geleneklerine yarasır biçimde gelişti. İşçi olduğu için eziklik duymayan, işçi olmanın gururunu taşıyan işçiler kendilerini farkettirmeye başladı.

Uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma böyle işçilerin önderliğiyle pekişip güçlenecek.

İŞÇİLER ÇAĞ ATLIYOR
Yıldırım Koç

HOŞ GELDİN
YA ŞEHİRİ RAMAZANI

Dentiyor ki, tüm olup bitenle-
re karşın Türkiye'de laiklik
sağlam temellere oturmuştur,
bir geri dönüş olmaz. Profe-
sör Dr. Tahsin Yazıcı geçenler-
de şöyle diyordu: '1980 önce-
si İranı 'nı gören ve tanıyan bî-
ri, bugünkü Humeynî İranı'-
nı tasavvur bile edemezdi. Şah
döneminde despotik bir yöne-
tim vardı ama İran eni konu
laik bir ülke görünümündey-
di. Bundan da geri dönülmez
sanıldı. Oysa öyle bir dönüldü ki... Bugün de Türkiye'ye
bakıyorum da, geleceğimizden
ürkütü duuyuyorum.'

ILHAMİ SOYSAL

AYAK TOPU
Can Yücel

- 3 1 MAYIS
GÜL ÇAKIR, DILEK A.KANAT
- 4 HALKLAŞAN İŞÇİ HAREKETİ
SÜREYYA ÖRGEN
- 6 İŞÇİ SINIFI ÇAĞ ATLIYOR
YILDIRIM KOÇ
- 8 İŞÇİ NEDEN "AÇIZ" DİYOR
VEYSİ SEVİĞ
- 10 KANTARIN TOPU NEDEN
YERİNDEN FIRLADI
TEKTAŞ AGAOĞLU
- 11 SHP VE İKTİDAR
SADUN AREN
- 12 "NE OLACAK ŞİMDİ" YERİNE
"NE YAPMALI ŞİMDİ"
TEVFİK ÇAVDAR
- 14 HOŞ GELDİN YA ŞEHİRİ RAMAZAN
İLHAMİ SOYSAL
- 15 BANKO'DAN BANKA'YA
ERDAL ATABEK
- 16 "DAYAN, KİTAP İLE"
REHA İSVAN
- 17 SHP VE GENÇLİK
TAHIR HATIBOĞLU
- 18 VEDAT TÜRKALI İLE SÖYLEŞİ-2
ÇAĞATAY ANADOL
- 20 ORMANSLAŞAN TÜRKİYE
DOÇ.DR.YÜCEL ÇAĞLAR
- 22 "KADIN"İN GÜNAHİ!
GÜLTİN KAÇMAZ
- 24 DANILOV MANASTIRININ ÇANLARI
ORHAN İYİLER
- 26 ALACAK ÇOK YOL VAR
M.SEMİH GEMALMAZ
- 27 YENİ BİR DERGİ
SADUN AREN İLE SÖYLEŞİ
- 28 AYAK-TOPU
CAN YÜCEL
- 29 GÖRÜŞME
REFİK DURBAŞ
- 30 BÜYÜKLER PASTAYI PAYLAŞSIN
KÜÇÜKLER ÇÖPLENSİN
M.FIRAT YANARDAĞ
- 32 SINAİ KİTLERDE VERİMLİLİK
NÜRİ KARACAN
- 34 YASALAŞMA SÜRECİNE
TARIHSEL YAKLAŞIM
VE BİR DÜŞSEL ÖNERİ
VEYSİ SARISOZEN
- 36 BAŞARISIZ DARBENİN ARDINDAN
PRÖF.DR.ZAFER ÜSKÜL
- 38 SPARTAKÜS OLMAK
AHMET KAÇMAZ

"SOKAK" GERİ GELİYOR

Ö

zal, elbette "tiynetinden", ama Özal'la sınırlı bir karakter sorunu olarak değil, geliş biçiminde ve amacında saklı tiynetinden ötürü gitmek istemiyor. O halde gönderilmeli. İstenmeden gelen iktidarlar, ancak gönderildikleri takdirde giderler. Dündəada hep böyle olmuştur, "olağan" budur da, Türkiye'de açıklama "olağandışı" olanda aranmalıdır. Olağandışı olan şey Türkiye'de muhalefettir.

Muhalefettir cunku, seçim sonuçlarını görmek ve bunun içabını yerine getirmek tense bu sonuçları yorumlamayı öne alan muhalefet, muhalefet değilidir. Bunun muhalefet olmadığı, sözde her şeyin tartıya sürüldüğü bir seçim kapsamında Türkiye'nin hayatı sorunlarının gündeme dahi gelmemesi olmasından da belliidir. İşçi ve emekçi hakları, insan hakları, demokratik ve siyasal haklar ve özgürlükler, işkence, zulüm ve hukuki temeli meşkuk onbinlerce mahkûmiyet ve bütün bunların siyasi ifadesi olarak 12 Eylül ile hukuki ifadesi olarak Kasım anayasası tâlaffuz edilmediler.

Madem ki muhalefetin bu tür sorunları yoktur, demek ki Türkiye'nin de böyle sorunları bulunmuyordu. O halde Özal'a karşı verilmiş yüzde seksen oyın anlamı içinde milletin bu tür sorunlardan kurtulmak istediği gibi bir "mesaj" aramak doğru olmazdı. Millet 'SHP'yi birinci parti', 'DYP'yi sağın büyük partisi' ve öyleyse Özal'ı da "enflasyona karşı mücadede" görmek istiyordu; işte seçim başka bir gelişmeye mahal olmadan bu üç sonucu da ortaya koyuyor, millet göreceğini görebiliyor.

Türkiye'nin aktüel gündemini askerlerle, Özal'la, bunların arkasındaki iç ve dış desteklerle, dünyadaki ekonomik ve siyasi konjuncture açıklandı, açıklamamızda boşluklar kalmıştı. Ama artık bu yeterli, seçim ortaya koyduğu sonuçlardan sonra geçerli olmayacak. Muhalefet var mı yok mu, hangi konuda ne kadar var, bunları da saptamak zorunlu olacak. Türkiye'nin Özal'dan gayri alternatif yok demek, Türkiye'de muhalefet yok demeye geliyor. Bu ne kadar doğru?

DYP ve SHP bağlamında sonuna kadar doğru. Sosyalistlerin ve devrimci sol güçlerin durumu açısından da yazık ki doğru. Tek doğru olmadığı alan, yaşamın beklemeyen geçegidir. O da işte kendini "dilsiz ve sağır" olarak "sokakta" ortaya koyuyor. "Sokak" geri geliyor.

"Sokağı", şimdilik sadece işçiler ve o da ekimden ibaret bir taleple taşıyorlar. "Sokak" henüz sosyal zenginliğine ulaşmış değil. Ama ulaşacağı, "provokasyon edebiyatını" aşıp senleneceği, toplumun bütün renkleriyle açılıp saçılacağı, sandığa da yansıtın ve "SHP'yi birinci parti", "DYP'yi sağın büyük partisi" yapan etkilerinden belliidir. Öyleyse "muhalefet" hiç de muhalif olamadan kaydettiği gelişmeyi işte bu, "sokağı" geri geliyor olmasına borçludur. "Sokağı" herkesin içine sindirmesi gerekiyor. "Sokak" ayrıklar ve aykırılıklarıyla; yanlış ve eğrisi vardır; doğru olan kendisidir. RP'li Urfa belediye başkanı "Atatürkçe değilse" demek ki değildir. Konyaaltı "kadınları kafese, turbana kapatacağım" diyecek seçilmişdir, aldığı oyların yarısı kadınlardandır. Bunlar, kendileri demokrat değilseler de fraklı baykuşlardan farklı olarak sokaktadırlar, öyleyse demokrasının doğrulayıcısı ve fakat insan aklının kusurudurlar. İrtica orda değil, laik despotizmdir. Dini irticaya en büyük darbe, onu özgür kılmaktır; iyi ya, işte o da özgürlük istemiyor mu?

Türkiye'de galiba muhalefet var da, henüz dill ve kulağı olmuşmamış. Sakınca, bu "olağanlılığı" olağan görülmemesinde yanyor.

GÖRÜŞ 1988 cildi çıktı. Yirmibin lira fiyatla satılıyor. İstekler ödemeli posta ile karşılaşacak.

Fiyatımızı Kasım 1988'de 2000 liraya çıkarmıştık. Kağıt fiyatlarındaki artışa dayanmaya çalıştık altı ay boyunca. Bu arada gazeteler birkaç kez fiyatlarını artırdılar. Biz de nihayet Mayıs sayımızdan itibaren beş yüz liralık bir artışa fiyatımızı 2.500 liraya çıkarıyoruz. ■

İllüstrasyon: Uğurcan Ataoğlu

ECONOMİ VE
POLİTİKADA
Görüş

► Sahibi: Sükrü Çelikyapı ► Yayın Yönetmeni: Çağatay Anadol ► Yaz İşleri
Müdürlü: Erdal Şahin ► Yazışma: GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-
İstanbul ► Fiyatı: Yurt içi 2500.-TL Yurt dışı 3 DM. ► Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurt içi 22.500.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin
Yapi ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına
yatırılmalıdır. ► Dizgi: Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ► Ofset Hazırlık: SOS
Ofset Tel: 511 25 36 ► Baskı: Teknografik ► Genel Dağıtım: GAMEDA

TÜRKİYE

► Bir gün 1 Mayıs' da böyle kutlayacaklar.
Tersane işçileri
Salıpazarı'ndan Galata
köprüsüne kadar
yürüyerek "İşçiler el ele,
genel greve" diye
haykırdılar. Gün gelecek
özgürlükleri için de
alanlara taşacaklar

1 M A Y I S

II. Enternasyonal'ın Paris Kongresi'nde 1 Mayıs'la ilgili kararın alınmasından bu yana yüz yıl geçti: "Belirlenmiş olan tarihte, bütün ülkelerde ve bütün şehirlerde uluslararası bir gösteri yapılacak ve gösteri aracılığıyla emekçiler, sekiz saatlik ışığının kabul edilmesi ve Paris Kongresi'nin öteki kararlarının uygulanması için resmi makamları zorlayacaklardı". 1 Mayıs'ın ilk enternasyonal kutlaması bu kararın ertesi yılına, 1890'a, rastlar. 1 Mayıs, sekiz saatlik ışığını için mücadele sınırlarını çoktan attı, bizzat kendisini kabul etmemesinden başlayarak sınıf mücadelesinin sembolü haline geldi. 1 Mayıs yasağında somutlanan sınıf saldırısı bunda yerince anlatıyor mu?

Burjuazinin, bilmecle 1 Mayıs yasakçılığının, 1 Mayıs'ı "Komünist ülkelerin bayramı / komplosu" olarak takdim ettiği tarih bilgisi noksantılığından değildir. Her 1 Mayıs'ta ayyuka çıkan "İhtilal provası" yugalarının beslediği bir şobinin, cezası 7,5 yıldan başlayan bir "suç"un, kopkoyu bir antikomünizm içe geçmiş antidemokratizmin ideo-lojik yansımasıdır bu. 1 Mayıs'ın sınıfsal niteliğini, üzerindeki yasak apaçık anlatmaktadır.

1 Mayıs'ın işçiler ve emekçilerce en temel bir hakkın tabii kullanımını halinde gerçekleşmesi, sınıf mücadeleinin kazanmış olduğu toplumsal meşruiyetin bir vurgusudur; 1 Mayıs'a konan yasak ise yalnızca işçilerle değil, tüm topluma konan yasaklara da kriter oluyor, hele günümüz Türkiye'sinde. 1 Mayıs İşçi Bayramı'ni kutlama hakkının bir daha geri alınamamasına kazanılmasını, iste bu yüzden her şyeden önce bir demokrasi sorunu olarak görmek gerekiyor.

1 Mayıs'ın yasal kitleSEL gösterilerle kutlanması 12 Eylül'den önce demokrasi mücadeleinin hedeflerindendi. Bugün, irili ufaklı her mücadelenin, çeşitli toplum kesimlerinin, en başta da işçilerin, emekçilerin, öğrencilerin, "kendilerine ait"miş gibi gözüken her sorunun dönüp dolasıp rejim sorununa, demokrasi sorununa bağlandığı koşullarda ise 1 Mayıs sembolü daha bir öne çıkıyor, daha bir belirginleşiyor. 1 Mayıs yasagini aşmak de-

mokrasi diye bir sorunu olan kim varsa onun ona bir görev olarak gelip dayanıyor. Ama en başta da bu hakkın filen kazanılması olusunda düşüneniyor.

1 Mayıs yasağı, şeklen oyle gözükse de, gösteri yaptırmama yasağı değildir. Sınıf bilincinin gelişimine, sınıf mücadeleinin toplumsal meşruiyetinin yaygınlaşmasına konmak istenen bir yasaktır. Böyle bir yasak kymak mümkün müdür oysa? Cevabı fabrika-

lardan grevlerle, sokaklara taşanlar veriyor.

1970'li yılların ortalarında, yarınlı yüzyılın bir yasaktan sonra kırılan 1 Mayıs tabusu, 12 Eylül'le birlikte görünüşte tekrar ege-men kılınmış olsa da, kitleleri 1 Mayıs'tan vazgeçirmenin mümkün olmayacağına artık herkes bilmektedir. İşçi hareketinde yükselen dalgalar men edilen alanların yolunu açmaya yenecektir... ■

Şiirler okundu, Nâzım'dan bile...

“**A**nlatılmaz, sözçüler yetersiz kalır...”, “Her şey muhteşemdir...”, “Boylesi bir gün daha önce yaşanmadı...” Bunlar Mayıs'ın ikinci günü başıya giron gazetelerden başlıklardı. Sekiz sütuna manşet. Gerçekte her şey inanılmaz derecede muhteşemdi. Mayıs'ın ilk günü, o güzel, pırıl pırıl gün cumhurbaşkanı'nın, başbakanın ve tüm siyasi parti liderlerinin kutlama mesajıyla başladı. Mesajlar hem TV'den hem de radyodan yayıldı. “Tüm çalışanların 1 Mayıs Bayramı'ni kutlansın.” Buydu söyleyen, lâkîl sözcüklerde de olsa. Ardından iyi dileklerde bulunuyorlar ve hepsi tüm çalışanları kutlamalarına katılmaya çağırıyorlardı. Başbakan özellikle şöllerin fedakarlığı, cefakarlığı üzerinde duruyor ve onları layık oldukları biçimde yaşatmak için ellerinden geleni yapacaklarını vurguluyordu.

Hazırlıklar haftalarca önceden başlamıştı. Sendikalar, meslek ocaları, çeşitli dernek yöneticileri toplantıları ve tüm sol partilerle birlikte ortak bir kutlama programı hazırlayıdılar. Bir de Kutlama Komitesi oluşturmuşlardı aralarında.

Kutlama Komitesi'nin işeri tıknındaydı. Geçmiş, çok çok geçmiş yıllarda olduğu gibi izmit'ten, Ankara'dan, İzmir'den, Eskişehir'den ya da bileyim Bursa'dan otobüsler dolusu adamın gelmesi sorunu yoktu. Her Kent, her İlçe, her bucak, hatta kimi yerlerde her köy kendi içinde kutlamalarını yapacaktı. Küçük yerleşim birimlerinde tartışmalar çıktı. Sorun 1 Mayıs ve hidrellez kutlamalarının birleştilmesiydi. Fakat ne dünya çapında kutlanan 1 Mayıs'a ne de ertek geleneksellemiş olan hidrellez kiyamamışlar. “Haftada 5 gün çalışmayacağımızı biliyoruz, ardarda gelen bu iki kutlamayı da pekala bıcarız!” diyecek kararlarını vermişlerdi.

Basılı kentler bilemem, fakat İstanbul'da her şey tek sözcükle muhteşemdi. Trafik öylesine iyice düzenlenmişti ki, tek bir aksaklı olmadığını. Belediye otobüsleri sabahları başlayarak insanları taşımeye başladı, hem de ücretsiz olarak. İki ilki program. Öğlene dek, artık ismi “1 Mayıs Alanı” olan Taksim'de toplantıları. Yürüyüş kollarının sonu geimek bilmeyordu. Bayramlık giysileri içindeki yaşlılar gençler, çocuklar görülmeye değerdi. Alanda hissiler dolasıyordu. “İyi ki burayı genişlettiler, yoksa bunca insanı alması olası değildi.”

Kutlama Komitesi'nden bir yelkili konuştu önce. Yurtıcı ve yurtdışından gelen mesajları okudu. Sonra toplantıya düzenleyen partilerin temsilcileri ve birkaç işçi konuştu. Aklısal, sevinç nidalan. Bu arada hiçbir otelden kursun faihan sıkılmadı. Panzerler manzelerde göründü ortakta. Birkac polis vardı: merakından gelen. Konuşmalanın sonunda çocuklar ellerindeki balonları aynı anda gökyüzüne bıraktı. Balonları allı, yeşilli, sarılı, morlu gölgeleri düşü insanların üzerine. Toplantı bitmişti.

Bir yelkili, trafo ile kapalı olan Sıhhi yönünde bulunan belediye otobüslerinin beklediğini duyurdu. Kutlamalar Belgrad Ormanı'nda sürüdürektil. Arzu edenler gidebilirdi. Bu önerisi gençler ve anne-babalarının ellerinden çıkışan çocukların sevinç çığlıklarıyla yanıt verdi.

Orada da her şey önceden hazırlanmış, kazanlar kurulmuş, sabahdan beri kaynayan et ve pilav kokusu sarmıştı orta. Fabrikaların bir gününe alınan tabaklar, kaşıklar servise hazır bekliyordu. Gençler çocuklara gönüllü servisi üstlenmişlerdi. Çocuklar ve yaşlılar arasında herkes sıraya girip alıyordu yemeğini.

Yemek sonrası bir durgunluk, bir sığırlık çökmeden kimse üstüne. Öbek öbek oturdular ağaçların altına. Saz lar çalındı, şiirler okundu. Neruda'dan, Lorca'dan, Hasan Hüseyin'den, Nazım'dan bile. İşyeri sorunlarını tartışıyan, gelecek 1 Mayıs'ı konuşanlar vardı. Öneriler getiriliyordu. Çeşitli ülkelere konuklar çağrımı gib. Haika haika olup halay çektiler.

Her şey gibi bu coşkulu gün de sona erdi. Otobüsler insanların kente taşıdı. Mutlu bir yorgunluk çöktü üzerlerine. Çocuklar daha yolda uyuklasmaya başladilar.

Her şey gerçekten çok güzel, çok gerkendi. Böyle bir günü yaşadıktan sonra, söylemeyecek bir şey kalmıyordu “kutlu olsun” dan başka. Dileriz gelecek 1 Mayıs'lara. ■

Dilek A. Kanat

HALKLAŞAN İŞÇİ HAREKETİ

Dokuz yıldır işçi hareketine ne denli tırpan atılmış olursa olsun, halk deyişile, "kesilen sakal daha gür çıkıyor".

Türkiye tarihinin en yoğun işçi hareketleri yaşanıyor. Hâlen 150 bini aşkın işçinin grev kararı almasının yanı sıra, 500 bini aşkın işçinin sendikalarının da işverenlerle uzlaşmazlık zaptı tujuş olduğu gözontünde tutulursa, bugün grevde ve gösterilerde olan işçilerden kat fazlasının hak arama mücadecesini yaygınlaştırma çabalarının öntümzdeki yıllarda çok önemli sosyal ve siyaset sonuçları doğuracağı kolayca anlaşılabilir.

Kamuoyunun ve siyasetçilerin dikkatleri büyük ölçüde siyaset alana yoğunlaşmışken gazetelere kısmen, ama giderek artan ölçüde yansıyan milyonlarca insanın doğrudan ve dolaylı yoldan ilgilendiren işçi hareketleri siyaset almanın dışında, ama gerçek hayat içinde sürüp gidiyor. Yaşanmaktadır işçi hareketleri, başta sol olmak üzere ülkenin toplumsal olaylarına ve gelişimlerine eğilen herkesin dikkatle incelemesi gereken önemdedir ve sosyal göstergeleri bundan önceki işçi hareketlerinden çeşitli farklılıklar içermekte, toplumsal veri olarak çeşitli yeni öğeleri taşımaktadır.

Henüz başlangıç evresinde bulunmakla birlikte ilk, gözümüzü çarpan özelliklere bu yazda değinmek istiyoruz.

Hareket, bir sosyal patlama biçiminde derinlerden kopup gelmiş ve bir püşkürme halinde birdenbire yüzeye çıkan bir nötelik arzetmemekte, son yıllarda başarılı ya da başarısız grevlerle ilk repliklerini veren ve gitgide yayılan, güçlenen ses dalgaları halinde ilerlemektedir. Bir başka deyişle, eylem, mevcut elverişsiz hukuki ve siyasi yapıya rağmen kendi toplumsal ve dolaşıyla hukuki meşruiyetini kabul ettire ettiğe geliştirmektedir.

Nitekim, daha üç yıl önce Türk-İş genel merkezinin binbir güclükle izin alarak düzenlediği örneğin bir Eskişehir mitingine bile, oradaki onca Türk-İş yöneticisine ve parlamentere rağmen devlet tarafından gayrimessru gözfüyle bakırırken ve mitingdeki her beş işçiye bir polis düşecek derecede olağanüstü polisiye tedbirler alınırken, aradan üç yıl dahi geçmeden aynı Eskişehir'de Nisan'ın ikinci haftasında binlerce işçi sloganlarıyla ana caddelerde yürüyüş yaptılar ve mülki amirler "niçin idareden izin almadınız?" diye bir müdahalede bulunmadılar. Yine, daha önceki yıl bir Türk-İş toplantısında önce konfederasyon yöneticileri Meclis'e doğru yürüyüse geçiklerinde polis tarafından dağıtırlarken, bu

gün birçok yerde böyle işçi yürüyüşleri günlük hayatın ve gazete sayfalarının olağan olaylarının arasına girmiştir.

İşçi hareketleri vardıkları yaygınlığı duzuyle, politik solu da, işçi haklarına kağıt üzerinde sahip çıkan, fakat o hakların kazanılması için parmağını bile kırıdatmayan sosyal demokrasiyi de ve hükümete karşı, işverenlere karşı laf dövüşünden başka bir şey yapmayan Türk-İş merkezini de çoktan aşmıştır. Çeşitli üretim dallarındaki işçilerden, hizmet sektöründeki çeşitli kamu emekçilerine kadar yaşanan hareketlenme, grev, iş yavaşlatma, direniş, yürüyüş ve vizitteye çekme şeklindeki eylemler üretimi süreci içinde yetişmiş, özellikle son yıllarda öne çıkmaya başlamış işyeri temsilcileri, diğer yerel işçi önderleri ve sendika tabanı birimlerinin diri unsurları tarafından yönlendirilmektedir. Bu işçi liderlerinin yaşlarına baklığımızda, 12 Eylül askeri darbesi sırasında birçoğumun hentiz 14-15 yaşında olduğunu gördük. Bu demektir ki, 12 Eylül'le birlikte on binlerce işçi lideri bir anda işten atılmışken, işverenler arasında çıkarılan kara listelerle, "güvenlik soruşturması" adlı işveren-istihbarat servisi işbirliğiyle işçilerin büyük coğunuğu is bulamazken, üretim birimleri ve işçi kitleleri yeni işçi liderlerini çıkarmaktadır. Dokuz yıldır ne denli tırpan atılmış olursa olsun ve hâlâ tensikat adı altında bu tırpan ne denli şiddetle işletiliyor olursa olsun, halk deyişile, "kesilen sakal daha gür biçimde çıkmaktadır".

Hareketin doğrudan bir siyaset yanı bulunmamaktadır. Çünkü şu anda ilköde politik sol ve sosyal demokrasi dahil hiçbir politik kesim kitlelerin karşısına yeni -ya da yeni olmayan- herhangi bir alternatif koymuş de-

gildir. Bir başka deyişle, ortaya somut çözümler koyan somut politikalar üretken herhangi bir politik alternatif bulunmamakta, bunu yapabilecek, herkesten önce yapması gereken, sebebi hikmeti bu olan politik sol da ülkenin siyaset arenasında marginal kalmaktadır. Böyle olunca da, adı geçen hareketler esas olarak ve doğrudan doğruya hak arama mücadeleleridir. Ama bu hak arama mücadeleleri IMF direktiflerinin ve reçetelerinin ve onların uygulanış yöntemi, siyaset üstyapısı olan 12 Eylül rejiminin ülkemiz çalışanlarına getirdiği yoksulluma ve yıkım kabusundan sıyrılmak için güçlü ve öne alınamaz bir kitle selikiniştir. Kesin bir dille "Yeter" diyen bir kişi koyuyor, çalışan yığınlarının kendi haklarına sahip çıkışını ve kendi kaderine el koymaya yönelişidir.

Dikkat edilirse, yukarıdaki paragrafta "işçiler" sözcüğü yerine "çalışanlar" ya da "yığınlar" sözcüklerini kullandık. Bu sözcükler andığımız hareketlerin en önemli niteliğini ve bundan önceki, benzeri hareketlerden asıl ayırdıracı farkını gösteriyorlar.

Cünkü Cumhuriyet tarihimin hiçbir döneminde işçi hareketleri bu denli halklaşmamıştı, işçi olmayan geniş emekçi yığınlarından boylesine büyük tasvip, destek ve dayanışma görmemişti. İşçi hareketlerinin asıl yükseldiği 1960'lı yıllarda önce mevzii ya da daha geniş herhangi bir işçi eylemine ya "komünist eylemi" veya "komünistlerin kısırtmasıyla kandırılmış işçilerin gafleti" diye bakıldı. Zaten o yıllarda ne işçi hakları vardı, ne de bağımsız bir sendikacılık.

60'lı yıllarda sağlanan sanayileşme kısa zamanda bağımsız işçi eylemlerini ve işçi sınıfının bağımsız sendikal örgütlenmesini de do-

▲ "Açız, ekmeğim istiyorum!" Sarıyer, Büyükdere Çaykur Fabrikası'nın 500 işçi protesto yürüyüşü yapıyor.

gurdur. İşçiler kendi örgütleri aracılığıyla önemli ekonomik, demokratik, sendikal kazanımlar elde ettiler. Bağımsız -devlete ve işverene bağlı olmayan- sendikacılığın bu gelişimi karşısında 1970'te Meclis'ten AP ile CHP'nin işbirliğiyle geçen sendikalar yasası tildi 15-16 Haziran'la işçiler tarafından reddedildi. 70'li yıllarda ileri sendikal hareket yoluna devam ederken, pek çok Türk-İş sendikası da üyelerini kaçırırmak için DİSK'in aldığı haklardan daha azim isteyemez oldular. Keza Türk-İş'in birçok sendikası ileriye doğru açılmaya başladı. O yıllarda işverenlerin en fazla tekrarladıkları söz "sendikal rekabeti mutlaka onlara bırakmak lazımdır"di. Bunun Türkçesi "DİSK'i kapatmak lazımdır"dan başka bir şey değildi. 1970'teki yeni sendikalar yasası da, onu izleyen 12 Mart ara rejimi de DİSK'i kapatamamıştı. Bu nedenle 12 Eylül rejiminin, ilk yaptığı iş, 12 Eylül 1980 günü yayınlanan ilk emirnamelarından biriyle DİSK'i kapatmak olmuştu. DİSK yöneticileri nezarethanelere ve hapishanelere giderken, Türk-İş genel sekreteri askeri yönetim kabinesinde bakan olacak, Türk-İş yöneticileri ise bir arkadaşlarının düğününde bile biraraya gelmekten korkarak oyle yerlere dahi izinle, icazetle gitmeye başlayacaktı. Böyle bir dikeniz gül bahçesinde, İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı "şimdiden bizim anamız ağılıyordu, bundan sonra da işçilerin anası ağılaşın" demekte perva gösterecekti. Bir dönem için ülkedeki tüm "toplu sözleşmeler" askeri konseye bağlı bir Yüksek Hakem Kurulu tarafından belirlendi. "Toplu sözleşme düzenine gecildi" denildikten sonra da kuşa çevrilmiş bir çalışma yasası, işçilere, diğer ücretli emekçilere dayatıldı. Üstelik zamanla sendikasız işçiler Türk-İş bünyesinde sendikalasmaya başladılar, oraya dinamizm getirdiler...

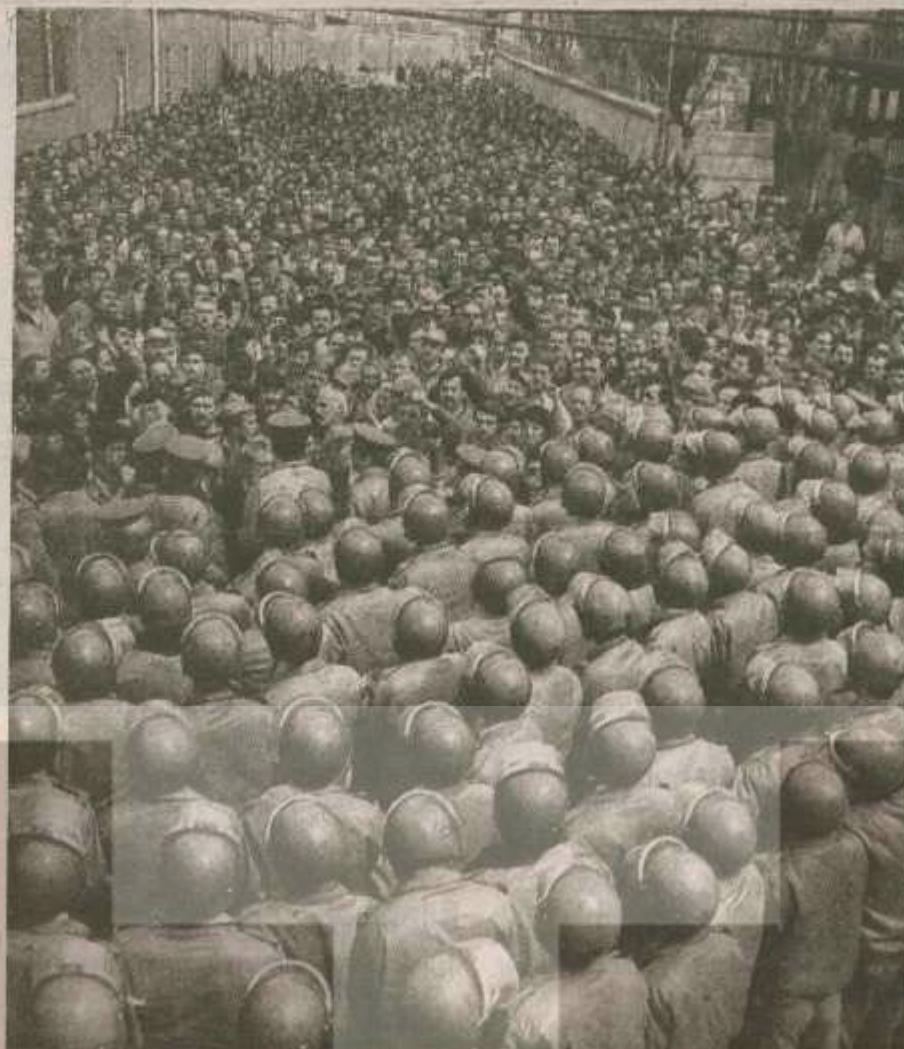
Yani bugün artık, işverenlerin bir zamanlar pek yakındığı "sendikal rekabet" de yoktur. Buna rağmen işçi grevleri, eylemleri 12 Eylül 1980'e girişi günlerinden daha yaygın ve yoğundur.

Ve en önemli işçi eylemleri inanılmayacak kadar geniş halk yığınlarından sempati ve destek görmektedir.

Yukarıda kısaca özetlediğimiz 60'lı ve 70'li yıllarda işçiler sahip bulundukları gücü ve kararlı örgütlerle hak mücadelesinde önemli başarılar kazanırlarken, aynı örgütlenmelere, aynı mücadele olanaklarına ya da hukuki elverişliliklere sahip olmayan diğer emekçi katımların önemli bir bölümünü işçi hareketlerine -hastele değil ama- belli bir kayıtsızlıkla ya da "işçiler de çok oluyor" gibilerinden bir çeşit yadsımayla bakardı. Özellikle orta katımlarda bu duygular daha belirgin olarak gözle çarpardı. Kırda olsun, kente olsun orta katımlardan insanlar şayet sol eğilimli değillerse işçi eylemlerini, sendikal mücadeleleri soğuk bir gözle izlerlerdi.

Bugün ise, IMF politikalarının ve onların uygulayıcısı mevcut rejimin orta katımlar dahil geniş yığınları içine soktuğu çıkmaz olaylarına derindir ki, işçi hareketleri özellikle işçilerin bulundukları kentlerde ve diğer merkezlerde nüfusun büyük coğulüğünden büyük bir tasvip ve destek bulmaktadır.

Konu sadece "işçi ücretleri yükselirse küçük esnafın, seyyar satıcıların vb. gelirleri ar-

► İstanbul, Taksim tersanesi. Toplu sözleşme görüşmelerinin çıkmaza girmesini protesto eden 3000 tersane işçi ile çevik kuvvet karşı karşıya.

tacı, piyasanın canlanacağı" gibilerinden basit bir "çıkar birliği" sorunu değildir (Zira aynı motifler 60'lı ve 70'li yıllarda da bulunmaktaydı). Bugün işçi eylemlerinin bu denli yaygın sempati bulması aynı zamanda toplu bir sosyal uyansın göstergesidir. Her şeyden önce budur.

Bu sosyal uyansın, bilincenin özü çalışanların kendi hakları için mücadele etmeleri zorunluluğudur. Mücadele edilmekçe hakların verilmeyeceğidir. Ve en önemli, toplumun üstüne ölü toprağı serilmiş gibi kalıldığı müddetçe, çalışanların durumlarının daha da kötüye gideceğinin, yoksunun daha yoksul, zenginin daha zengin olacağını, orta katmanların da yoksullaşma sürecinin daha da derinleşeceğini artı iyice anlaşılmıştır. Solun uzun yillardan beridir er onde gelen sloganlarından olan "Hak verilmez alınır" sözünün, bizzat en geniş yığınlar tarafından kendi yaşam deneyimleri içinde kavrulanması ve yaygınlaşmasıdır, bilince çekməsidir. Haksızlığa, adaletsizliğe karşı başkaldırı duygusunun haklılığını ve meşruyetinin giderek daha iyi kavrıyor ve benimseniyor olmasıdır. (Geçenlerde bir arkadaşım anlatıyordu: bankacı olan - köyü anti-komünist ve ANAP taraftarı - babasının, bir ailek biriminde sonuçsuz kalan bir günlük direnişte ilgili olarak "sonuna kadar direnmeliyiler, soğğa dökülmeliyiler, haklarını almadan vazgeçmemeliyiler" şeklindeki sözlerini hatırladığını naklettiğinden sonra, "babam bile bu yaşından sonra komünist oldu" diye

gülerek eklemiştir. Bu tür örneklerde günde günde rastladığımızı hepimiz biliyoruz.)

Halkın işçi eylemlerine gösterdiği bu sıcak ilginin giderek artması sayesinde, söz konusu eylemlerin toplumsal meşruyeti tahmin edilemeyecek denli ileri boyutlara varmıştır. Bu nedenle, hareketler, bir bakıma işçi hareketiyle sınırlı olmaktan çokmuş, işçi olmayanları da içeren bir çeşit halk hareketine dönüşmüştür.

Bu olgu, onümüzdeki yıllarda ülkemizde sosyal değişim güçlerinin bileşimini ve yaygınlığını büyük ölçüde etkileyecik, değişimden ve toplumu ileriye götürmekten yana politik kesimlerin değişik emekçi sınıf ve katmanlarından olan desteklerini yakınılaştıracak kaynaştıracak derecede önemi taşımaktadır. İlk plan da solun ve sosyal demokrasının arkasındaki kitle dinamiklerinin bütünlüğüyle başlayacak süreç siyaset arenasında sosyal demokrasının pasifliğini ve yetersizliğini aşarak ileri açılacak, ister istemez sosyal demokrasiyi de etkileyecik, geniş bir demokratik hareketin yaratılmasıyla da kalmayıp, sağdaki yığınları etkileyeciktir. Belediye seçimleriyle siyaset arenasında ortaya çıkan göstergelerle, yukarıda anıtları kitleci nitelikli hareketler tam bir uyum halindedir. Ne ki, böylesine hareketlenmeye olan bir toplumda halâ da eksik kalan politik solun siyaset arenasındaki varlığıdır, bu yüzden de sol güçler blokuna doğru henüz adım atılamamıştır.

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI ÇAĞ ATLİYÓR

İşçi sınıfı, Türkiye'nin yakın geleceğinde toplumsal gelişmelere bağımsız bir güç olarak ağırlığını koymaya ve sonra da damgasını vurmaya adaydır.

Yaşam karmaşıktır. Bilimin ışığına ve yol göstericiliğine sahip olmayanlar, görünümle yetişirler; gelişip güçlenenin, zayıflamakta olanın ayırdedemezler. Bir geriye çekilişin kesin bir yeniliği mi olduğu, yoksa daha ileriye atılabilmek için hız almak sonucunu mu doğuracağı öyle kolayca anlaşılmaz. Ama her şerde bir hayır vardır.

Türkiye işçi sınıfı 12 Eylül 1980'den sonra önemli yenilikler yaşadı. Uzun yılların kazanımları gaspedildi. İşçi sınıfımızın büyük çوغunuğu bilincinin, deneyimini ve birliğimin yetersizliği, baskının ağılığı, sınıfın bölünmüşlüğü ve diğer emekçi sınıf ve tabakaların kopukluğu nedeniyle, 1984-1985 yıllarında büyük ölçüde yıldı. Umutlar büyük ölçüde sermayenin ve ANAP'ın iyi niyetine, en kolay ve en ucuz yola bağlanmıştı.

İşçi sınıfı saflarında dünyaya sınıf gözükleriyle baklayanlar, 1982 Anayasası'na "evet" dierek bir an önce siyasete geçmek isteyenler, askeri yönetim alternatif olarak ANAP'ı seçenler,

ANAP'ın işçiler lehine uygulamalar getireceğini umanlar çoğunduktaydı. Sendikaların yeniden kolaya hak alabileceğini sananların sayısı çoktu. İşçi sınıfının birlikte mücadeleini savunanlar ve sendikaların günün yeni koşullarına uygun mücadele örgütleri haline getirmeyi isteyenler azınlıktaydı.

İşçi sınıfının büyük bir bölümü, sınıf mücadelesi içine girmeden ve tehlikeleri göze almadan kayıplarını geri alabileceği umudunu 1986-1987 yıllarına kadar taşıdı.

Ancak 1988 yılında sınıfın büyük çoğunluğun o güne kadarki tavırında köklü değişiklikler yaşandı.

Türkiye'de işçilerin büyük çoğunluğu sermayenin ve onun siyasal alandaki temsilcilerinin darbelerini yiye yiye, kapitalizmin sonularına karşı sınıf mücadelesinden başka yolu kalmadığını öğrendi. 1980 sonrasında

Türkiye'de sermayedalar çağ atladi. İşçi sınıfına yönelik güçlü bir saldırı yaşandı. Ama işçi sınıfı köleleştirilemedi. Sermayenin çağ atlamasına bağlı olarak işçi sınıfı da bugün (sınıf bilinci ve mücadele alanlarında) çağ atladi ve atıyor. Türkiye işçi sınıfı, tarihinde ilk kez bugün bütün işkollarında ve bütün bölgelerde, kendi sınıf çıkarları doğrultusunda ve ağırlıkla kendiliğinden nitelikte bağımsız kitle eylemleri gerçekleştiriyor; patron sınıfının 1980 sonrasında yaşadığı yeni zincirleri parçalarken, sermaye düzeninin bütün zincirlerini parçalama eğilimini güçlendiriyor.

Bütünsel direniş

İşçiler ve sendikalar, 1982 Anayasası ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lojistik Yasası'nın getirdiği kısıtlama ve yasaklamalar sonrasında ve sıkıyönetimlerin baskının serptiği ölü toprağı nedeniyle, 1984-1985 yıllarında büyük ölçüde yıldı. Umutlar büyük ölçüde sermayenin ve ANAP'ın iyi niyetine, en kolay ve en ucuz yola bağlanmıştı.

1986-1987 yıllarında yasal grevler yaygınlaştı. Ancak iğdir edilmiş grev hakkının yeni koşullarda tek başına istenilen sonucu doğurmadiği yaşanılarak öğrenildi. Türk-İş'in siyasadıktarlarının dümənsuyunda gitme politikasının ve "sorumlu sendikacılık" anlayışının çöküşü yaşandı.

1988 yılında ise işçi sınıfının dipten gelen o büyük dalga 1982 Anayasası'nın yasası grevleri, iş yavaşlatmaları ve direnişleri yasağını 54. maddesini ve 2822 sayılı yasanın yasaklarını aşverdi. İşçi sınıfının bağımsız kitle eylemleri, baskı dönemlerinin yeni zincirlerini parçalamaya başladı. İşçi sınıfı yaratıcılığını gösterdi. Grev hakkının kısıtlayanların düşündükleri veya düşünenlerin birçok yeni eylem türü ortaya çıktı. Baskı dönemlerinde rüzgar ekenler, fırınbaşı biçimde zorunda bırakıldı. Kapitalizmin sonuçlarına karşı sınıf bilinci ve sınıf mücadele hızla gelişti. İşkolu, bölge, dili, mezhebi, mesleki, siyasal görüşü, işyerindeki konumu ne olursa olsun, bütün işçilerin işçi sınıfının saflarında kapitalizmin sonuçlarına karşı mücadeleyi yükselmeye başladı.

Türkiye işçi sınıfının bir bütün olarak mücadelenin içine kendi sınıf çıkarları doğrultusunda bağımsız bir biçimde kendiliğinden girdiği ilk kez 1988-1989 yıllarında gerçekleşiyor. Türkiye işçi sınıfı çağ atlıyor.

Bugün dünden ilerdedir

Türkiye işçi sınıfı tarihinde 1968-1970 dönemi de, kendiliğinden nitelikte eylemlerin yükseldiği önemli yillardır. Bu gelişim, 15-16 Haziran'daki eylemlerle taçlanmıştır. Ancak bu dönemin yükselen eylemleri ağırlıkla İstanbul-Izmit bölgesindeydi; Adana'ya uzadı, ancak derhal ezildi. Bu dönemde kullanılan mücadele yöntemleri bugünkü gibi zengin değildi. İşçilerin tepkileri genellikle içeri duzymindeki talepleri içeriyoordu. 15-16 Haziran olayları ise kendiliğinden hareketin en ilkel biçimini oian örgütülük temelinde gelişti. Sınıfın kendiliğinden hareketi kendi iç örgütülüğünü yaratabilecek ve kendi iç dinamini sürekli kılabecek kadar gelişmemiştir.

1970'li yıllarda DISK'in önderliğinde yapılan eylemler de bölgesel ve belirli işkollarıyla sınırlı kaldı. Belediye ve tarım satış kooperatifleri birlikleri işçileri dışındaki kamu kesimi işçileri genellikle bu eylemlerin dışında kaldı. Eylemler genellikle DISK ve bağlı sendikalarda yönetimde bulunan solcuların aldığı kararları sendikal disiplinin gerektirdiği ölçüde uygulanması biçiminde oldu. Grev hakkının günümüzde kıyaslandığında oldukça geniş olması, işçilerin tepkilerinin ağırlıkla yasal grevlere kanalize olmasına yol açtı. 1 Mayıs kutlamaları, DGM direnişi gibi önemli eylemler gerçekleştirildi, yaygın grevler oldu; ancak işçi sınıfının bir bütün olarak kapitalizmin sonuçlarına karşı tepkisi oldukça sınırlıydı.

Türkiye işçi sınıfının bugün giderek güçlenen ağırlıkla kendiliğinden bağımsız kitle eylemi, geçmiş dönemlerdeki eylemlerden çok daha gelişkin bir düzeyi göstermektedir. Türkiye işçi sınıfı, sınıf bilinci, mücadele kararlılığı, deneyim, birlik ve yaratıcılık açılarından çağ atlamiştir. Sınıfın düzeyindeki bu gelişme, sınıfın örgütülüğüne de yansiyacaktır.

Türkiye işçi sınıfı, uluslararası ve yerli sermayenin sürekli ve sistemli bir saldırısıyla karşı karşıyadır. En temel sendikal hak ve özgürlükleri gasbedilmiştir. Sınıf, doğası gereği, kolay çözüm yollarını sınamış, ancak bunları sınıaya sınıya tüketmiştir. Bugün, sınıfın bütünlüğünün mücadeleinden başka çözüm yolunun kalmadığı görüşü işçi sınıfının saflarında hakim olmuştur. Buna bağlı olarak, sınıfın (zaten son dokuz yılda azalan) iç farklılıkların kenara itilmekte, sermayeye karşı ortak sınıf tavrı öne çıkmaktadır.

◀ "İşçi kıymına son". Kazırcıçeme deri işçileri sendikal haklarının kısıtlanmasını protesto etti. İşçiler, işverenin altı aydır sosyal nak ödemediğini söylediler.

Bugün işçi sınıfı geçmişe göre çok daha politizedir; tek tek işyerlerini ve yalnızca toplu iş sözleşmelerini aşan bir anlayışla giderek artan bir dayanışma ve birlikte mücadele çabasıyla, daha gelişkin bir sendika-içi demokrasi ve disiplin talebiyle, sermaye düzeninin sonuçlarına karşı mücadele etmektedir.

Bu mücadele hakim sınıflardan bağımsızdır; işçi sınıfının kendi sınıf çıkarları doğrusundadır.

Bu mücadele kendiliğinden; sınıfın doğal tepkilerinin ifadesidir; ancak gücü ve önemini de buradan kaynaklanmaktadır. Bugünkü kendiliğinden mücadele, kendi iç örgütülüğü ve dinamigiyle gelişmektedir; uzun nefeslidir.

Bu mücadele her gün onbinlerce işçinin katıldığı kitle mücadelecidir; yalnızca öncü işçilerin sınıfı aşan eylemleri değildir.

Bu mücadele, grev hakkını tamamlayıcı araçları yaygın ve sürekli bir biçimde kullanmaktadır. Bunların bir bölümünü üretimi doğrudan etkilemektedir: Direniş, iş yavaşturma, viziteye toplu olarak çıkma, fazla mesaiye kalmama, vezne üzerinde kuyruk oluşturma, işe geç başlama, ara dinlenmelerini tam olarak kullanma, bu türün giderek yaygınlaşan örnekleridir. Üretimi doğrudan etkilemeyen eylemler daha da çeşitlidir: Miting ve toplantılar, gösteri ve yürüyüşler, servis araçlarına binmeyerek yürüme, yahnayak yürüme, işyerini terketmemek, açlık grevi, yemek boykotu, dilekçe verme, ücret fişlerini işvereneye veya yetkililere gönderme, telgraf çekme, mektup gönderme, toplu iş sözleşmesi dışı ödemeleri reddetme, işverençe düzenlenen törenlere katılmama, alkışlama, sakal bırakma, Fak-Fuk-Fon'a başvurma, korna çalma, keseñli basın toplantıları düzenleme, tüketici boykotu yapma, siyah çelenk koyma, siyah gömlek giyme, yemekleri allelere götürme, pazar boykotu, saç kesme, vb.

Sendikalar da, kendilerine mali bir yük yüklemeyen ve istenildiği zaman, herhangi bir prosedür tamamlanmadan başlatılabilen, istenildiği zaman durdurulabilen ve işverenin ücret ödemeye devam ettiği bu tür eylemleri

bazı durumlarda tercih etmektedir.

Bu eylemlerin bir bölümü sendikaların (gönüllü veya gönülsüz) yönlendiriciliğinde, bir bölümü sendikaların dışında ve hatta sendikalara rağmen yapılmaktadır. Katılım genellikle tamdır.

1980 öncesinde grevi ve eylemciliği, diğer emekçi sınıf ve tabakaların ve hatta işçi sınıfının diğer kesimlerinden soyutlanmışdı. Bugün ise eylemciliği için kamuoyunda büyük bir destek vardır.

İşçi sınıfının bu aktif eylemleri, 1982 Anayasası'nın ve çalışma mevzuatının yasaklarını silinen parçalamış durumdadır.

Bu eylemler süreçtir. (a) Sorunlar ve sıkıntılardır, artarken, denenecek barışçı yollar kalmamıştır. (b) Eylemler işçilere zarar vermemiştir. Eylemlerin kiteselliği ve kararlılığı nedeniyle, yasadışı eylemlere karşı sermayedalarlar ve ANAP Hükümeti işçilerin üzerine gelmeye cesaret edememiştir. (c) Eylemler işçilere zarar vermezken, işverenleri büyük zarara sokmuştur ve sermayenin saldırısını hafifletmede ve belirli hakların alınmasında etkili olmuştur ve olmaktadır. (d) Bugün iktidarda, halkın gözünde meşruluğunu ve gücünü yitirmiştir, çözülme ve dağılma sürecini hızla yaşayan bir siyasal parti vardır ve hakim sınıflar cephesindeki çatlak büyümektedir.

Sendikaların durumu

İşçi sınıfının kendiliğinden bağımsız kitle eylemi çağ atlarken, sendikalar ne yapıyor?

Tarihi, kahramanlar ve hainler yapmaz. Kahramanlar ve hainler toplumsal gelişimi etkileyebilirler, ancak bellişleyençler. İşçi sınıfı ve sendikal hareket açısından da durum böyledir. Sendikal yapılar ve işleyişler ve sendikacılar, işçi sınıfının sınıf mücadeleindeki durumunun ve tavşının kaba bir yansımalar. Diğer bir deyişle, sendikalar ve sendikacılar, işçi sınıfının bir ürünlüdür. İşçi sınıfının durumu sendikalardan ve sendikacılarından etkilenir, ancak onlar tarafından bellişlenmez.

Türkiye'de sendikaların yapısı ve işleyişleri 1980 sonrasında işçi sınıfının yenilikçi

minde askeri yönetimce yeniden biçimlendi. Bugün yönetimi, bu dönemde ve bu dönemin etkisinin sürdüğü 1986 yılında işbaşıına geldi.

İşçi sınıfı ile sendikalar arasındaki ilişki, insan vücudu ile elbisesi arasındaki ilişkiye benzetilebilir. İnsan gelişkinse ve fazla hızlı büyümüşse, bir elbiseyi uzun süre giyebilir. Ancak ergenlik çağındaki bir çocuk hızla büyündüğünde, elbiselerinin sık sık değiştirilmesi gereklidir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfı belirli bir gelişkinlik düzeyindedir. Sendikal örgütüğünü de zaman içinde kendi gereksinimlerine ve düzeyine göre biçimlendirmiştir. Ancak Türkiye'de özellikle de 1986-1989 döneminde durum farklıdır. Türkiye işçi sınıfı 1986 yılından 1989 yılına çağ atladi, cocukluğtan gençliğe geçti. Halbuki elbiseleri hala 1986 yılının kılıkları. Bugün sendikal alanda yaşanan sıkıntı, işçi sınıfının bugünkü bilinc, deneyim, mücadele niyeti ve kararlılık düzeyi ve kısa vadeli gereksinimleri ile, sendikaların coğrafyanın geçmişiyle uzlaşmacılık ve daha sonraki teslimiyet döneminden kalan mevcut yapı ve işleyişleri arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Bu uyumsuzluğun 1989 yılındaki genel kurullarda önemli bir ölçüde çözümlemesi beklenir. 1986 yılında işçi sınıfının büyük coğulüğünün kapitalizmin sonuçlarına karşı duyduğu tepki henüz sınırlıydı, ANAP'tan umut henüz tümüyle kesilmemişti, tizerlerindeki ölü toprağı henüz tam olarak kalkmamıştı. Bugün ise durum tümüyle farklıdır. İki farklı durumun sendikal örgütlenmenin yapısı ve dinamiginde aynı sonucu yaratmasını beklemek ise bilimsel bir davranış olmaz.

Sendikalar değiştirilecek mi, asılacak mı?

Burada sorulması gereken soru şudur: Sendikaların yapı ve işleyişleri değiştirilebilecek mi, sendikalar asılacak mı?

Sendikaların asılması, işçi sınıfının kapitalizmin sonuçlarını olan tepkisinin kapitaliz-

me tepkiye dönüşmesine, hakim sınıflar cephesinde bir gedgin oluşmasına ve işçi sınıfının mücadele bilincinin ve deneyiminin sendikaları aşan alternatif örgütlenmeler yaratabilecek kadar gelişkin olmasına bağlıdır.

Bugün Türkiye'de sendikacılık hareketi bir bütün olarak kapitalizmin saldırısıyla karşı karşıyadır. İşçi sınıfı saflarında kapitalizme karşı bilinci tepki henüz sınırlıdır; sendikal örgütlenmenin dışına çıkma genellikle örgütlenmeye götürmektedir. Ayrıca, sendikacılar seçimle işbaşına gelirler. 1989, genel kurullar yıldır. Sendika-içi demokrasi ise bu güçlü uyanışın ve hareketliliğin sendikal yapı ve işleyişlere yansıtılabilmesini mümkün kıracak kadar mevcuttur. Bugün işyerlerindeki işçilerden ve sendika temsilcilerinden sendika şüphelerine, sendika genel merkezlerine ve Türk-İş'e sürekli olarak mektuplar, telgraflar gönderilmektedir. İşçiler sendikacılarla, "siz harekete geçmezseniz, biz geçeceğiz, siz açacağınız; ama siz o yürekliyi gösterirseniz, sonuna kadar arkanzızdayız" demektedirler. 1989 genel kurullarında çoğunluklu bu genel gelişimle uyum içinde olan sendikacılar seçilecektir. Fakat sendikaların değişmesi, ancak sendikaların yapı ve işleyişlerinde ve mücadelelerinde günün koşullarına ve gereklerine uygun bir sıçrama sonucunu doğrudurga anımlıdır ve önemlidir. Gelişimin genel çizgisi de bu doğrultudadır.

26 Mart seçimlerinin sonuçları da sendikalarla sermayeye ve ANAP'a teslimiyete karşı çıkan, birek mütadeleyi savunan unsurların etkinliğinin artması sonucunu doğuracaktır. Bugün Türk-İş genel merkezinde ve bazı sendikalarda hakim olan anlayış, işçilerin kitle gücünü harekete geçirmeğten çekinmektedir. Bu nedenle de, sermayeyi ve

ANAP'ı işçiler ve sendikalarla saldırdı ve vazgeçirmede, pasif birer araç olan oy gücünü ve Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na tam itelyik başvurusunu kullanmaya çalışmaktadır. Türk-İş, 1987 ve 1988 yıllarındaki oylamalarda bu nedenle ANAP'ın karşısındada tavrı aldı. Türk-İş'in ILO Genel Konferansları'ndaki tavırları ve uluslararası sendikal örgütlerle ilişkileri de, "işçi haklarına saygı göstermeyen Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na üye olamayacağı" mesajını hükümete vermeye dönükturet. Ancak 26 Mart seçimlerinde Türk-İş'in "ANAP'a oy verilmemesi" doğrultusunda organ kararı almaması, onümüzdeki aylarında Türk-İş içindeki teslimiyetçi eğilimlerin işçilerce tasfiye sürecini hızlandıracaktır.

Bir bütün olarak bakıldığından, sendikaların değiştirilebileceği ve değiştirileceği söylebilir.

Sonuç

Türkiye işçi sınıfı çağ atıyor. İşçi sınıfı, Türkiye'nin yakın geleceğinde toplumsal ve siyasal gelişmelere bağımsız bir güç olarak ağırlığını koymaya ve belki daha sonraları damgasını vurmaya adaydır.

Ücretler ve vergiler

İŞÇİLER NEDEN "ÁCIZ" DÝYOR?

Ülkemizde ücret gelirleri 1980 öncesine göre geriledi.

Buna karşılık asgari ücretten 1981 yılında alınan yüzde 11.82 oranındaki vergi, 1989'da yüzde 17,5'e yükseldi.

Milli gelirin oluşumunda emeğin hayatı giderek düşmektedir. Son günlerde seçimlerini emeği karşılığı sağlayanların yakınlama artımı başlamıştır. Yerel yönetici seçimlerine kadar, emeği ile geçenlerin yakınlara karşı gereken duyarlılığı göstermeyen siyasal otorite, yerel seçim sonuçlarının alınmasından sonra konuya ilimli bir yaklaşım göstermeye başlamış gibi görülmektedir.

Emeğin milli gelirin oluşumundaki payının giderek azalması bilinci olarak sürdürülün ekonomi politikasının kaçınılmaz sonucudur. Gelir bölüşümündeki dengesizliğin giderek arttığı, toplu pazarlık olağanının yasal önlemlerle kısıtlandığı bir dönemde, emeğin değeri zora dayanan bir uygulama ile pazarlık konusu yaptırılmamıştır.

Bu günlerde ortaya çıkan gelişmeden anlaşılanca üzere, yeterli olmasa bile siyasal olaşılıklar dikkate alınarak emeğin değerlendirilmesinde bazı gelişmelerin olağan gözlemlenmektedir.

Ülkemizde uygulanan ekonomi politikaları ile daha çok aracılık işlemleri ve rantiye gelir kaynaklarının giderek artması özendirilmiş, buna karşılık emeğin değerlendirilmesine ilişkin yasal düzenlemelere devamlı kısıtlamalar getirilmiştir. Diğer yandan emek değeri bir vergilendirme ölçüsü olarak dikkate alınmıştır.

Ücretlerin işveren maliyeti, brüt miktar ile net miktar arasında ortaya çıkan farklılıklar artmaktadır. Ücretin işveren maliyeti artırılırken, çalışanın eline geçen miktar giderek düşmektedir. Bu nedenle işverenler öncelik-

le ücret artışlarına karşı çıkmışlar, bilahare belli bir denge kurmak için çalışanlara aştan yani bordro dışı ödeme yapmaya başlamışlardır.

Kamu kesiminde çalışanlar ise çeşitli kısıtlamalar sonunda toplu pazarlık olanağından yoksun kalmışlardır.

1989 yılında uygulanması öngörülen vergi tarifesinde vergilendirme aralıkları üst gelir gruplarında genişletilmiş, buna karşılık en düşük vergilendirme oranında ilk yüzde 25'lik vergilendirme dilimi bir milyon lira artırılmak suretiyle altı milyon liraya çıkartılmıştır. Vergi matrahı altı milyon lirayı aşması halinde elde edilecek her 100 liralık ücret artışıının yüzde 30'u gelir vergisi olarak devlete aktarılacaktır.

Brüt ücret üzerinden yapılan kesintiler belli olduğu üzere, gelir vergisi, tasarruf fonu kesintisi, sosyal sigorta primi ve damga vergisidir. Brüt ücret üzerinden devlete aktarılan, yani işveren tarafından ödeneği gereken ek kesim ise sosyal sigortalar işveren payı, tasarruf fonu ve konut edindirme yardımıdır.

Ücretin çeşitli kesintilere ve işveren katkılarına konu olması özel kesimde ücretlerin bordro dışı çıkarılması sonucunu doğurmuştur.

Tablo 1'de brüt 120.000 lira olan asgari ücret üzerinden bugün hesaplanan kesintiler ve işveren katkıları ile bu ücrette yüzde yüz oranında yapılacak artıstan sonra olması gereken kesinti ve katkılar gösterilmiştir.

Günümüzde 126.000 liralık asgari ücret üzerinden devlete aktarılan pay toplam $(35.240 + 43.569 =) 78.809$ liradır.

Asgari ücrette yüzde 100 oranında zam ya-

TABLO 1

ASGARI ÜCRET = 126.000 TL

İşveren Katkısı	Kesinti Konuları	İşçiden yapılan kesintiler
24.570	Sosyal Sigorta Primi	17.840
5.670	Tasarruf Primi	3.780
5.000	Gelir Vergisi	21.545
+ 32.240	Konut Yardımı	+ 504
	Damga Vergisi	
	Total	43.569

pildiği takdirde yeni ücret üzerinden devlete aktarılacak pay miktarları ise tablo 2'de gösterilmiştir.

Asgari ücrette yapılacak olan yüzde yüzlük bir artıştan dolayı ücretten kesilen ve işveren katkısı olarak hesaplanan miktar 78.809 liradan ($65.480 + 91.638 =$) 157.118 liraya çökmemek dolayısıyla devlete aktarılan pay da yüzde yüz artmaktadır.

Devlet ücret gelirleri üzerindeki vergi yükünü azaltmamak suretiyle hem kendisine aktarılan payların artmasına neden olmakta ve hem de artan ücret maliyetleri nedeniyle fiyat artışlarının hızlanması ortam hazırlamaktadır.

Ücret gelirlerine uygulanacak olan vergi oranlarının düşürülmesi halinde ücretlinin eline geçen net miktdaki artış daha etkili olabilecektir. Ancak daha önce de belirttiğim gibi, devlet ücretler üzerindeki vergilendirme oranını yüzde 25'ten başlatmak suretiyle devlet hazinesine pay aktarımında ücretlileri kaynak olarak kabullenmiştir.

Brüt ücret türünden hesaplanan Sosyal Sigorta Primi, Tasarrufa Özendirme Primi, Gelir Vergisi ve Damga Vergisi kesintileri ücretlinin eline geçen net miktarı azaltmakta bu na karşılık Sosyal Sigorta Kurumu'nun ve vergi idaresinin gelirlerini arturmaktadır.

Brüt ücretin işveren maliyeti işe daha farklı olmaktadır.

Son iki yıldır ülkemizde ücretlerin bordrolarda olduğu gibi gösterilmesi artık rastlanılmaması zor bir olay gibidir. Çünkü işveren brüt ücret türünden hesaplayıp kesmek zorunda olduğu vergi, prim ve katılma paylarına kendisi de ekleni yapmak ve yapmış olduğu eklenelerle kesintileri, Sosyal Sigortalar Kurumu'na, Vergi Dairesine ve ilgili bankaya yatırmakla yükümlüdür. Bu yükümlülükten kurtulabilmek için çalışanla çalıştırın arasında yapılan bağıtlar genellikle kağıda dökülmemekte, ödemeler kayıt dışı olmaktadır.

Ciddi olarak tanımlanan kuruluşlar işe ücretleri asgari ücretle sigorta prim ödemeye tavanı arasında göstermekle yetinemektedirler.

Ücretlilerin ürün içerisindeki payları giderek azalmaktadır. Payların azalmasında bordro dışı ödemelerin etkili olduğu söylenehilir. Ancak gerçekle ülkemizde ücret gelirleri 1980 öncesi yıllara göre gerilemiştir. Buna karşılık asgari ücret üzerinde 1981 yılında yüzde 11.82 oranında olan vergi yükü, 1989 yılında yüzde 17.5 oranına yükselmiştir. 1989 yılında hesaplamada sadece gelir üzerinden alınan vergiler dikkate alınmıştır. Oysa bilindiği üzere 1985 yılından bu yana ülkemizde katma değer vergisi uygulanmaya başlamıştır.

Ücretlilere yapılan vergi iadesi uygulamasından düşük gelir grubunda olanların veya bordro dışı ücret alanların yararlanabilecekları yoktur. Bu nedenle vergi iadesinin ücretliler üzerindeki vergi yükünü azaltması istisnai bir olaydır. Vergi iadesinden daha çok kamu kesiminde çalışanlar yararlanmaktadır, istisnai olarak özel kesimde çalışanlar da söz konusu uygulamadan yararlanabilecekları bulabilmektedirler.

Maliye ve Gümruk Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gerçek ücret ödemelerini her nedense araştırma gereğini duymamaktadırlar. Oysa yukarıda da belirttiğim gibi ücret ödemelerinin artık bordro denen resmi belgeler üzerine intikal ettirilmesi istisnai bir uygulama haline dönüştürülmüştür.

Devlet kendi personeline ödeme yaparken dahi bir bölüm ücreti vergi dışı bırakılmak için özel düzenlemelere başvurmaktadır. Örneğin özel hizmet tazminatı, yakacak zamının vergi dışı bırakılması gibi. Aynı haklar özel kesimde çalışanlara uygulanmadığı için özel kesim çıkış yolunu bordro dışı ücret ödemesi yapmak suretiyle bulabilmistiştir.

Günümüzde sorun yalnız ödenen ücretlerin yetersiz kalmasından kaynaklanmamak-

◀ **Ötke büyük.** İşçinin eline geçen para çok az, vergi veriyor, üstelik bazer bordroya bile geçirilmiyor.

tadır. Ücretlerin bordrolara girmesi ve muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmesi için gerekli önlemlerin alınması zorunluudur.

Gerek Sosyal Sigortalar Kurumu'na aktarılan paylar ve gerekse vergi olarak ücretten kesilen kısmı çok yüksektir. Yüz liralık bir zam sosyal sigorta prim tavanına ulaşıcaya kadar en az 33.5 lira tutarındaki bir fonun Sosyal Sigortalar Kurumu'na aktarılmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun 14 lirasını çalışan, 19.5 lirasını da işveren ödemektedir.

Ücret arşaları için yapılan çalışmalarda kanırmazca ücretlerin kamuya fon aktarma kaynağı olarak kullanılması alışkanlığından kurtulma konusundan gündeme getirilmesi artık kaçınılmaz olmuştur. Bugün ücretler tek oranda vergilendirilir haldedir. Vergi matrahı 6 milyon liraya ulaşana kadar ücretlerin yüzde 25 oranında vergilendirilmesi gerekmektedir.

Ücretler üzerinden bölgelere göre farklılaştırılmış suretiyle yapılan özel indirimin sağladığı vergisel avantaj 4.500 liradır. Oysa kanırmazca ücret gelirlerinden alınan vergiler için uygulanan oranın aynı bir tarife olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Menkul kıymet gelirlerine uygulanan yüzde 10'luk vergi ile ücret gelirlerine uygulanan yüzde 25 oranındaki vergi ülkemizdeki vergileme yanlışlığının ve adaletsizliğinin tipik bir göstergesidir.

Menkul kıymet gelirlerine uygulanan düşük oranlı vergi gerçekle düşük gelir gruplarından vergileme yoluyla alınan payların, yüksek gelir gruplarına aktarımı anlamadıdır. Çünkü faiz fiyat yoluyla tüketim maddelerine yansımaktadır. Bir başka anlatımla faizin karşılığı düşük gelir gruplarında ödenmektedir.

Ücretlerin % 100'lük, % 150'lük zamlarla yükseltilmesi bugün için hiçbir anlam ifade etmemektedir. Çünkü yapılan zamlar birer para aldatmacasıdır. Yapılan zamlardan kesintiler çıktıktan sonra çalışanın eline geçen kısmı yine anlam ifade etmeyecek nitelikte olacaktır. Buna karşılık kamu iktisadi kuruluşlarında bir zam furyası başlayacak, özel kesim ise çalışmaya bordro dışı ödemelere doğru itecektir.

Veysi Seviş

T A B L O 2

ÜCRET MİKTARI $126.000 \times 2 = 252.000$ TL.

İşveren Katkısı	Kesinti Konuları	İşçiden yapılan kesintiler
49.140	Sosyal Sigorta Primi	35.280
11.940	Tasarruf Primi	7.560
	Gelir Vergisi	47.790
5.000	Konut Yardımı	
+	Damga Pulu	
65.480	Toplam	91.638

T A B L O 3

Yıllar	Ortalama Vergi Yükü	Asgari Ücret Üzerindeki Vergi Yükü
1981	18.2	11.82
1982	17.4	11.27
1983	16.7	16.46
1984	12.9	16.64
1985	13.8	15.53
1986	15.2	17.87
1987	15.5	19.48
1988	16.0	19.16

KANTARIN TOPU NEDEN YERİNDEN FIRLADI?

Kendilerini "seçilmişler" kategorisine koyanların varlıklarını seçilmişliğe değil, seçilmemişlige medy়un olduğunu, baştanberi de seçilmişliğin değil, seçilmemişliğin manipülasyonunda ustalıklarını herkes biliyor.

ir zamanlar Türkiye'de devleti yöneten ya dameye talip olan politikacıların arkalarında yabancı desteği olduğunu söylemek onlara hakaret sayılırdı. Menderes'in, hatta sonraları Demirel'in dalına basmak isteyenler ne zaman, ima yolu dahi olsa, diyelim ki "Amerikançı"lıkta söz açsalar muradlarına nail olurlardı. İddialı politikacılar da bütün nitelemeleri kendilerine hakaret sayarlardı çünkü. Basbayağı tepelci atardı. Politik kamuoyu ve basın bu konuda duyarlıydı. Bağımsızlık ve ulusal egemenlik denilen şeyler henüz o yıllarda moda geçmiş sapıntılar düzeyinde algılanmadığı için en azından görünümlü korumak onemliydi.

Nicedir bu işler tersine döndü.

"Amerikançı"lık utanılacak birsey olmaktan çıktı, politikada başarının, itibarın en başta gelen nişanesi ve güvencesi oldu. Ülkeyi yönetmeye ya da yönetmeyi sürdürmeye talip olmanın ciddiyeti genel olarak dış güçler nezdinde itibarın, güvenilirliğin derecesiyle ölçülüyor. Ardında yabancı desteği olanlar kendilerini herşeye kâdir görürlerken genel poli-

tik kamuoyunda da öyle görülmeyecek. Dışarıda süregelen destek içinde oy desteginin azlığından ya da yokluğundan daha ağır basıyor. Son yerel seçimlerin sonucunun baştaki yönetim için gerçekten yolu sonu mu, yoksa az buçuk gayret ve kendini toparlamayıla altından kalkılabilecek bir "ikaz" mı olduğunu tespit için bütün gözler ve dikkatler Washington'a çevrildi mi? Sanki yapılan seçim değil, Washington adına düzenlenen bir kamuoyu yoklamasıydı!

Baştaki yönetimin zimmamdarlarının ve onların destekçilerinin epeydir dillerine doladıkları bir kaba demagojiyi --"seçilmişlerle atanmışlar çelişkisi" üzerine sarfedilen ileri geri lafları-- bu bağlamda değerlendirmek gereki. Atanmışların seçilmişler üzerindeki "başkı"ından şikayetin altında yatan, somutta, "seçilmemişler"in, yanı belli anayasal-organların ve genel olarak yargı gücünün (bunlara basın, meslek örgütleri, vb. de eklenen) "seçilmişler"e, yanı politik iktidara ayakbağı oldukları iddiası değil. Bir başka deyişle, halkın oyuna iktidar olanların hiç bir kayıt ve şart tanımaksızın dileklerini yapabilme özlemi de değil. Zira kendilerini "seçilmişler" kategorisine koyanların varlıklarını seçilmişliğe değil, seçilmemişlige medy়un olduğunu, baştanberi de seçilmişliğin değil, seçilmemişliğin manipülasyonunda ustalıklarını herkes biliyor.

Demagojinin hedefi, somutta, seçmen iradesini hiçe sayan bir emri ile başa geçip benzeri emri verenlerle başta kalmayı sürdürülerin sahiplendikleri belki bir ekonomik/sosyal politikaya gereklilik ve dokunulmazlık kazandırmaktır. O politika - hep biliniyor ve çok sözü ediliyor- ülkeye ve topluma sözünuma çağ atlama politikasıdır. "Çağ atlama"nın fiili, somut içeriğini belirleyen işe doğrudan doğruya dış kapitalist mihenklerin yönlendirmeleri, talepleri, çıkarları ve değerlendirmeleridir. "Çağ atlama", çoğu kez sözü edildiği gibi birilerinin "nydurma"si değil, o mihenklerin bastırmasıdır. Uluslararası iş bölümünde ülkeye ve insanlarına dayatılan yerin ve işlevin olabildigince programlanmış bir boyutudur. O programın hayatı geçirilmesinde yüklenen misyonun altından seçilmişlik önce çıkarılarak kalkılamaz o misyonun ancak atanmışlık yerine getirilebileceği Eylül 1980 Kasım 1983 arası fili durum uygulamasında ve ondan sonraki tüm oyamalarda açıkça gö-

rülüdü. Oylamalarda gerçekle seçilmeyip sürekli azılıkta kalanlar, ardlarındaki dış destek ve atanmışlıklarının manipülasyonu sayesinde, kendilerini seçmeyen milyonlarca ülke insanına meydan okuya okuya bugüne kadar geldiler, "çağ atlama"nın mekanizmalarını, kurumlarını, kadrolarını ve ahlakını herkese dayattılar.

Bunlar bilinmeyen şeyler değil. Şu sırada yineden ciddiyetle ve önenle vurgulanmaları sundan dolayı gerekiyor: dış kapitalist güçlerin belirleyiciliği -daha doğrusu, genel politik kamuoyunda o belirleyiciliği "olağan" karşılama "kaçınılmaz", ya da "çağın gereği", vb. sayıma anlayışı- sürdürce ve ağır basıkça "çağ atlama"nın içeriği ulkenin özgür maddi/toplumsal gerçekleri bağlamında toplumun bugünü ve yarını üzerine tahrifkar damgasını basmayı sürdürecektr.

"Çağ atlama"nın şimdiden kadar ülkeye neler getirdiğini ve ülkeden neleri götürdüğünü hep biliyoruz. En temel demokratik hak ve özgürlüklerin inkarı, insan hakları ihlalleri, polis devleti uygulamaları, hak hukuk, kanun tanımazlık, vb. bir yana, ekonominin içler acısı durumu ve kitlelerin günlük yaşantısı bağlamında algalandığında ulkenin alımına basılı danganın vahametinden irkilmemek mümkün değil!

Son yerel seçimlerde kitleler, açıkça, hıdıristen duyduları infiili bir kez daha dile getirdiler. O pusulalarına kendi karşı-damgaların olanca ağırlığıyla bastular. "Kantarın topu" o yüzden yerinden fırladı! Seçimin sonucu ne baştaki yönetimde bir ikaz, ne de herhangi bir başka partide ya da kişiye çıkarılmış davettir. Bunu çok iyi anlamak, anlamayanlara da anlatmak gerekiyor. Çünkü bu seçim sonucuyla birlikte Türkiye'de resmen gündeme giren yönetim ve iktidar sorununun özü burada yattı. Millet, atanmışları, başarıya ulaşmayı kendilerine misyon edindikleri politikalarla birlikte defterden silmiş. Aynı politikaları sürdürmenin "gerekliliği" ya da "kaçınılmazlığı" üzerine inşa edilecek kısa ya da uzun vaadeli dengeci tutumlar, "politika doğru, uygulama yanlış" anlayışlı, ekonomi teknüğine ve geçmiş tecrübe, yenicili beş bağılayıcı çözüm arayışları (ister "sağ"da aransın ister "sol"da) 83 öncesi ve sonrasında atanmışlarının işini ve işlevini devralıp sürdürmekten ya da kısa sürede iki cami arasında namazsız kahip başka atanmış-

lara devretmeye zorlanmaktadır başka sonuç vermeyecektir. Her iki halde de 26 Mart seçim sonucunun esas politik anlamının çarpıtmaması, seçmen iradesinin hiçe sayılması na hizmet edilmiş olacaktır.

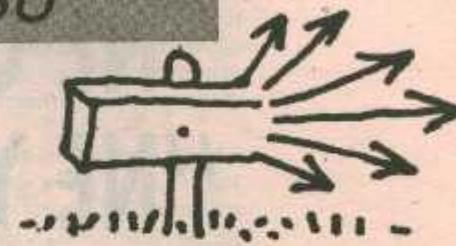
"Çağ atlama" sloganının özel olarak başta yöneticilerin dilinde meyumentisligi gitikçe daha çok sırtın bir palyaço nakaşatına çevrilmiş olması kimseyi kandırmasın. Sloganın ardından program son derece ciddidir ve dışarda ciddiye alınmaktadır. Batı kapitalizminin kısa ve uzun vadeli çıkarları kadar son on yıldır geliştirmek sordurduğu yeni ideolojik yönelimi de, her şeyi ile dışa bañını ülke burjuvazisine başka zeminlerde "manevra" fırsatı ve imkânı tamamayacaklar. Bu konuda olur olmaz hayallere kapılmakla, dış ve iç politik desteğin bahasını çalışan halkın sırtından çıkmaktan başka çıkış yolu görmeyen sinik "gerçekçilik" aynı şeýdir.

Birakımız "yıldızı yeniden parlayan" Demirel ve çevresini, sosyal demokrasinin de yönetici takımının kendilerini sonu buraya varacak bir yolu yoluçusunu gördükleri bugüne kadar sürdürdükleri "muhalefet"ten belliyi. Bundan sonrası için kendilerine ve ülkeye çizdikleri "iktidar" perspektifi şimdî bu nu doğruluyor. İktidarı bugünden cepte kekklik göremelerinin isabeti üzerinde söylenecek çok şey var ama yeri burası değil. Asıl önemli olan, o iktidarı nemenem bir iktidar olacaðı, neleri yapmayı öngörüp neleri "yaplamaz" ilan edeceğidir. "Halkımız bizi iktidara getiriyor!" şîşimesi sosyal demokrat yöneticiler için şu bulanık ve kaygan dönemde moral aşıy yerine geçebilir; sosyal demokrasi içinde ya da dışında olup da yöneticilerden farklı motifler ve beklenenlerle bir sosyal demokrat iktidara bel bağlayanlar içinsé böylesi bir iktidar perspektifi her anlamda bir seraptır. Demirel faktörünün yeniden zehruyu ve bunun eski sorunları tekrar gündeme getirmesiyle o serap serap olmaktan çikmaz. Ehveni şer de, Türkiye'nin politik hayatında herdaim şerrin chenileye sonuna dek yetinmeye gerekçe kılindığından şerlerin en kötüsüdür. Ulkenin gerçek, çünkü gerçekçi bir sol alternatifte kesin ihtiyacı var, o alternatifin örgütsel ve politik oluşumunun gerçekleştirilmesi için acilen davranışmasına da hemen ihtiyacı var.

Dişardan belirlenmeye direnme gereğini idrar eden ve gerekliği gibi ciddiye alan, bañılık bilincine "çaðdış" romantiç bir tutku gözüyle bakmayan ve kitle desteğini salt oy manipülasyonundan ibaret görmeyen -yanı kendilerine yakışırıkları niteliklerden çoktan feragat etmemiş- demokratların, ilerlicilerin ve sosyalistlerin önündeki seçenek, içinde yaşadığımız kritik dönemeçle çok açık ve bellidir. Öyle olduğu sosyal demokrat yöneticileri "yola getirmek" için harcanan buncu telaþı çabadan da belli değil mi? Buna rağmen o yöneticilerce milletçe sunulan sözde iktidar seçenekinde salt demokrasi uğruna da olsa takılıp kalmaları beyhude temennilerle oyalanmaktadır başka birsey değildir. Giderek, ulkenin ve ülkeye insanların başına örümekte olan kirli çorapta -herkes için kendi adına bir ilmeklik de olsa- ağır sorumluluk payı taşımak olacaktır.

AREN'İN GÖRÜŞÜ

SHP ve iktidar

► Sağın topiam oyu % 60'ın üstünde olduğuna göre önümüzdeki seçimlerde SHP'nin iktidar olma şansı var mıdır?

I ■ 26 Mart yerel seçimlerinden sonra Türkiye'nin siyasal ortamı ve geleceğe dönük iktidar seçenekleri konusunda düşüncue üretirken 12 Eylül öncesi siyasal yapılanmayı ve partilerin karşılıklı konumlarını unutmak ve bunun büyük ölçüde değişmiş olduğunu göz önünde tutmam gereklidir. Çünkü 12 Eylül yönetimi sadece Marksist sola ağır bir darbe vurmaktan kılınmamış, sosyal demokrat ve sağ partiler açısından da yeni yapılanmalara neden olan kökü değişikler de yapmıştır. Bu konuda en önemli değişiklik, varolan partilerin kapalılarak bunların devamı olacak partilerin kurulmasına uzunca bir süre müsaade edilmemiş olmalıdır. Gerçi zamanla eski partilerin devamı olduklarını iddia eden yeni bazı partiler kurulmuşlarsa da, bunların hiçbir eski partilerin aynı olmamışlardır.

II ■ Gerçekten SHP, CHP'nin tam bir dövmesi söylemez. Bir kere CHP'nin Genel Başkanı Bülent Ecevit SHP'ye girmemiş, ayri bir parti kurmuştur. Ayrıca yeni partinin yönetici kadroları da CHP'ninkinden bir hayli farklıdır. DYP için de benzer bir durum söz konusudur. DYP'nin yönetici kadrolarında da AP'ye göre büyük değişiklikler olmuştur.

Aynı gözlemleri MSP ve MCP için de, farklı ölçülerde olsa, yapabiliyoruz. Bunlar da devamlı olduklarını söylemekleri MSP ve MHP'nin aynı olan partiler degildir.

Ayrıca, eskiden olmayan ANAP ve DSP'nin varlıklarını ve eskiden varolan sosyalist partilerin yokluklarını bugünkü siyasal yapılışmayı ve ortamı derin bir biçimde etkilemektedir.

Son olarak 12 Eylül yönetimi boyunca halkımızın yaşadığı antidermokratik baskı ve uygulamalarının bırakılmış olduğu izeri de göz önünde tutmam gereklidir. Bu ağır deneyimi yaşamış olan bir halkın, yukarıda deðindiğimiz örgütSEL değişimlerin olmasayı bile, artik siyasal ve sosyal konularda eski gibi düşünmeyeceği akıtr.

III ■ Demek oluyor ki, öncümüzdeki erken seçimlerde, oyların partiler arasında nasıl dağılacağı ve özellikle SHP'nin iktidar şansının ne olduğu konusu ülkemizin bugün içinde bulunduğu yeni siyasa yapılışma ve halkımızın yeni bilinc düzeyi gözünden tutularak hesap edilebilir. Yoksas, Türkiye'de geçmişte sosyal demokrasinin oyu en çok % 40 olmuştur, şimdî onu DSP böldüğünne göre SHP için seçim kazanıp iktidar olmak hayaldır diye düşünmek demokrasi adına yarın karamsarlık değil, fakat aynı zamanda gerçekdere de ters düşen bir yaklaşım olur.

IV ■ Önümüzdeki seçimlerde SHP'nin kazanma şansı üzerinde tahmin yürütülebilmek için her şeyden önce, son yerel seçimlerde ANAP'ın yenilgisiyle uğramasının nedenlerini doğru tophis etmek ve bunlar üzerinde durmak gereklidir. Bilindiği gibi ANAP Genel Başkanı Turgut Özal yenilgilerinin nedeni olarak hayat pahalılığını göstermiş ve önümüzdeki dönemde,

hayat pahalılığı ile eş anlamlı olarak kullandığı enflasyonla savaşımı baş hedef olarak alacağını söylemiştir. Özal'ın bu teşhisine kabulü olañlı yoktur. Çünkü bir kere, enflasyonun emekçi halkın hayat pahalılığı yaratması ve ANAP'ın gelir dağılımını bozan diğer politikal yeniden değerlendirmeler. Bu nedenle hayat pahalılığından en çok zarar gören işçi, memur, emekli ve bazı küçük üreticiler gibi kesimlerin daha önceki seçimlerde de zaten ANAP'a oy vermemiş oldukları varsayılmamız gereklidir. Yani son yerel seçimlerde ANAP, hayat pahalılığından zarar görenlerin değil, asıl bundan pek o kadar zarar görmeyen toplum kesimlerinin oylarını kaybetmiştir.

V ■ Hiç kuşku yoktur ki olañan koşullarda insanların siyasal davranışlarını en çok etkileyen öğe ekonomik (maddi) geçim durumlarıdır. Geçim durumları iyileşse iktidardaki partiyi destekler, deðince muhalefeti yenerler. Bu böyle olsa da beraber insanların davranışlarını her zaman maddi geçim durumları ile açıklayamayız. Bunun yanı sıra, demokratik hak ve özgürlükler, toplumun ahlaki ve kültürel değerler de bu konuda önemli rol oynarlar. Örneğin ekonomik bakımdan başarılı bir iktidar demokratik hak ve özgürlüklerle saygısızsa halkın gönüllü destegini sağlayamaz. Zaten bundan ötürü diktat yönetimlerinde serbest seçim yapılmaz.

Kaldı ki zaten esas olarak halkın maddi refahını sağlamak onun demokratik hak ve özgürlüklerine saygı duymak bir arada yürürlür. Çünkü hiçbir zaman umutlamanmadık ki, toplumsal naksızlıklar (demokratik hak ve özgürlükler cihnenen) temel nedeni ekonomik somuruktur. Onun için toplumsal yaşamın bu iki yan (ekonomik yan ve demokratik yan) daima bu organik ilişkileri içinde birarada düşünülmelidir.

VI ■ Demek oluyor ki, ANAP'ın son seçimlerdeki başarısızlığının nedeni Sayın Özal'ın sandığı gibi sadece enflasyon ve ondan kaynaklanan geçim sıkıntısı değildir. Bunun yanı sıra, başlıca ANAP yönetiminin insan hakları ve demokratik hak ve özgürlükler hiçe saymasa, buna bağlı olarak yolsuzluklara göz yumması, laiklik konusunda iki yüzlü davranışması ve dış ilişkilerde kişilikli bir politika izleyememesi de ağırlıklı rol oynamışlardır.

Bunlar doğru ise, SHP önümüzdeki dönemde iç politikada insan haklarına ve demokratik hak ve özgürlükler, dış politikada barışa ve silahsızlanmaya ne kadar açık ve güven verici biçimde sahip çıkarsa ve yolsuzluklara karşı ne kadar kasın bir tavr alırsa, emekçi halkın o kadar büyük bir bölümünün oylarını alabilir. Şuñu hatırlayalım ki, ülkemizde solun ve sosyal demokrasının oy sınırı nüfusumuzun en az % 80'ni oluşturan emekçi halkın oylarına esittir. Yani oy potansiyeli açısından sosyal demokrasının önünde hiçbir engel yoktur. Sorun SHP'nin bu potansiyeli kullanabilmesidir.

"NE OLACAK SİMDİ?" YERİNE "NE YAPMALI ŞİMDİ!"

Dokuz yıl sonra 12 Eylül laboratuarında güçlenmiş "Frankeştayn" dirilmekte. Kim bunu görmüyorsa, kazanılan belediyeleri bir zafer kabul ediyorsa tam bir aymazlık içindedir.

"...Biz Yunanistan'a faşist bir yönetimin gelmesine izin verdigimiz için öncelikle kendimizi suçlamalıyız. Lâyk olduğumuz yönetim bașımızda. Sonuç olarak suçlu kim sönürelen mi, sönüren mi? Korku yöntemleri mi, korkanlar mı? Tanrı katunda kim suçlu, elektrikli sandaiyenin salterini indiren mi, direnmeden ölmeye giden mi?

Bana yönettilecek soruları kestirebiliyorum. Saldırganların topları, tufekler var. Ama dürüst olağım. Kim omuzluyor bu silahları? Kim kullanıyor tankları, topları? Biz düşmanla işbirliği içindeyiz, onu destekliyoruz. Savaşlarında kullanımları için çocuk doğuruyoruz. Bizi bölmesine, düşmememizi engellemesine izin veriyoruz. Bir bırdolabı ya da televizyon uşurusuna ruhumuzu satıyoruz. Kaçınmaz bir gerçek var. Bilgisayarları, topları, tufekleri olabilir ama biz kalabaklıyız. Çok daha güçlüydüz astında, ama bizimde oynamasına izin veriyoruz. "İyi yaşamak gerek" formülünün ardına gitleniyoruz. Azlında bu formül söyle olmalı: "Yoksulluk içinde de olsa iyi yaşamam".

Melina Mercouri
Cuma'yla savaşım

Bir karabasan sona mı eriyor?

Bayram kısa sürdü. Beş milyona yakın seçmenin sandıktan kaçtığı bir seçimden iktidar çıktı. Yenilen belli: ANAP, onun da ötesinde 12 Eylül, 24 Ocak... Kazanan, bütün dağınıklığına karşı sağ ve belki de MC... ANAP'a hayır diyenler 12 Eylül öncesinin büyükla, küçülü sağ partilere alkış tuttular. Peki bu

partiler ve onların oluşturduğu MC'nin temel yaklaşımı 12 Eylül karabasanını yaratmadı mı? MC'nin temelini oluşturan AP'nin "24 Ocak 1980" sözde istikrar tedbirlerinin yaratıcı, savunucusu olduğunu ne çabuk unuttu? MC'yi yaratınlar 1961 Anayasası'nı suçlayanlar değil mi? Bunların 1982 Anayasası'ndan ciddi bir şikayetleri mi var? Hiç sanılmıyor. Dokuz yıl sonra 12 Eylül laboratuvarlarında güçlenmiş, oynayacağı alandaki tüm engelleri temizlenmiş "Frankeştayn" dirilmekte. Kim bunu görmüyor, oy oranındaki birkaç puanlık artışı, kazanılan belediyelerle bir zafer müjdecisi gibi kabul ediyorsa tam bir aymazlık içindedir. Böyle bir aymazlık sol düşünceye, politikaya yakışmaz. Belki bir karabasan sona eriyor ama ufukta bir başka kabusun kara bulutları gözüküyor.

"Nerede kalmıştık" sözüğü bir esprî olmaktan çıktı. Noksan, acı bir restorasyon'un hazırlıkları görülüyor. Erken seçim çığıtları böylesine acı yükü bir restorasyonu hızlandırmaya doğrultusunda kullanılıyor. Gündemde gerçek anlamında bir sol siyasal örgütlenme yok. Acelenin bir nedeni de bu olmalı. 12 Eylül'ün yığıtı, dağılığı, göce mecbur ettiği, öldürdüğü, hapsediği, işkencelerle sindirdiği o yıkılmaz sol ağacın köklerine, dal-

larına yeniden gelmeye başlayan suyu kesmek. Koşullarda en küçük bir değişiklik yapılmadan gerçekleştirilecek bir seçim sağ nazılığa bir beş yıl daha hayat vermekten başka neye yarayacak?

Erken seçim, ama hangi koşullarda

Demokrasinin bütün boyutlarıyla işlediği ülkelerde böyle bir seçim sonucu, tartışmasız erken seçimi gündeme getirir. Bu gerçeğe karşın, eğer şikayet edilen konularda bir iyileştirme olmayacağı yani düzene ilişkin bir yeni yapılması sağlanamayacaksa erken seçim sade kişileri değiştiren bir islevi görmektan öteye gitmez.

Öncelikle şu soruya yanıt vermemiz gerekdir. Sağın bütün görüşlerinin siyasal arenada at oynattığı, solda ise merkeze yakın bir sosyal demokrat partinin var olduğu bir siyasal ortamda demokrasiden söz etmek mümkün müdür? Üstelik kendiollarındaki siyasal boşluğa dayanan, buna güvenen sosyal demokrat partiler sağ partilerle yarış-

▲ Demirel, 24 Ocak 1980 sözde istikrar tedbirlerinin yaratıcı, savunu-
cusu olduğunu ne çabuk unuttu?

mak, kazanmak için sağ düşünceye yanaşacaktır. Böyle bir siyasal ortamda, zamanla, siyasal yelpaze merkezden sağa doğru büyümeyecektir. Şu anda ülkemizin siyasal görünübü böyledir. Açıka ifade etmek gerekiyse işçi sınıfının partisinin olmadığı bir yerde demokrasiden söz edilemez.

Erken seçimin gündeme geldiği şu günlerde, toplumun yeniden yapılanması gereğini bir an için gözden irak tutmamamız zorunludur. Bu yeniden yapılanmayı, bir anlamda, erken seçimden de ön koşulu kabul etmemiyiz. Düşüncoelimizi söyle daha bir açık kılabiliriz:

i-Türkiye'de siyasal yapı sola kapalıdır. 1921-1925, 1945 ve 1961-71 arasındaki sınırlı-

▲ Inönü, "Sosyal demokratım" diyor ama Üzerine düşen görevleri yeri-
ne getirecek mi?

h, gene de yasaklara dolu, açılığı bir yana bırakırsak sağın, sol düşüncenin üzerindeki acımasız baskısı sürüp gitmiştir. CIA yetkililerinin "selective liberty" biçiminde tanımladıkları dönemlerde bile solun ancak başını ezmek için bir şeyler söylemesine izin verildi. 1971 Martı ve 1980 Eylül'nde ise parola "Sola ölüm"du. Şimdi böyle tek yönlü koşullandırılmış birtoplumda, hiçbir şeyi değiştirmeden yapılacak bir erken seçim sağın silindirini daha da güçlendirecektir. Geleceği varsayılan bir sosyal demokrat iktidarın bunları bütünüyle değiştireceğini söylemenin ise, son seçim tablosundan sonra inandırıcı bir yanı yoktur.

ii- 1980'nin Eylül'ünden bu yana başta anayasaya olmak üzere kabul edilen tüm yasalar sağ düşüncenin baskısı araci olma görevini noksansız yerine getirmektedir. Siyasal Partiler Yasası, Ceza Yasası, Çalışma Yasaları, Dernekler Yasası, Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası, Toplantı ve Gösteri Yürütlüğü Yasası ve daha niceleri değiştirmeden erken seçim demokrasimizin gelişimine ne katacak?

iii-Ekonominin 1923 İzmir Kongresi'nden bu yana doğrultusunu değiştirmemiştir: Serbesti.. ya da serbest piyasanın erdemine inanma, özel sektörü kutsama. Ekonominin aksından geldiğimiz nokta belliidir. Bu doğrultu kokünden değişmeden sağ iktidarların baskısı eksilmez, artar, süre gider. Ulkede mevcut, gelecekteki iktidarı paylaşmayı düşünen büyülü, küçük sağ partilerin 1923'ten günümüze sürüp giden özellikle 24 Ocak karaları doğrultusunda daha bir pekişen ekonomi ilkelerini değiştirmeleri beklenemez.

▲ Ozal, Tarihe Karşımı Mümkün mü?

Özet olarak sunduğumuz bu üç nokta, ülkeye dek bütün demokratların da üzerinde durması, değiştirmek için güçbirliği yapması gereken önkoşulları ortaya koymaktadır. Sözünü ettigimiz ön koşullar, geniş ölçüde, yaşama geçirilmeden 12 Eylül'ün tarihe karışması mümkün değildir.

Ne yapılmalı?

Geldigimiz bugünkü noktada görev büyük ölçüde sol aydınlar ve sosyal demokrat partilere düşmektedir. Bir kere aralarındaki (kan-

davaşına dönme istidadında olan) ayrılığı bir yana bırakmaları, demokrasının restorasyonundan da ötede geniş boyullarda yerleşmesi için birleşmeleri gereğine inanmalıdır bu partiler. Soidaki aydınlar, demokrasije inanmış düşün ve siyaset adamları kerelece vurgulanmış suçluları görmemeyiz edemezler:

Düşünceler zincire vurulmuştur. Sol dergiler, gençlik dergileri basın savcılının, DGM savcısının strekli izlemesi altında, yaşamağa çalışmaktadır. Uluslararası basın örgütleri Türkiye'deki bu durumu yıllık raporlarında belirtmektedir. Basın özgürlüğünden söz etmek, bu koşullarda mümkün müdür? Sorun muhalefetin sesinin ve görüntüsünün TV'de yer almaması ile sınırlı değildir.

Örgütlenme özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Öğrenci örgütlerinden, sendikala kadar bütün örgütlenmelerin önündede dev barikatlar vardır. Sesleri kısılmıştır. Hele siyasal örgütlenme yok gibidir. Sol partiler yasaklıdır. Yurda kendi istekleriyle dönen iki genel sekreter Kutlu ve Sargin bir buçuk yıldır cezaevindedirler. Uluslararası ve ulusal tüm görüşmeler karşın tutuklulukları devam etmektedir.

Onbinlerce genç, yaşlı, kadın, erkek cezaevlerinde insanca koşulların dışında yaşamalarını sürdürmektedirler. Yüzbinlerce insan temel haklarından mahrumdur; siyaset yapamazlar, seçemezler, seçilemezler. Binlercesinin hayatı sonuçlanmamıştır. Belki de yattıklarından yılları, ayları alacakları olarak sadece hesaplarına yazmak durumunda kalabileceklerdir.

İşçi sınıfı direniştedir. Grevdedir. Kısıtlanmış haklarını, elinden alınan ekmeğini, eşinin, çocuğunun rızkını geriye alma kavgasındadır. Yasalar ellerini, gözlerini, ağızlarını bağlamıştır. Sanki zincire vurulmuş pranga mahkumu gibidirler.

Yoksullaşma, fukaralık sarmış ortaklı. Ekmek, aş fukaralığı, temel haklarından yoksun kalmanın fukaralığıdır bu:

Bunlar gibi daha nice noktalar öne çıkarılabilir. Aşılmalı bunlar. Sosyal demokratların, bütün solun, işçi sınıfının, aydınların ortak savaşımıyla aşılabilir hepsi. Sosyal demokrat partiler tek tek ya da birlikte başta anayasaya olmak üzere düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki bütün engelleri aşmağa yönelik bir "Demokratikleşme programı" hazırlama durumundadırlar. Bugün içinde bulunduğu durum da, sosyal demokrat partilerle, sol düşüncenin ve siyasetlerin böyle bir programın öncülüğünü üstlenmeleri vazgeçmez bir siyasal koşuldur.

Demokratikleşme programının yaşama geçirilmesinden sonra erken seçim. Şu andaki TBMM böyle bir programı benimseyebilir mi? İlk anda bu mümkün görülmüyor. Ne var ki meclisteki sosyal demokratlar ön seçim konusu olarak bu nitelikteki bir programı öne sürüp, savunabiliyorlar. Sağ partilerin kendi aralarındaki bireysel hesapları dayanan çelişkilerden yararlanarak demokratikleşme programındaki ilkeleri yaşama geçirmemeyi başarabilirler. Türkiye'nin eline geçmiş bir fırsatı bu.

Sol siyasette "Ne placak şimdii" diye kaderci bir yaklaşımın yeri yoktur. "Ne yapmalı" yi sürekli düşünmek, tartışmak, ana noktalarını halka anlatmak her koşulda onde ge-

len bir zorunluluğuktur. Hazırlanacak böyle bir program bu zorunluluğu karşılar. Neyin yapılması gereğinin halka, yığınlara anlatımı, açıklamasını sağlar. Tek başına, var olan koşullar değiştirilmenden sloganlarıstan erken seçim yanlış bir umut olarak yükselir, kısa sürede yerini umutsuzluğa, yıldınlığa bırakır.

Bu yazıyı okuduğumuzda 1 Mayıs gene suskunlukla, başlar onde geride kalmış olacak. Bayramlarımıza geri almak için, yılın ilk tarihe gömmek için gelin dostlar bir olağım. Ne yapılması gerekiyorsa, artık onu yapalım.

Felsefe dergisi

Fransız Devrimi ve Aydınlanma Felsefesi

Ansiklopedi ve Ansiklopedist Hareket (Albert Saboul) • Ansiklopedi'den Seçme Maddeler • 1789 Çağ Dönümü ve Kahramanlık Yanılsaması (Manfred Kossok) • XVI. Louis'in Yargılanması Üstüne Konvansiyon'da Verilen Söylen • (Louis Antoine Leon de Saint-Just) • Rousseau'nun Soyut İnsanına Eleştiri (Galvano della Volpe) • Felsefe, Kölecilik ve Devrimci Düşünce (Philippe Barrier) • Rousseau'nun Toplumsal Siyasal Hedefi (Werner Bahner) • 1789 Fransız Devrimi "Re-aksiyon" (Dreyfus Davası) Aktion Franses (Serol Teber) • Namık Kemal'e Felsefe • Açısanın Bir Bakış (Arslan Kaynarca) • "Yasaların Ruhu" nun Çözümlenmesi (Jean le Rond d'Alembert) • Yasaların Ruhu Üzerine (Montesquieu) • A ile B Arasında Özgürük Üzerine Söylesi (Voltaire) • Filozof ile Doğa Arasında Söylesi (Voltaire) • Makine İnsan (Julien Offray de la Mettrie) • Sanatlar ve Bilimler Üzerine Söylen (Jean-Jacques Rousseau) • Madde ve Devinim Üzerine Felsefi İlkeler (Denis Diderot) • Değişik Yüzyıllar ve Halklarla İlişkisi Bakımdan Doğruluk (Claude-Adrien Helvétius) • 18. Yüzyıldaki Fransız ve Amerikan Devrimleri (Aleksander Fursenko) • Jacques-Louis David'in "Marat'ın Öldürüldüğü" Adlı Tablosu Üzerine (Mihail V. Alpatov) • Fransız Devrimi: Felsefe ve Bilimler (Regina Benjowski-Hubert Horstmann) • Fransız Devrimi: Felsefe, Edebiyat, Sanat ve Bilime Etkileri (Hans-Christoph Rauh) • Thales'ten Platon'a - V (Helmut Seidel) • Açıklamalı Felsefe Yayınları Kaynakçası (Hasan S. Keseroğlu) • Felsefe Sözlüğü (Afşar Timuçin) • Filozoflar Ansiklopedisi: (Alembert)

ÇIKTI!

İsteme Adresi:

De Yayınevi, Nuruosmaniye Cad. Atay Apt. 5/3
Cağaloğlu-İSTANBUL

HOŞ GELDİN YA ŞEHİRİ RAMAZAN!

Atalarımız boşuna mı demişler imam bir kabahat işlerse cemaat daha büyüğünü yapar diye

Adam tip eğitimi görmüş, hekim olmuş, göğsünde doktor rozeti var. Görünüşüne, kılığına kıyasına bakarsanız basbabaş uygur bir insan. Otuz, otuz beş yaşlarında. Yanında eşi olan genç bir kadın. O da da genç. Üstünde etekleri yerden süpüren krem rangı bir maryan, paşında saçlarının tek telini bile göstermeyecek türden bir başörtüsü. O da yüksek eğitim görmüş ama çalışmamış. Niye mi? Çalışacağı iş yerlerinde erkekler de bulunmuştur da onlarla gözle gelmiş. Sonra başını örtmesinden ötürü de yüzüne bir garip bakıyorlar.

Bir hanım dişhekiminin muayenehanesinde karşılıktı. Sıra bekliyoruz. Bütün bu bilgileri de, hasta kayıt işlemlerini yapan sekreter hanımı konuşmalarından edindik.

Doktor bey, eşinin çalışmama gerekçelerini sıralarken yan yan da bize bakıyor. Eşinin bir muayenehanede de olsa namahrem sayılıacak bir erkekle bulunmasından teşvirdin!

Derken dişhekim hanım çalıştığı odasından çıplak geldi, sıra bekleyen hastalarına merhaba dedikten sonra, doktorun göğüsündeki rozet de görünce, deontoloji kuralları gereği bu meslektaşıyla daha da yakından ilgilendi, önce hanımının elini siki ve sonra doktora elini uzattı ve eli öylece boşlukta asıldı kaldı.

Doktor bey, dişhekim hanım elini uzattığında ateş görüp gibi kendi elini arkasına götürmüştü. Genç dişhekim hanım, şşşkin, bir süre öyle kala kaldı. Doktor ise ağızında:

"Dini inançlarımız..." falan gibi birtakım laflar geveldi. Ortada soğuk bir sessizlik havası eserken, bizden de önce gelmiş, yaşılı kir saçlı derli toplu bir hanım

Neler oluyor?

* Konya Belediyesi, kız öğrenciler için ayrı otobüs seferleri düzenledi. Ancak, kızlara ayrılan otobüslere binen erkek öğrenciler, uyarılara rağmen inmediler. Rektörün de karşı çıkmasıyla belediye başkanı geri adım atmak zorunda kaldı.

* Adnan Hoca'nın sağ kolu Ahmet Uçan, ne yapıp yapmış kendisini din dersi Öğretmeni olarak İstanbul Lisesi'ne naklettirmeyi becerdi. İki gün içinde filialıbildiği kadar veliye ulaşılarak imzalar toplandı ve Adnancı Hoca Ahmet Uçan eski okuluna postalandı.

* "Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin düzenlediği 'Laiklige bağıyız, saygıyız' yürüyüşü yapıldı.

▲ Konya Üniversitesi kız otobüsü. Belediye koydu, rektörlük kaldırıldı.

dayanamadı ve battı:

"A oğum, sen nasıl doktor oldun? Sana hanım hasta gelse bakmıyorum musun? Hay sana doktor diploması verenin gözü kör olsun!"

Dişhekiminin beklemeye odasına bir bomba düştükten sonraki sessizliğe benzer bir sessizlik çıktı.

Dişhekim hanım, yüzü bozulmuş ama kendi İşyerinde tatsız bir olayın çıkışından tedirgin gülümsemeye çalışarak:

"Pardon" dedi, "hata bende oldu, namahrem olarak ben elimi uzatmamalıydim, harkesin dini inanışlarına saygı göstermek durumundaydım". Sonra sırası gelmiş yaşılı hanımı aldı, dişçi kolunu götürdü, mümkin doktora mümine eşi de kendilerini muayenehaneden dışarı attılar. Herhalde başka bir dişhekim arayacakları.

Bu görüntü, son yıllarda ve günlerde sıkça karşılaşmıştık birbirine benzer ya da çağrıştırıcı olaylardan sadece biri...

Bir başkası, şehirlerarası bir otobüste bir arkadaşını başına almış. İstanbul'dan İzmir'e giderken, uzun yol boyunca bir sigara içmek istediğiinde, sefor yardımcısı engel olmuş.

"Bu otobüste herkes oruçlu, senin sigara dumanını çekermezler, söndür o sigareyi!"

Az sonra, erken gelmiş sıcakta arkadaşımız susamış, yardımıcının su istememiş, gene aynı yanıtlı: "Bunca oruçluğunun yanında su içilmez!"

Öteki yolcular da muavinden yana çıkışına "Balıkesir" de otobüsüne inmek zorunda kaldı, nerdeyse doveceklerdi arkamdan sıldırıp saydılar" diyordu.

Sıra manzara. Yolda sokakta bir sigara içmeye ya da bir simit yemeye kalkışın da görün başına neler gelebilir. Artık açıktan açığa, örük tutanlar tutmayanları hükmeye başlıdı. İstanbul'da bile içki lokantaların, hatta içkisizlerin bile pek çoğu kapalı. Kapılarında ya "ramazan dolayısıyla kapalız" yazılı ya da "onam var" gibi uydurma gerekçeler. Pak çok devlet dairesinin, kamu kuruluşunun da çay ocakları, yemekhaneleri aynı ge-

rekçeyle kapalı...

Geçenlerde Kartal İmam Hatip Lisesi'nden bir öğretmen anlaşıyordu:

Okul yöneticileri ikide bir öğretmenleri de dışarı çıkarıp ortaokul düzeyindeki kız öğrencilerin sıralarını, çantalarını arıyorlardı.

12-13 yaşındaki kız çocukların böyle ikide bir aranma larındaki kerameli anlayamayan öğretmen, en olmadık zamanlarda öğrencileri de öğretmeni de dışarı uğratarak basın biçiminde yapılan bu arama taramalarında ne aradığını yöneticilere sormuş, bir yanıtlamamış. Çocuklara sormuş! Ne anıyorlar böyle ikide birde sizin sıralannızda çantalarınızda ve hatta üstünüzde bağınzınızda?

Çocuklar önce mirin-kinn etmişler. Sonra kıkırdamışlar. Nihayet içlerinden biri söylemiş:

"Artist resmi anıyor! Erkek artistlerin resimleri bulunursa göz zinası yaplığımızı anlıyorlar da onun için".

Genç öğretmen şaşkınlık içinde:

"Vallah! Önce anlamadım göz zinasının ne demek olduğunu, o ne demek diye de sordum da, çocukların yüzüme güllerdi."

Evet, bütün bunlar 12 Eylül 1980 artı 1989 Türkiye'sinden manzaralar.

Daha da bunlar gibi neler var neler,

Neden olmasın ki?

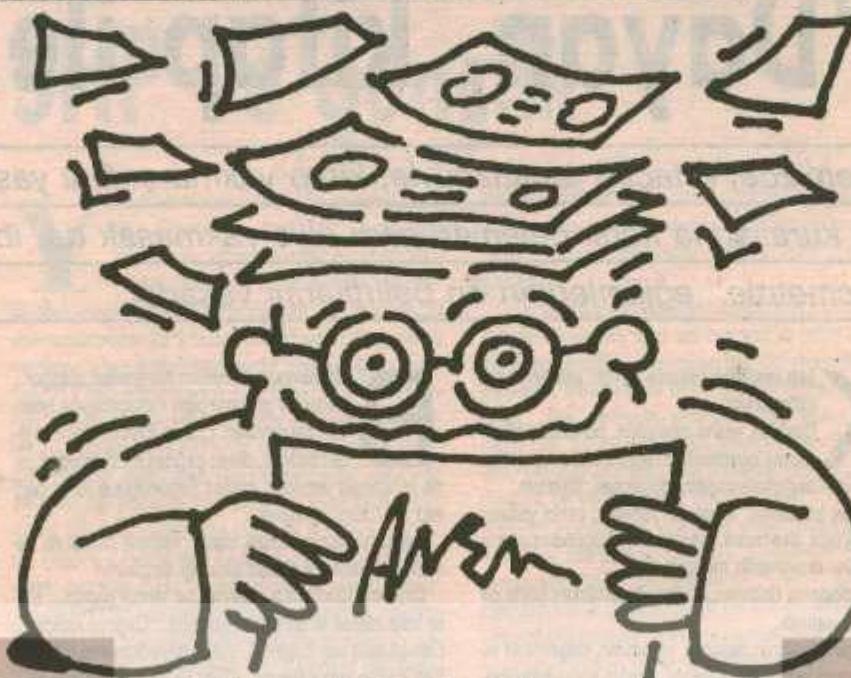
Atalarımıza boşuna mı demişler imam bir kabahat işlerse cemaat daha büyüğünü yapar diye.

1988 yılının 9 Aralık günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bütçe üzerinde görüşmeler yapılırken, üyeleri cuma namazı gidebileşin diye oturma-ara verildi laik Türkiye'de.

Aynı gün, en yüce yargı organlarından olan Yargıtay Büyük Genel Kurulu da cuma namazı gereklisiyle toplantısına saat 11.30'da son verdi.

12 Eylül'ü izleyen günlere başlayarak bu ülkenin en yüce makamlarında oturanlar kursilerde vatandaşlar karşısında ayetler okuyup hadisler aktararak konuşmalar yapmaya başlamadılar mı?

SÖZÜM SANADIR

Banko'dan banka'ya... (ya da "bul karayı, al parayı")

BANKO televizyonun en sevilen, en çok izlenen yarışma programı. İzlemiyorsanız yanlış, çünkü toplum en dikkat çekici eğitimi bu programla alıyor: BİL-BUL-KAZAN.

Görünüşteki bu masum, oyalayıcı, yararı (TRT yetkililerine göre kültür verici) program "bilginin yanında para tahvil" ismini sırşak gerçekleştirerek doğrusu etkili bir eğitim programı clımkıacdır.

Programın akışı içinde üç kez "banko" denilmekte, ilk ikisi alınan puanı iki katına çıkarmaktır, üçüncüsü beş katına kadar çıkarılmaktır. Böylece, bilgi yarışması olarak sunulan program kullanılan deyimler de kumar literatüründen seçilerek tam bir "tahıl oyunu" na dönüşmektedir.

İzleyicilerin psikolojisi de bu hava içinde "bilinen-silinmeyen" sorulardan daha çok, at yarışları yarıştırmakta, "kim önde", "kim kazandı" konuları hep diri tutulmaktadır.

Programın sonunda verilen para ödülü de birkaç yüz bin liradan birkaç milyon liraya kadar çıkmakte, yanım saat içinde ne kolej para kazanıldığı izleniminde de sıktı çeken milyonlarca insana psikolojik bir rahatlama olanağı sağlanmaktadır.

Bu "Amerikan tipi yarışma programları" yıllar boyu baskı albümde düşüncede dünyası coraklaştırılmış, cektiği acıları nedenderini tartışmaları yasaklanmış topluma "para kazanmanın ne kolej olduğunu" öğretmektedir. İyili "köşe sömme" eğitimi olmaktadır.

Böylece, ilkokul çağındaki çocukların aritmetik kitaplarında yer alan basit problemlerin alışveriş dünyasından ve seçilen örnekleriyle yakalanmış beyirler, yetişkinlerin "bilginin yanında para tahvil" programlarını sürdürmektedir, insanlar kapitalist sisteme başıyla uyarlamaktadır.

Soruların ezberlenmiş bilgi kalıplanna uygun seçilmiş, kültür pirinçlerinden uzak, akıllarda olumlu bir iz bırakmayacak türden saçılımları de ek yarar sayılmalıdır.

"16.yüzünde padışının hazinedannın kaftanının rengi neydi?" turundan engin Türk tarihi soruları da zihinler açmaktadır, insanların bilgi dağarcıklarını zenginleştirmektedir.

Programda dönen paralann böyle kolayca kazanılivermesi, ayda yüzbin ile iki yüz bin liraya ev geçindirmenin yolunu bulamayan milyonlarca işçinin, yüzbinlerce memurun sıktılarını psikolojik olarak örmektedir, toplumun bu sorunları kavramasını sisilendirci bir etki sağlamaktadır.

Topluma verilen mesaj kısa ve açık: BİL-BUL-KAZAN.

"Her şey para içindir" toplumunda bilginin insanları kazandığı çok yönlü yararlar sadece gözardı edilmekte, bilginin para na tahlil ediliverdiği kanıtlanmaktadır.

"Bilgi demek en çok para demektir- En çok para demek bilgi demektir".

Bu iki yanı da birbirine eşit sosyolojik denklemler "bilgi-değer" kalıpları da insan bilincine başarıyla yerleştirilmektedir.

Böylece bir yandan "en çok parası olan en değerli kişi" biçimindeki toplum eğitimi desteklenmekte, öte yandan "bilginin değeri kazandığı paraya ölçütür" yarısı pekiştirilmektedir.

Eğemen politik ideolojinin altın çizerek yerlestirdiği "şirketlerde yüksek ücretlerle çalışacak kalifiye eğitimi insan yetiştireme" amacı bu tür programlarla desteklenmekte, toplum bu doğrultuda yönlendirilmektedir.

Böylece toplumda yerleştirilmeye çalışılan "kendi işinden başkasına karışmayan birikimini paraya çeviren" prototip insan, televizyonun yaygın izlenen bir kanelinde sessiz sedasız uygulanan bir eğitim programında yer almaktadır.

Bu "zararsız" görünlümü propaganda çalışmalarına karşı çıkmak da ülkenin ciddi kesimine düşmektedir.

"Dayan, kitap ile..."

Ülkemizde, ortaçağ fanatizmiyle, kitap yakma çağını yaşıyoruz.

*Din kurallarına karşı gelenleri cadi diye yakmasak da, ibret olsun diye
"recmetme" eğilimlerinin ön belirtilerini yaşadık.*

Kitap yasakları devince devlet, yasalar, ceza çağıştırıyor... Devletin, resmi zihniyetin, politikada günümüzde egemenliğini sürdürmeye olanın tümde değiştirdiğini düşündük, diyorum...

Çağdaş bir devlet, uygur bir yönetim, ilericiler yasalar egemen olsa ülkemizde, insanlarımız bugünden yarınna kitapsever olabilecek mi acaba?

Encyclopedie Britannica, kitabı tanımlarken şöyle bir saptama yapıyor:

"Kitabın içeriğinin, şeklinin, yapımının, dağıtımının ve kullanımının yekdiğiyle iliskisi, kitabı sunulduğu toplumun niteliklerine bağlıdır."

Johann Gutenberg ilk kitapçığı 1453 yılında basmış...

Bizim insanımızın basılı kitapla, son derece sınırlı biçimde tanışması ise, XVIII. yüzyıla kadar geciktirilmiş.

Geciktirilmiş mi? Gecmiş mi?

Kitabın yayınalanması, demokrasının gelişmesine katkı...

Neakim, Johann Gutenberg'in 1453 yılında dünyaya sunduğu basılı kitap yaygınlaşamamış.

Ne zaman ki, toplum sorunlarının tartışılmasına eşverişli bir demokrasi ortamı clusuyor, o zaman, demokratik tartışmalar kitlelerin eğitim konusunda odaklaşıyor.

Devlet okulları, halkın ücretsiz eğitimi, laiklik mücadeleleri iççe ve birbirile etkileşerek gündeme geliyor...

Okur-yazarlıkla birlikte kitap da yaygınlaşıyor.

Bu kez, bilimsel ve dinsel bakış açıları tartışıyor.

Sansür önce bu tartışmadan türür...

▼ **Yargılanan kitaplar**
sergisi. Kitaplar yazılıyor,
basılıyor, basılıyor
yayılmıyor, yayınlanıyor
satın alınamıyor.

Bütün dünyasında reform hareketleri başlıyor... ilericiler bir gelişime olan Reformasyon Hareketi'nin öncülerleri, Lüther, Calvin, Knox ve diğer liderler, dinde çağdaş uyarlamadan yana mücadele verirken, vicdan özgürlüğüne karşı bağınaz bir tutum içindeyler...

Toplumumuzun kitapla ilişkisi, kaderin cilvesi mi demeli, bir Calvinist papaz aracılığı ile oluyor!

Ibrahim Müteferrika, kalvinist bir Macar papazı... Kılıse vaizi olarak iyi bir eğitim görmüş... Çağının ilericisi... Osmanlılara esir düşüyor... Ailesi fideye ödememiş için, Esir Pazarı'nda satılıyor... Türk ve Müslümanlar cluyor... Damat İbrahim Paşa'nın ve Padişah III. Ahmed'in tevecüh ile devlet katında etkinlik elde ediyor. Çağdaşlaşma hareketinin öncülerinden biri olarak, Osmanlı toplumu basılı yazı ile tanışıyor...

Ne yazık ki, sansürle birlikte, yasaklar esliğince... Oysa, sansürle ilk karşı çıkan Milton ne demiş?

"Çeşitli karşı görüşlerin basılmasına, yayılmasına, özgürlük tanındığı sürece gerçek üstün gelecektir. Sansür geçerli olursa, düşünceler sansür uygulayıcıları eliyle, gün ışığı görmeden, katledileceklidir."

Ne var ki, Milton'un yüzüllük öncesi sansüre karşı basılılığı savasım, ancak, laiklik temeline oturtulmuş ekonomik ve politik gelişimlere bağlı olarak yaşama şebeke bilme yolunu bulmuştur... Yani, Fransız İhtiyaç'ıyla, Milton'dan 100 kısır yıl sonra ve günümüzden 200 yıl önceki patlamaya... Sansür karşı mücadele henüz er-

gene evrensel anlamda ulaşamamışsa da, başarı yönünde ilerlemektedir ve epey yol almıştır.

Musliman dini, sosyal adalet ilkeleri ve diğer bazı hususlarda elbetteki kendinden önceki dinlere göre yenilikler getirmiştir. Müslümanlık, insanların arasında seçkinliği, sincalığa yer vermiyor...

İslâm'da kular eşit. Egemen kul yok. Egemen olan Allah.

Ama, kular kendi yasalarını kendileri yapamıyor. Şeriat, yani Allah'ın hukuku geçerli...

Kur'an yalnız bir ahlâk kuralları öğretisi, bir mistik felsefe içermiyor; doğru ve yanlışı belirtip bırakıyor...

Kur'an belli bir toplum düzeninin hukuki temelini oluşturuyor...

Böyle olunca, laiklik öncesinde, resmi politikanın, egemen zihniyetin, yanı şeriatın karşını söylemek, yazmak, sadece yönetimine ya da düzene karşı çıkmak değil. Allah'a karşı gelmek oluyordu. Günahı...

Günümüzde de bu etkili etkisini sürdürüyor. Resmi görüş, egemen görüş bu geleneksel anlayışı dayatma kararlığında:

Egemen zihniye'yi karşılığını savunmak, yazmak, yayan, düzene, yönetim karşı düşün üremek sfâdediyez suç-hainlik, düşmanlık.

Her ne kadar, Atatürk, Türkiye Cumhuriyet'i'ni laik temeller üzerine oturtarak çağdaşlık yolunu açmayı amaç-

Yayınçılar Birliği ve kitap yasaklamaları

► **Yayınçılar Birliği'nin "kitap yasaklanması" ve sansür konusundaki görüşü nedir?**

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni, Avrupa İnsan Hak ve Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesi'ni ve Helsinki Saned'i ni imzalayan Türkiye, ülkesinde yaşayanlara cins, ırk, renk, dil, din, siyasetin inanc ve toplumsal sınıf ayrımı yapmaksızın insan olmanın gerektirdiği hak ve özgürlükleri tanıyağını uluslararası alanda taahhüt etmiştir. Buğa göre, herkes ve özellikle siyasi iktidarlar, Tarihi dünya görüşlerine saygılı ve hoşgörülü olmak, karşı görüşlerin açıklanmasını ve yayılmasını zora basıvurarak engellemekten kaçınmak zorundadır.

Buna karşılık Türkiye de kitap yazarları ve yayınlananlar ağır biçimde ceza andırılıyor, kitaplar yasaklanıyor, toplanıyor, imha ediliyor. Kitap yasağının asıl hedefi düşünce özgürlüğüdür. Yok edilmek istenen şey, suçlanan şey cezalandırılmak istenen şey düşündür. Nihai amaç, yazar, düşünürü, yayıcıyı korkutmak, sindirmek, suskun bir toplum yaratmaktadır.

► **Ne yapılmalıdır?**

Yapılacak şey kamu oyunda etkili bir mücadele vermektedir. Kitap yasaklamak, imha etmek gibi uygulamaların çağda olduğu yerkili ağzılarından da ifade edilmesi başlandı. Bu bir gelişmedir. Şimdi yapılacak şey ilgili yasa maddelerinin değiştirilmesi için, kamu oyu, tüm parlementeler, siyasi partiler nezdinde sürekli girişimlerde bulunmaktr. Yayıncılar Birliği'nin bu konuda üzerinde düşeni yapmak üzere bir programı vardır. Kısa vadede yasaklamalara müdahale edecek, yazar ve yayınınlara destek verecek bir hukuk bürosu kurulacak, kamuoyunda mücadele sürülecek, uzun vadede ise ilgili yasalann türüyle değiştirilmesi için girişimlerde bulunulacaktır.

Bilindiği gibi kitabın önünde önemli bir engebeli Millî Eğitim Bakanlığı, Tıbbi Terbiye Kurulunun kitap tavsiye uygulamasıdır. Okulları bir sansür duvarı ile çevrelen bu uygulamaya son verildiği önceki Bakan Hasan Celal Güzel tarafından bildirilmiştir ancak bu konuda resmi bir açıklama yapılmadı. Önemle izlediğimiz konulardan biri de budur.

SHP ve gençlik

İamiş olsa da, yüzyıllar boyu kökleşmiş birimlerin etkileri geleneksel tepkiler, yasalar çerçevesinde demokratik tartışmaya açılmadığı ve zor kullanılarak bastırma yoluna gidilmiş olduğu için, karşı tavrı uzlaşmaz noktada kaska katılmış, kin ve öc alma duygularıyla içten içe havasız karanlıklarında mayalandıp kabarmıştı.

Vaktiyle, çağdaş yasalar çerçevesinde, demokratik tartışma ortamı yaratılabileceydi... Ne türden olursa olsun, inanç mağdur edilmeseysi...

Keşke...

Çünkü, durumu hizirca değerlendiren emperyalizm bu bastırılmış, susturulmuş birimleri, tepkileri güçlendirip anti-lük bir akıma dönüştürmesini bilmistiştir.

1940'lı yılların sonlarında usul usul, azar azar, sezdirmeden atılan sayılı tohumları, 12 Eylül ortamında bir den boy atvermesi kimseyi şaşırtmadı...

Bugün ülkemizde, orlaçag fanatizmle, kitap yakma çagnı yaşıyoruz...

Din kurallanna karşı gelemleri cad die yakmasak da, ibret olsun diye "recmetme" eğilimlerinin ön belirtileri ni yaşadık...

Kitapları da böyle yakıyoruz biz! Binlercesini, tonlar casının yakıp çağdaşlığından, ilericilikten, uyguluktan öc alıyoruz sanki...

Kitap her yerde yakaklı, sansürürlü: Evlerde, okullarda, yurtlarda, devlet dairelerinde, kamu kurumlarında...

Yasa maddeleri birer gıybin olmuş kitap kiyiyor... 141. 142-163 de-ken şimdî bir de "müstehcen"lik çıktı, han- gi sayıyla anılıyorsa!

Kitaba yalnız suçlu diye saldırmıyoruz, kitabı öldürür- cü araçlarla bir tutup, tüfekle, tabancaya, roketatarla, kamaya, birkaç dizi dizi dizi suç aleti olarak devlet ekranlarından sergiliyoruz...

Kitaba karşı aldığımız ekonomik önemlerse, önemlerin en amanvermez...

Kağıt tahsis oyunları... Kağıt fabrikalarında olumlu so- nuca bağlanması insaf ve mantık gereği iken tiliz bir ka- rartılıkla önenen grevler...

Kağıt dedikse, tuvalet kağıdının en lysisi, en çesitli. Kağıt çocuk bezi, kağıt mendillerin, peçetelerin envası...

Kağıt bol: Üstüne yazı yazılmış cinsi olmasın da!

En pahali reklamlarla yaşamamıza adeta zorda soku- lan lüks kağıt tüketimi üreticisiyle, satıcısıyla, itihaleci- si, ihracatçısıyla devletten laşık görürken, gazete, ki- tap, dergi kağıdına el degecek gibi değil...

Ne güzel demiş Ahmed Arif: "Dayan kitap ile dayan is ile, tırnak ile, diş ile..."

Sen misin diyen?

Kitaplar yazılıyor basılmıyor, basılıyor yayılmıyor, ya- yanlıyor satın alınamıyor...

İşinden, dışından, tırnağından arınır, asgari ücretin yüzde besini onunu -bazen tümünü- versen yetmez ya- verdin, buldu, alındı diye...

Yüreğinde yemeye hep uğraşman gereklî bir duyu?

"Tank sesyle uyarınmak" da var hesapta. Evinde ki- tap oldu mu işin bitiktir... "İhtimâl" ile, "İhtilâl" in yalnız kâfiyesi mi denk düşen?

Devlet kitaba karşı çıktığu sürece, kitabı ya- zar, okuyan, kitaba sahip çıkan, kitaba sa- hip olan bu devlete karşı demektir anlamı çıkmaz da değil doğrusu...

Avrupa Topluluğu'na girip girmeminen önemli olup olmadığı kader önemli, insan içine çıkacak yüzümüzün olup olmadığını?

19 Mart 1989
Gençlik Kitabevi

* Islam Ansiklopedisi, C.5, MEB Yayıncı, 1965

babalarından sağlanabilecektir. Parti kendi içinde gençlik birimi oluşturacağı gibi, asıl iş belediyelere düşecektir. Belediyeler neler yapabilir?

Üniversite öğrencileri bugün örgütsüzdür. Böyle olmaları için de her türlü yöntem uygulanmaktadır. Var olan bir-iki dernek de tıkanmış, tıkanmasa bile çok az temsil etmektedir. Bu nedenle günümüzün genç insanı okul dışı zamanını boş geçirmektedir. Oysa biz, bu öğrencileri, toplumsal yönden geliştirmek ve yetiştirmek zorundayız. Ülkeyi gelecekte yönetecek olan bu genç insanlar, yöneticilik sanatının çıraklık dönemini bu yaşlarda geçirmek durumundadırlar. Gündümüzün topluma dönük değil de aileye dönük üniversite öğrencileri için yapılması gereken, üniversiteye yakın yerlerde "Gençlik evi" adıyla yeni örgüt kurmaktadır. Bu örgütte ya da kurumda, öğrenciler boş zamanlarını değerlendirmeye, beslenmeye olağan bulabilmelidir. Gençlik evlerine öğrenciler üye olmalıdır. Burada üniversite adına göre alt kurullar oluşturulmalıdır. Örneğin, Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Kurulu vb. gibi. Kurulun yöneticileri öğrenciler seçilmelidir. Belediye tarafından atanmış Gençlik evi Yöneticisi kurullar arasında eş güdümlü sağlamalı, öğrencileri yönlendirmeli ve güdülemelidir. Onun için yöneticisinin üniversite öğretim üyesi olması yeglenmelidir. Öğrenci kurulları öğrenci gruplarına isteklerine göre olanak sağlama- malıdır. Örneğin, dergi çıkar- mak isteyene dergi çıkartma- lı, spor yapmak isteyene spor olağanı sağlamalı vs. Bunlar kurula bağlı kol- lar biçiminde çalışabilirler. Öğrenci bu etkinliklerle seçmeyi, seçilmeyi, karar alabilme- yi propaga yapmayı, kısacası toplumsallaşma- yi öğrenecektir. Gençlik evi yöneticileri bir yandan demokratik ve özgür işleyişi sağlanırken, sa- liksz ve sorumsuz gelişmeleri önleyebilecek nitelikte olmalıdır. Yöneticinin o nedenle sosyal, kültürel ve ilişkisel yönünden yetkin bir do- cent ya da profesör olması yararlıdır.

SHP açısından "Gençlik evi" olayı çok önemlidir. Gençler genelde sosyal demokratik eğilimlidirler. Onları kazanmak gereklidir. Bu parti gençleri dışlayarak bir adım ileri gitmemek. Bir parti yönetici gezen yıl, "afış astırmak için altmış yaşında adam buluyoruz, hiç gencimiz yok" demişti. Bu olsa partinin dramıdır. SHP'de partisel çalışmalarla, törenlerde, karşılaşmalarda onde hep gençler olmalıdır. Bu gençlerin kaynağı da gençlik evleri olacaktır.

SHP'li belediyelere bir fırsat doğmuştur, bu unutulan, dışlanan, kaçınılan ve uzak durulan gençleri kazanma fırsatıdır. Bizden uyarı ve önerileri.

I) Yükseköğretimde Gelişmeler, YÖK, 1988.

1980 sonrasında
Üniversite gençliğinden
korkular oldu, SHP de bu
korkuya atamadı ve
gençlikten uzak durdu.

Vedat Türkali ile söyleşi-2

"DEMOKRASI YALNIZ 141-142-163 SORUNU DEĞİLDİR"

163. madde kalklığı zaman ne olacaktır? Egemen güçlerin elinden bir gizli silah alınmış olacaktır. İslam kitlelerini sola karşı kendi saflarında toplama gücünü yitireceklerdir.

Geçen sayımda bayladığımız söyleşide Vedat Türkali ile daha çok geçmişin muhasebesi üzerinde durmuş, Türkiye'nin güncel sorunlarına da değinmiştim. Şimdi ise söyleşinin demokrasi ve laiklik üzerine olan bölümünü yazıyorum:

► 141-142.maddelere karşı mücadelenin, 163. maddeye karşı mücadele ile birleştirilip birleştirilmemesi konusunda düşüncelerinizi almak istedim.

Ben bunları ayırmıyorum. Bu ülkede yıllardan beri 141-142-163 oyunu oynamıyor. "Ne sağcızı, ne solcuyuz, aşırı uçlara karşıyız, bizim demokrasımız budur" oyunudur. Demin bir sayı açmaktan sözüdyorduk. Türkiye'de de yine bir sayı açmak zorundayız. Önce gündeme şu soru geliyor: Biz nasıl bir demokrasi istiyoruz? Eğer günümüzde kadar yürürlükte kalmış olan ve ufak tefek rötuşlarla egemen sınıfların bundan sonra da yürürlükte tutmak istediği bir tekel demokrasi savunacaksa, bilincli ya da bilincsiz bir oyuna dönüşümektedir. Bu tekel demokrasisinin, pekala bugün 141-142'yi rotulamak veya giderek kaldırılmakla yürüttümesi de olasıdır. Parti mi istiyorsunuz? "İste komünist partimiz de var" diye bir gösterişle bunu bir stüre de böyle yürütmemek istemeleri, her an baskı altında, büyük şehirlerde belli tabelaları aşmış, halktan kopuk, ürkütün, paniğin egemen olduğu bir ortamda kurulmuş bir kurum, bir dükkançı şeklinde tutmak istemeleri ilk akla gelen şeydir. Ya bunu benimseriz ya da tekel demokrasisinin tam ziddi olan gerçek bir demokrasiye geçmenin savasını veririz. Bunun yolu nedir? Bunun yolu da halkın tam bir vicedan özgürlüğe, tam bir siyaset özgürlüğe kavuşmasıdır. İşte bunun için 141-142-163. maddelere karşı birlikte savaş yürütmekten yana olmaliyiz. Bu 163. madde kapsamındaki salt bir diplomatik pazarlık sorunu değildir. Önce bir anumadın söz edeyim. Beşiktaş'ta bir toplantıda konuşma yapıyordu. Gündem buydu. Çok tipik bir olay oldu orada. Abdurrahman Dilipak "ben" dedi, "şifzin 163.maddenin kalkmasını istemediğiniz halde de 141'in kalkmasını istiyorum." Abdurrahman Dilipak böyle söylememeseydi bile, zaten inancım oydu, baştan beri şunu savunuyordum, dedim ki ben de "çok memnunum, hiçbir ortak yanınız olmayabilir inançlar bakın-

dan ama ben de oyle düşünüyorum, 141-142'nin kalkmasını istemeyen, 163'ün kapsamındaki kişilere de ben haklarının verilmesini istiyorum." Bu demokratik bir tutumdur. Abdurrahman Dilipak'ı tanıdım. O bütün bir İslami kesimi temsil etmiyor. Ama iyİ bir eğilimi temsil ediyor, inançları var adamlın, somut şeyler söylüyor, "biz bu ülkede termonükleer işlere karşıyız" diyor. Bu somut, önemli bir admindr. "Amerika'da Sandinistleri destekliyorum" diyor. Bu somut, önemli bir admindr. "Amerikan emperyalizmine karşıyım" diyor. Bu somut, önemli bir admindr. Ben bu adamlı karısına artık birtakım somut şeylerle çıkarım. İmzaya imza, yürüttüse yürülsün. Önerim en azından. İlk tanışlığımızda demişti ki "Vedat Bey Türkiye'de bir oyun oynanıyor". Cümleler adamlı cümleleri "Bugün komünist bir tarafta, seriatçı bir tarafta; halk böyle ayrılmıştır. Birisi camiye gitip de bağırsa" yürüyün, komünistler bilmem nerde Kur'anları kanalizasyona attılar, camileri yakıyorlar" hiç düşünmeden satırı alıp gidecek bir sürü kişi vardır. Öbür tarafta da "yobazlar bizi kesecektir, Menemen ayaklanması unutmayın" diye titreyen solcular vardır." dedi. "Bizim önce birbirimizi tanımamız, ne olduğumuzu ne olmadığını öğrenmemiz gereki" demişti. Beşiktaş'taki konuşmaya özellikle Abdurrahman Dilipak'ın çağrısını da ben istemiştim. Fakat Beşiktaş'ta garip bir şey oldu, kendi arkadaşları, Aziz Nesin ve Profesör Sadun Aran gündemin dışına çıkarcasına döndüler adama, "sen seriatçısın, biz seninle aynı şekilde düşünmüyorum" dediler. Bir çeşit saldırganlıkla hava ona döndü. Sorun o değil. Biz önce bizim gibi düşünmemen, karışımız olan insanların yasal haklarını savunmak durumundayız. Bu arada gerçek laisizmi de savunmak zorundayız. Bu bir gerçekçi tutumdur. Yillardır söyleyiyoruz, Türkiye'de herkes kendisi için özgürlük ister; karşısındaki özgürüğünü savunan olmadı. Dramımız budur. 163. madde aslında neyi tutuyor?

Bazı kişilerin, grupların, hem de çok fanatik grupların birtakım inançlarını açıklamalarını, örgütlenmelerini yasaklıyor. Ama bence asıl tehlike bu değil. Asıl tehlike sağlanan bir dinsel ideo-lojik temeli üzerinde en büyük sömürge mekanizmasını kurmuş olan finans gücünün iktidarıdır. Türkiye'nin gerçekliği budur. Bütün resmi ağızları karşın Türkiye hiçbir gün laik olmadı. Bugün de Milli Eğitim Genelili ve Spor Bakanı Hasan Celal Güzel "Biz 2000 yılında bir elinde Kur'anla uzaya gidecek gençler yetiştirmek istiyoruz" diyebildi. Bugün Anadolu gizli gizli tarikatlarca parselenmiştir. 163.maddenin

kalkması bugün olsa olsa fanatik birtakım grupların seriatı yaşama geçirme düşüncelerini açık açık savunmalarını sağlayacaktır.

İslam monistik değildir. İslam çeşitli çıkar gruplarının kendilerine göre yorumlara kalkışıkları bir disün ve ibadet alanıdır. Tarih boyunca da mezhepler kavgasıyla çalkalanın bir oluşumda görülür. Bugün İslam tarihine Marksist açıdan yaklaşanlar veonda bugünkü çağdaş içi sınıfı iktidarına destek olabilecek biçimde öğeler bulanlar da var, öte yandan onu emperyalizmin usaklısına yarayacak biçimde bir takım dogmalarla ortaya süreç güçler de var. İslamiyet bugüne kadar gelişmiş kapitalist bir ülkenin dini olmadı. Vatikan, biliyorsunuz, hisse senetleriyle doludur ve dünya finans kapitalinin merkezlerinden biridir. Dünya en çok misyoner dağıtan, emperyalizmin öncüsü olarak ideoloji yayan bir kurumdur. Böyle olmasına karşın Güney Amerika'da birçok katolik papaz fukara halkın yanında dağda çırık gerilla savaşlarına katıldı. Bugün kimi aydınların Hristiyanlığın, İslamiyet gibi bağnaz olmadığı savunmaları bu dinin kapitalizmle verdiği savaşta asırı bağnaz yanlarını törpülemiş ve çağda uyma zorunluğunda kalmış olmasındandır. Bize hep bağnaz din adamlarından söz edilir. Söz gelimi İstiklal Savaşı sırasında ulusal devinimi soyyalıstler adına destekleyen Şeyh Servet'in adı pek anılmaz. İslamiyet öğretimi bugün iki kaynatın yürütülüyor. Biri El Ezher Üniversitesi Misir'da -ki bu daha çok İslamiyeti sağlam ve dogmatik biçimde yorumlayanların kurumudur. Bir de Buhara Medreseleri var. Onlar da Marksist bir ülkede, dini inançlarını uygun bir yorum getiriyorlar. Bunların dışında çeşitli yorumlar da var. İslam bir bütün değil. Ama niye ben İslamiyeti en katı yobazın malı olarak göreyim de, tek temsilci olarak onu alayım karışma? Bugün seriat diyorlar. Seriat da bilinmiyor. Seriat, biliyorun, Mekke, Medine'nin kanunları. Bu kanunlarda bugüne uymayan maddeler var. Uymayacaktır dn. Türkiye'de demokratik haklar olduğu zaman bu yobsa taifesi seçimle gelecek, seriatı anayasaya haline getirecek. Turgut Özal, Semra Hanımın üstine üç eş daha alacak, papatyalar carşaf giyecekler, Öyle mi? Veya Zeynep Hanım bir şeytana uyarسا recm edilecek, taşla öldürilecek. Aklimız ahyor mu bunları? Hırsızların elini kesmeye kalkacaklar! Peki o zaman eli kesilmemiş yönetici nasıl bulup da başa geçirecekler? Aslında bu yollarca uygulanın solu da, sağı da umacılırlar bastırıp ezme yoludur. Bölgeler yönetme yöntemidir bu. Sağ demokrasi dedi mi "komünistlere de yasal hakları tanımamız gereklidir, Tanrı korusun, gelip ka-

Bugün senin benim verdiğim paraya din okulları, imam hatip okulları açıyorlar. Her türlü dini kurum bağımsız cemaatlerce yönetilmelidir.

edeyim. Beşiktaş'ta bir toplantıda konuşma yapıyordu. Gündem buydu. Çok tipik bir olay oldu orada. Abdurrahman Dilipak "ben" dedi, "şifzin 163.maddenin kalkmasını istemediğiniz halde de 141'in kalkmasını istiyorum." Abdurrahman Dilipak böyle söylememeseydi bile, zaten inancım oydu, baştan beri şunu savunuyordum, dedim ki ben de "çok memnunum, hiçbir ortak yanınız olmayabilir inançlar bakın-

pilarınıza şapkayı asarlar!" Sol demokrasi dedi mi "şeriatçılardan gelip sizin keserler" diye türkyle yönetilmştir ülke yıllar boyu. Şeriatın bir maddesi var. Şeriat toprak mülkiyetini dine aykırı buluyor. Toprak Allah'ındır kişinin mülki olamaz. Bu konuda Prof. Ebul'ula Mardin'in açıklanmayan büyük bir tezi olduğunu duymustum. Valla bir sey söyleyeyim mi? Şeriat gelsin bütün toprakları gasbedenlerin ellerinden alınsın, milletin malı yapısın ben abdest alıp günde beş vakit namaz kılmaya hazırlı! Halkını çok seven bir insan olarak Aziz Nesin de, kahtsal bir yetenekle bizim bu cemaatimizin imamlığını yapar! Öyle bir ulkedeyiz ki ister misin bu şakmazı da ciddiye alanlar çıksın. Şaka bir yana bu işin çok ayrıntısı var. Kisaca şunu söyleyeyim 163.madde kalklığı zaman şeriat hemen gelecek başımıza çöreklenecektir; iş bu duruma gelmişse zaten geçmiş olsun! Ama bu olmaz. 163.madde kalklığı zaman ne olacaktır? Egemen güçlerin elinden bir gizli silah alınmış olacaktır. Bunu rezerv olarak saklamak istiyorlar. Hani korkuyoruz ya sağcılar kısırtırlar filan diye. İşte bu gizli silahı kısırtırlar ancak. 163. maddenin yasaklılığı o en bağız kılıfı var ya, onların hakları bugünkü gibi kısıtlı tutulursa gereğinde onlar kısırtılır. Bir tarihsel gerçek hep gözden kaçmıştır. İlk kez Milli Selamet Partisi ile birlikte egemen partiler İslam kitlelerini blok halinde sola karşı kendi saflarında toplama gücünü yitirdiler. Ve ondan sonra ki '74 seçimlerinde Adalet Partisi iktidarı olmadı, Ecevit Erbakan'la birlikte iktidara gecebildi. Ama Ecevit'in tarihsel yanlışı, bu birlikteliği yürütme becerisini gösterememesidir. Bir saçımızı başımızı yolduk bu birlik bozulmasına diye, buna ben Erbakan sütten olmuştu kaçıktır anlamadı demiyorum ama Türkiye koşulları o gün bu işi yürütmeyi gerektiriyordu. Erbakan ve arkadaşları öbür tarafla işbirliğine itildi. Bunda da doğal olarak provokasyonlar, işte "aman efendim sen Atatürk'ün partisinin, laisizm elden gidiyor, bular yobazdır" kısırtımları, belki asker tehditleriyle el altından tezgahlar etkin oldu. Çünkü ordu Kemalisttir biliyorsunuz, nesil Kemalist oldukları da, o başlıkların, gördük 12 Eylül'den sonra! Onların da belki ürkütmeye, baskısıyla birliktelik bozuldu. Birlikteliğin bozulması ile, bütün devlet mekanizması en sağlam, en gerici güçlerin MHP'ilerin filan egemenliği altına girdi. Bu konu çok ciddi düşünülmeli, gereken bir konudur. Bugün o noktaya geldik ki, gerçek bir demokratik yeni dönem için savaşım vermemek ve egemen güçlerin elinden bu rezervi, bu gizli silahı alıp halkın ortasına çıkarmazsa demokrasiye yatkınlık olur. Bu adamlar ortaya çıktıları zaman, işte o zaman yeni işbirlikleri dönemi başlayacaktır. Ben şeriatı karşıysam onun yasaları değiştirmesini engellemek için o zaman belki de gerçek Kemalistlerle işbirliği yapacağım. Şu partinin, bu partinin ne iddii daha açık seçili bellii olacak. Komünist Partisinin bayrağını, amblemini astığı bir Türkiye'de dinamit fışısı gibi bekletilen gizli silahımızın fanatiklerin bayraklarına da kesinlikle izin verilmeli. Bu açıklığın getireceği olası çatışmalardan çok, gizli tutularak maşaların kısırtılmasından korkmamızı. Ben böyle düşünüyorum. Ayrıca hani İran'ı örnek veriyorlar, İran bize hiç benzemez. İran'da adeta papalığı andırır bir ruhbanlık kurumu vardır. Bütün İran sarayılarını muhalif imamlar tehdit etmişlerdir. İmamlar ve mullahlar korkunç biçimde güçlündüler. Tudeh'in son kongrelerinden birinde bu gündeme gelmiş, İmam'a karşı otanlar ve Şahı yıkmak için İmam'la işbirliğinden başka yol yok diyenler tartışmışlardır. Nurettin Kianuri, partinin genel

sekreteri, şimdiden yetmişen bütün yakınıyla cezaevinde otan, belki de öldürülmüş olan, Nurettin Kianuri bu ikinci tezi savunmuştu. Ve bunlar İmamı Şaha karşı desteklediler. Şahı yıkltılar, Şah yıkılmayı, ama ondan sonra güllük gülistanlık olmayacağı belliymi, asıl yanlış ondan sonra başladı. Ona da girmek istemiyorum. Ama Şahı devirmek için başka seçenek de yoktu. Şahı yıkmamaları gereklidir denilebilir mi? Bu ne tarihi bilmektir, ne dialektiği bilmektir, ne politikayı bilmektir. Bu işin bizimle ilgili yani sudur. Bir, biz ne şeriatı iş başına getirelim diye dil döküyoruz, ne de şeriat yandaşları silahlı bir işbirliği yapıyoruz. Biz yurttaşlarımıza hakları vermenin yollarını arıyoruz. Yinelioğlu bizde ne imamet kurumu gibi, ne de mullahlar gibi halkın sosyal düşüncelerine egemen bir kurulasma vardır. Demokratik dönem yalnız 141-142-163.maddeler sorunu da degildir. Anayasanın değişmesi sorunudur. Artı Türkiye'nin tam laik olmasıdır. Türkiye hiçbir zaman tam laik olmadı. Türkiye sürekli dini, devlet denetimi altında tutan bir ülke oldu. Sonunda ne olur? Devleti bu adamlar sinsi sinsi ele geçirirler, bugün senin benim verdigim paraya adamlar din okulları, imam hatip okulları açıyorlar. Her türlü dini kurum bağımsız cemaatlerce yönetilmelidir. Bugün milyonlarca Alevi yurtaşı var. Bunlar büyük bir vicdanı baskı altındadır. Devlet bunları kabul bile etmiyor. Köylerine Sünni imam yolluyor. Sözüm ona laik olan devletin uyguladığı resmi mezhebi Sünni. O zaman açık açık, Alevi, Sünnesi cemaat örgütlenmelerine gidecektir. O zaman emin olan bugün monistik olarak gördüğümüz o din cephesinde ne çıkar çatışmaları, ne ayrılıklar, giderek ne inanç tartışmaları çıkacaktır. Gerçek demokrasi de budur. İşçi sınıfı da o ortam içerisinde haklarını savunacaktır. Ve asıl önemli de nedir biliyor musun? Halk kitleleri de yığınca olarak kendi vicdanları doğrultusunda gerçek örgütlerine korkusuzca sahip çıkacaklardır. Bugünkü baskılı ortamda böyle bir demokratik yaşam olası değildir. Ancak tekeli demokrasi olur. Bugün şunu da görmemiz gerekiyor. Şeriat adına yargılanan kişi sinir bile tanımadan ölüm kararı çıkarılıyor. Demek ki dünyanın neresinde olursanız olun eger böyle bir bağınlık olgusu varsa güvende değiliniz. Bu bizim kendi ülkemiz insanının tüm haklarını kavuşturarak, en demokratik ortamda eğitime yolumuza mamızı zorunu kılın. Bugüne kadar yapıldığı gibi baskılılar örtbas edilerek patlama noktasına vardırılmamasını savunmamızın değil. Ortadaki açık tehlke, gizlenen ortülü tehlikeden daha az zararlıdır.

► **Biz burjuva demokratik devrimizi, ülkemizde ne kadar yarın yamalı olmuspı olursa olsun bir ilerleme olarak görüyoruz. Dolayısıyla cumhuriyet fikrinin de sahiplerindeniz. Laik cumhuriyet fikrinin sahiplerindeniz. Size katılıyorum. Bagünkü laik bir cumhuriyet değil aslında, laik bir devletmiş gibi görünüyor. Dolayısıyla cumhuriyet fikrine sahip olduğumuz için cumhuriyetten vazgeçmenin özgür bırakılacağı bir yapı bizim modernleşme, ilerleme doğrultusundaki görüşlerimizle gelişiyor. Tarikat özgürliği, dinsel olurk toplanabilme, giderek bir partide örgütlenme özgürlüğünü büyük ölçüde kullanıyorlar. Yani 141-142.maddeleri biz yasaklılığı ölçülerle kıyaslanamayacak dilizde kullanıyorlar. Devletin din esaslarına göre şekillenmesine cevaz veren bir kanuni değişiklik olsun mu, tartışılan şey bu.**

Sözlü ettiğin kazanımı gereğinden çok önemseyerek, abartmak Kemalist yaklaşımınız bence. Kemalist yaklaşımı ben ayıplamıyorum.

Tarihsel bir görevi vardır. Fakat bugün artık o Kemalizmin uzun serüveninin nereye geldiği biliniyor. Bunu bir kazanım sayma, bugün için de kazanım saymak yerinde midir, değil midir? Sorun bir yanıyla bu. Altıncı çiziyorum, biz bunu cumhuriyet fedâ edilsin, ya da şeriat gelsin diye değil, aslında gelmesin diye istiyoruz. Bu konuda atladığımızı sanıp bizi naif göstermek de çok naif bir demagoji olur. Demokratik olmayan yollarдан, bizim haklarımıza, da elden gidecektir, hiçbir zaman demokratik bir düzene kavuşamayacağız diye kaygılanıyoruz. Sorun budur. Ayrıca bir de şu var. Şeriat yandaşları da illegal oldukları zaman daha az sorunlu, daha başboğular. İddialarım daha gizli savunurlar ve provokasyona daha eilverişlidirler. Demokratik bir ortama çıktı: zaman bir şeriatçının heba katması gereken bir kamuoyu, yasa engeli olacaktır. Bu güçleri demokratik bir ortama açığınız zaman bunları coğurun çeşitli tartışmalarla parçalandığını göreceksiniz.

► **Vedad Bey, son bir soru: Bütün bu konuşluğunuz şeyleri, devrimci tarihimize ilgili anılarınızı daha ayrıntılı biçimde yazmayı düşünüyor musunuz?**

Anılar biçiminde yazmayı bugün düşünmüyorum. Ama, söz gelimi, bu yıl çıkacağımı umduğum Tek Kişilik Ölüm adlı romanımda, geçmişle ilgili birçok olaylar, tam bir belge niteliğinde, giderek bir romanın sınırlarını da zorlayacak yoğunlukta yer alıyor. Aslında herkesin de bir şeyle yazıp bırakması gerek. Çoğu eski büyüğümüz, belki o günkü koşulların zorlu sonucu, birçok değerli bilgiyi kendileriyle birlikte alıp götürdüler. Yeni bir aşamadayız bugün. Çeşitli kişilerin kendi açılardan yapacakları açıklamaları, bir tür karşılıklı denetim yoluyla yanlışlarımızı, yanlışlarımızı saptamamızı yarar, tarihimize ışık tutar. Namuslu kişilerin iyi niyetli sergilemelerinden söz ediyoruz, ne iddigi bellii kişilerin pisliklerinden değil kuşkusuz. '51 Tutuklaması'nda, Harbiye'de bir aile grevi olayı vardır. Ne iddigi bellii from birinin ağızından çıkanları belge diye almışlar bir kitaba! Aile grevi beş gün sürmüştü! Yalan! Kızlar başlıdalar önce, bir arkadaşlarının arasından alıp yeniden müdüriyete götürülmlesi nedeniyle. Tam onbeş gün yattılar aile grevinde. Erkekler bölümünde hayli tartışmalardan sonra yattı. Onlar da iki gün sonra, iki grup halinde, bir gün arayla yatıp onu-omu gün kaldılar greve. Şekerli sular içilmiş şişelerle! Kaba yalan! Hiç kimse sigaradan, südan başka hiçbir şey yemedi, içmedi. Şekerli su içmek olgunu bilmiyordu bile o zaman. Zorla beslenme, serum takma gibi, yönetimin sözünü ettigi işlemelere bile, uluslararası anlaşmalar gösterilerek karşı çıktı. Kimilerinin Trokistlikle suçlandıları savi ise tam herze. Neyse. Belki asıl sorun, ne iddigi bellii from medet umup belge devşirmeye kalkışmak, kolayca yapılabilecek sorup soruşturma zahmetine bile katlanmadan bu zırvaları yaymayı devrimci marifet saymak! Çağ atladi deniyor; bu da bizim bilmediğimiz, devrimcilikte çağ atlamak olmalı!

► **Verdiğiniz bilgiler ve yaptığınız değerlendirmeler için çok teşekkür ediyoruz. Romanınızın yayınına da merakla bekleyeceğiz. Sağolun.**

NOT: Bu konusuya Vedat Türkali'nin Cem Yayınevî'nce yayınlanacak SAVUNMALAR adlı kitabından yer almaktadır.

Düzeltilme: Sayın Türkali ile yaptığıımız söyleşinin geçen sayımızda yayınlanan bölümünde "Şefik Hüsnü'nün Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köyü Partisi kuruldu ve bir yıl sonra kapatıldı" şeklindeki ibare "bir yıl sırmeden kapatıldı" olacaktır. Düzeltilir özür dileriz.

▲ Vedat Türkali.

ORMANSIZLAŞAN TÜRKİYE

Çoğu siyasi iktidar için ormanlar, henüz, oy kazanma kaygısıyla kolaylıkla gözden çıkabilecek bir doğal varlık olmaktan kurtarılamamıştır.

Ormanlara, artık yalnızca ürün elde etmek amacıyla işletilebilecek bir kaynak olarak yaklaşımıyor: Başta hava kirlenmesi olmak üzere çevre, toprak aşınma ve taşınması, dinlenme vb. sorunlar yönünden sağladığı hizmetler gözönüne bulundurulduğunda bu yaklaşımın yerindeliği kolaylıkla teslim edilebilir.

Evranel düzeyde geçerli olan ve yan sayfada okuyabileceğiniz bu hizmetlerin gerçekliğini pekiştirmek için araştırma bulgularına Türkiye'den de örnekler verilebilir. Burada da yer verilmesinde yarar bulunan bir araştırma bulgusu, Türkiye'deki toprak kullanım politikasına ilişkin tartışmalar yönünden oldukça anlatır. Zaman zaman ortaya atılan kimi sav-

lara göre orman ekosisteminin bozulması sonucu ortaya çıkan makilik alanların tarıma dönüştürülmesi, ulusal ekonominin yararını nadir. Ormançı bilimadamı Selman Uslu'nun vurguladığı gibi; tarım ürünlerinin, özellikle de zeytin, antep fıstığı vb. meyva bahçelerinin de ağaç topluklarından oluştuğu, dolayısıyla da toprak koruma ve hidrolojik yonlerden ormanın işlevini yerine getirebileceği yargısına dayanılmaktadır. Oysa, Uslu'nun bulgularına göre: zeytinlige dönüştürülmüş %30'dan fazla eğimli alanlarda toprakların taşılığı, boşluk hacmi ve su tutma kapasitesi, toprak hava kapasitesi ve toprak yoğunluğu gibi fiziksel özellikler sahile yakın düzliklerdeki alanlara göre kötüleşmiştir.¹ Uslu, bir başka araştırmasıyla da, aynı yörede bulunan ve aynı genişlikte olan iki parselden makî örtüsü kaldırılmış olanında, kaldırılmamış olandan 125 katı daha fazla mikarda toprak taşınması olduğunu saptamıştır.² Öte yandan, Bolu'da, ormandan fındıklığa dönüştürülmüş alanlarda yapılan bir araştırmanın bulgularına göre üç yıl aşın bir süre içinde yüzde 45 eğimli bir alana düşen yağışın yüzde 20'si yüzeysel akışa geçmesine ve bu akışın hektarda 3.1 ton toprak taşınmasına yol açmasına karşın, ormanın kaplı

ve aynı özelliklere sahip bir alanda herhangi bir toprak taşınması olmamıştır.³

Görülüyorki, gerek kentsel yerleşmeler ge-rekse tarımsal üretimin verimliliği yönünden ormanlar, gözardı edilemeyecek işlevlere sahiptir. Ayrıca, bu türden işlevlerinin yanı sıra, çeşitli ürünlerin elde edilmesi, işlenmesi, giderek ulusal ve uluslararası işlendirmeleri gerektirmesi, bu etkinliklerin sonunda da sahibinin, dolayısıyla da ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunabilmesi vb. nedenlerle ormanlar ve ormancılık çahşmalarının, ekonomik yaşamın en azından öteki sektörleri kadar önemsemesi zorunlu oluyor.

Ne var ki Türkiye'de ormanlar giderek azalmaktadır. Ülkemizde yaşanan ormansızlaşma süreci dört boyutludur. Bu dört boyut ve yol açtığı ormansızlaşma miktarları genel olarak şöyle sıralanabilir:

Yasal ve anayasal düzenlemeler

Türkiye'de de ormanlar yasal olarak tanımlanmıştır. Bu tanım temel alınarak, belirleme yapmakta "orman" ve "orman sayılmayan" yerler ayırmakta ve sınırlanılmaktadır. Daha doğrusu, sınırlanılması gere-

mektedir. Çünkü, 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı yasa bu belirleme ve sınırlandırma işinin en geç beş yılda sonuçlandırılmasını bı-yurmuşken 1987 sonunda bile Türkiye ormanlarının ancak yarısı sınırlanılabilmıştır. Ustelik, sınırlaması yapılan yerlerin de önemli bir kısmı, sonrasında yapılan yasa ve anayasa değişiklikleri nedeniyle geçersizleşmiştir. Öte yandan; ormanlarla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili anayasa, yasa ve yönetmelik değişiklikleriyle geniş orman alanları "orman" sayılmayarak, tarımsal amaçlarla kullanıma açılmıştır. Saptanıldığı kadariyla, bu yolla yitirilen orman alanının genişliği 120 milyon dönüm dolayındadır. Yalnızca 1984-1987 döneminde, 1983 ve 1986 yılında yürürlüğe konan 2896 ve 3302 sayılı yasaların uygulanmasıyla 811 bin dönüm "orman"ın orman sınırları dışına çıkarıldığı gözönünde bulundurulmalıdır.⁴

Orneğin 1982 yılında yürürlüğe konan 2634 sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu" ve 6831 sayılı Orman Yasası'nın 16 ile 1983 tarihli 2896 ve 1987 tarihli 3373 sayılı yasalarla değiştirilen 17,18 ve 115. maddelerine dayanarak yapılan ormanlık alanlarının turizm amaçlı kullanımlara tahsis uygulamalarının da önündede sonunda ormanların azaltmasına yol açabileceği söylenebilir. Ormanlık koylarda tu-

Deniz kaplumbağaları ya da Güven Park'ın yıkımı karşısında olağanüstü sayılabilen duyarlıklar gösterebilen aydınlarımızın ormanlar karşısında bilgisizliklerini dolayısıyla duyarsızlıklarını anlayabilmek son derece güçtür.

tutma kapasitesi, toprak hava kapasitesi ve toprak yoğunluğu gibi fiziksel özellikler sahile yakın düzliklerdeki alanlara göre kötüleşmiştir.¹ Uslu, bir başka araştırmasıyla da, aynı yörede bulunan ve aynı genişlikte olan iki parselden makî örtüsü kaldırılmış olanında, kaldırılmamış olandan 125 katı daha fazla mikarda toprak taşınması olduğunu saptamıştır.² Öte yandan, Bolu'da, ormandan fındıklığa dönüştürülmüş alanlarda yapılan bir araştırmanın bulgularına göre üç yıl aşın bir süre içinde yüzde 45 eğimli bir alana düşen yağışın yüzde 20'si yüzeysel akışa geçmesine ve bu akışın hektarda 3.1 ton toprak taşınmasına yol açmasına karşın, ormanın kaplı

▲ Bir yaşam oluyor. Kasıtlı olarak çıkarılan orman yangınlarının sayısı 42 bin.

ristik tesislerin yapılması biçiminde somuta yansyan bu orman azalması biçimini yurtaşlarımızın çok iyi bilmeleri gerekiyor.

Yasa dışı yararlanmalar

Türkçe'de ormanların içinde ve bitişinde 10 milyonu aşkin yurtaşımız yaşamaktadır. Bu yurtaş kütlesi, içinde bırakıldıkları geri ekonomik ve toplumsal koşulların zorlamasıyla da olsa rastgeli yararlanma eylemleri sürdürmektedir. Özellikle topraksızlaşma sürecinin hızlı, toprak yetersizliğinin büyük olduğu yörelerde tarla açma ya da orman içine yerleşme eylemleri sonunda 1937'den bu yana ve saptanabildiği kadaryla 115 bin orman içine yerleşme, 465 bin de tarla açma suçu işlenmiş, yalnızca 1970-1986 döneminde 805 bin dönüm orman tarlaya, 115 bin dönüm orman da yerleşme yerine dönüştürülmüştür. Çoğunluğu tarla açmak amacıyla olmak üzere ve kasıtlı olarak çıkarılan orman yanını sayısı 42 bin, yanmış orman genişliği ise 13,4 milyon dönüm dolayındadır.

Bilimin gerekleri

Cok kişi, nedense bilmiyor ya da öğrenmek istemiyor: Ormanlar, yalnızca ormancılık biliminin gerekleri yerine getirilecek işletildiğinde, kendi kendini yenileyebilen bir doğal kaynaktır. Ancak, bu gereğin gerektigince yerine getirilmemesi nedeniyle ormanlarınız için tükenevmektedir. Ormancılar arasında "teknik orman yıkımı" olarak anılan bu gerçeklik, artık ilgili genel müdürlüğün resmi yayınında da dile getirilmeye başlanmıştır. Dahası, birçok bilimsel araştırma sonunda, yürütülen ormancılık çalışmalarının bilimin gereklerine göre yürüttülemesinin yol açtığı ormansızlaşmanın boyutları sayısal olarak ortaya konulmuştur. Ormancı teknik personelin eğitimi ve işlendirilmesi duzenindeki yetersizlik ve olumsuzlukların da önemli bir etken olduğu bu tür ormansızlaşma, ayrima geç ve güç varılması nedeniyle daha büyük yıkıcı sonuçlar vermektedir.

Yetersiz çalışmalar

Son yıllarda hızlandırıldığı gözlenen orman yetişirme çalışmaları hentüz gereken düzelyere çıkarılmamıştır. Bir bilimadamlının saptamasına göre, Türkiye ormanlarının 332 milyon dönüm bozuk ve verimsiz yapılmış kısmının, toprakların korunabilmesi yönünden de 52 milyon dönüm çayırlar, otlak ve halen tarımsal amaçlarla kullanılan alanın, kısacası 184 milyon dönüm alanın kesinlikle ağaçlandırılması gerekiyor.² Buna karşılık ilgili genel müdürlük, 54 milyon dönüm verimsiz orman alanında ağaçlandırma yapmayı hedef olarak belirlemiştir. Bu genel müdürlüğün 1990-2009 dönemini kapsayan "Ormancılık Ana Planı"nda ise, öngörülen süre sonunda;

29,3 milyon dönüm orman içinde,
1,5 milyon dönüm orman dışında,
14,4 milyon dönüm erozyon önleme,
18,5 milyon dönüm enerji ormanı kurma ve
5,5 milyon dönüm de enerji ormanı yenileme, olmak üzere 69,2 milyon dönüm alanında ormanın yetiştirilmesi hedeflenmiştir.³ Bu

Orman denince...

► Orman, açık alanlara göre yaz sıcaklıklarını 5°-8,5° derece düşürür, kış sıcaklıklarını se 1,6°-2,8°C artırır. Böylece sıcaklık değişimlerini azaltır.

► Ormanlarda yağışların dörtte biri ağaç tepeleriyle tutulmaktadır. Böylece toprağın su damlalarıyla dövülmesi ve aşınır taşınması en azı iner. Özellikle dağlık yörelerde toprak suyunun depolanmasını sağlarken, akarsuların akışını düzendir. Öte yandan, buharlaşma yoluya toprak ve su yüzeylerinden kaybolan su miktarının ormanda, açık alana göre üçte bir ile altıda bir oranında düşü oldugu saptanmıştır. Oyle ki, ormanın buharlaşma üzerindeki bu etkisi 40-60 mm.'lik bir yağışa karşılanmaktadır.

► Ağaçların, dolayısıyla ormanların terleme (transpirasyon) ile havaya verdiği su, hava nemini artırmaya yarayan önemli bir çevresel olaydır. Örneğin, bir hektar kayın ağaç ormanının günde 1,7 mm.'lik bir yağıza denk tutarla su harcadığı saptanmıştır. Bu miktar, günde ve hektarda 17 ton su demektir ki, 150-200 gün süren vejetasyon döneminde, hektarda 2.500-3.500 tona ulaşır.

► Dünya yüzeyinde 360 milyon km² tutan denizlerde, yılda 360 milyar ton oksijen üretilmektedir. 44 milyon km²'lik tarım alanları 11,5, 78 milyon km²'lik step, çöl ve kutuplar ise ancak 3,6 milyar ton oksijen üretebilmektedir.

► 15 metre boyundan ve 15 metre çapına sahip bir kayın ağaç, saatte 1,7 kg. oksijen üretmektedir. Bu değer 72 kişiden oksijen gereksinimine denkdir. Bir başka araştırmaya göre de 100 yaşında bir kayın ağaçının oksijen üretmesinin yanı sıra özümleme (fotosentez) sırasında, bir saatte 2.350 kg. karbondioksit kullanmaktadır. Bu değer, 40 kişinin bir saatte çiğnardiği karbondioksitle eşdeğer bir mikardır.

► Bir hektarlık çam ormanı, yılda 30-40 tonu toz olsmak üzere hava kirliliğini emebilmekte, aynı genişlikte kayın ağaç ormanında ise, bu miktar 68 tona ulaşabilmektedir.

► Çeşitli Avrupa kentlerinde yapılan ölçmelerde ağaçların hava kirliliği yönünden taşıdığı önem açıkça ortaya konulmuştur. Örneğin Hamburg'da kent merkezinde metrekareye 420-850 mgr. olan havadaki toz miktarı kent parkında metrekareye 100 mgr. olarak ölçülmüştür. Frankfurt'ta yapılan bir ölçmede ise, kent merkezinden alınan 1 litre havada 18,370, ağaç bir çaddece 3,830 ve kent parkında da 1,140 toz vb. zerre sayılmıştır.

► Son olarak ormanlar ve ağaç ya da ağaçlıklarından oluşan yeşil örtü rüzgar hızını keserek ya da azaltarak toprağın ve bitkilerin su yitirmesini azaltmak, böyleselde de tanımsal üretimde verimin 10-250 kat artırılmasına etkili olmaktadır.

hedeflere ne denli ulaşabileceğini şimdiden kestirebilmek olası değil kuşkusuz. Çünkü, Türkiye'de orman yetiştirmeye çalışmalarında hedeflerin gerçekleştirilebilme düzeyleri son derece düzensiz bir eğilim göstermektedir. Cumhuriyet dönemi boyunca, 1987 yılı sonuna dekin yalnızca, yaklaşık 22 milyon dönüm orman yetiştirebilmiş olması, 20 yıllık plan dönemi sonunda, 69,2 milyon dönüm orman yetiştirebileceği konusunda iyimserlige olanak vermemektedir.

Sonuç

Sonuç olarak pek çok şey söyleyebilir; coğulukla yapıldığı gibi bir dizi öneri getirebilir. Geçmişte de böyle yapıldı. Şimdilerde de yapılmıyor. Ancak, geliştirilen önerilerin çoğu ya hiç yaşama geçirilmiyor ya da yaşama geçirilmesine yönelik çabalar arasında çeşitli nedenlerle tutarlı ve kararlı davranılamıyor. Orman yangınlarını hâlâ söndürilmemiş sigara izmariti ya da piknik ateşlerine ya da havaya koysularına bağlayan ilgililerin Türkiye'deki ormansızlaşma sürecinin önüne geçilebilemesine yönelik etkili çabalarla girmesini beklemek ise fazlaca iyimser bir bekleni olacaktır. Çünkü, çoğu siyasi iktidar için ormanlar, henüz, oy kazanma kaygısıyla kolaylıkla gözden çıkabilecek bir doğal varlık olmaktan kurtarılamamıştır. Bunda da, ülkemiz ay-

dalarının yadsınamayacak bir sorumluluğu vardır: Bugün, Türkiye'deki ormansızlaşma süreci, yalnızca ormancı teknolojilerin bireysel didinmeleriyle üstesinden gelinebilecek bir noktaya çoktan aşmıştır. Sözgelimi kelaynak kuşları ya da deniz kaplumbağalarının geleceği yahut Ankara'daki Güven Parkı'nın yıkımı karşısında Türkiye koşullarında olağantılı sayılabilen duyarlılıklar gösterebilen aydınlarımızın ülkemizin yüzeyinin yaklaşık yüzde 30'unda olup bitenler karşısında bilgisizliklerini, dolayısıyla da duyarlılıklarını anlayamamak son derece güçtür. Böyle olduğu içindir ki; toprak ağızıyla, bencil turizm ya tutuculuğuyla, partizan politikacılarıyla, orman içinde yaşayan milyonlarca yoksul köylüyü, ilgili kamu kuruluşlarının aymaz yöneticileriyle sürdürilegen orman yıkımları karşısında etkili önlemler alınmamakta ve de ormanlar hızla yitirilmektedir. Konuya, Çimento'nun yüzlerce yıl önce sürdürdüğü "ormanları çöle çevirenler halkın refahının en kötü düşmanlarıdır" yargısı kapsamında değerlendirilebilecek bunca kişi, kurum ya da kuruluş varken, çeşitli baskılar altında bunalılmış dört bin dolayındaki ormancı teknokratla yedi-sekiz bin dolayındaki orman koruma görevlisinden ormanların korunmasını beklemek, işin kolayına kaçmak olmuyor mu sizce?

KAYNAKLAR

- 1) Selman USLU; "Türkiye'de Arazi Kullanma", İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 32, Seri B, Sayı 1, 1982, İstanbul.
- 2) a.2.y.
- 3) Hakkı AYDEMİR; *Bati Marmara'da Arazilerde Faydalananma Bölgelerinde Yüzeysel Akıntıya Toprak Tasnifatı Üzerine Araştırmalar, Ormancılık Araştırma Enstitüsü, Ankara 1982.*
- 4) Yusuf KILIÇASLAN; "Kadastro-Sınırlandırma", *Orman Mühendisliği Dergisi*, Ekim 1988, s.6.
- 5) Doğan KANTARCı; "Türkiye'nin Doğal Yapisı ve Ormancılık Bakımından Arz Ettiği Ekolojik Özellikler" *TMMOB Orman Mühendisleri Odası VII. Teknik Kongresi*, 1982, s.3.
- 6) *Ormancılık Ana Planı 1990-2009, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara 1988*, s.37, 38, 45, 50, 54.

"KADIN" IN GÜNAH!

"Sizin adınıza, anneler, bir taht gibi sınırsızlıkta, sonrası yalnızlıklarda, ama hep paylaştığımız. Yaşamın görüntüleri başınızı çevreleyen, kırırtılı, ama cansız. Ne vardıysa bir zamanlar, tüm görkemiyle oradadır, kırırdanır; sonrasılık için." GOETHE

Yüz gözlu devi öldüren Hermeias, sen de bir köpek yüregi, bir tilki huyu koy içine Böyle dedi Zeus, onlar da yaptılar dedigini:

*ve Pandora adını takti.
Pandora demek bütün tanrıların armağanı demekti...¹²*

HESIODOS

Efsanenin sonu malum: Pandora kötülük kutusunu (cömlek) açtı, tüm derteri yeryüzüne saçtı... Tanrılar tanrı Zeus ve diğer Olymposlu tanrılar ailesi, sınıflı ataerkil düzenin bir aynası.

Ana hukukuna dayalı barış dünyası, analığın simgesi toprak tanrıçalarına tapınılan, Moiraların eşit pay dağıtıldığı sınıfız eski düzen yıkılmıştır. Egenenlik "toprak"tan "gökyüzü"ne, ana-tanrıçalarдан Olympos dağının doruklarında oturan, şimşek savuran, yıldırım seven, göklerde gürleyen baba-tanrıya geçmiştir artık.

Ve "cömlek şeklindeki kadın, Pandora, elinde cömlek tutan bir kadın, ataerkil toplumun ayartıcı, aldatıcı, kötüluğun kaynağı, baskı altındaki kadın oldu, cömleğiye belalarla dolduruldu".¹³

Ne var ki, anaerkil bağların kolay kopmadığı, anıların geleneklerin yaşadığı eski Yunan'da, ataerkil düzenin "armağanı"ı Pandora'yı topluma kabul ettirmek elbette kolay olmadı. (Ne ki Pandora miti daha sonraki çağlarda rağbet görmüş, sık sık işlenir olmuştur).

Ataerkil "köleci düzen"

"Benim râm varlığım, Kargum, kâlicim ve kalkanım; bunlara ekip birer bunlara şarap alırmı azâmdan, kendime bunlara bey deditim kölelerime."

HYBRIAS

"Hayvancılıkla geçen kabileler, hepsi de göçeve olduklarından, zenginliklerini sığır talarları ve savaşlarla çabucak artırlar, savaş da erkeklerce yapıldığından, bu ekonominin özünde var olan zenginliğin erkeklerin elinde toplanması eğilimi daha da güçlenir. Bu atılgan, durmak oturmak bilmeyen kabileler, her yeri yağmalarlar, erkekleri öldürüp kadınları köle olarak alır götürürler, ta ki, en sonunda, bir tarım bölgesine kalıcı bir biçimde yerleşip oradaki yerli halkı düzenli vergiye bağlayıncaya kadar. Yerli halkın köleleştirilmesinin ilk adımıdır bu. Babil'i ele geçiren Kassiterlerin, Misir'daki Hyksos krallarının, Minoos Giriti'ni yağmalayan Akha'ların başlangıçta yaptığı buydu. Hint-Avrupalı göçbe-

ler, bir de, evcilleştirilebilir hayvanların en hizlısına, ata sahipleri. Dillerini, bu denli uzaklara yayabileceklerinin nedeni, kendilerinden gelen bir üstünlik değil, toplumsal ve tarihsel koşulların onlara Yâkîndoğu'nun yerleşik tarım uygurklarını boyunduruk altına alma ve öztümleme olağlığı veren özel bir bilesimiymi.

Kabile bağlarının çözülmlesiyle sınıfların ortaya çıkışına yol açan bu süreç, aynı zamanda anaerkil düzenin yerini ataerkil düzenin almazı strecidir. Ne ki, yüzyıllar alan bu süreç çok çetin mücadelelere sahne olmuş, ataerkilliğin kendisini kabul etmemesi hiç de kolay olmamıştır.

Athena ile Poseidon

"Lapith'ler Atika'ya ilk yerleşikleri sıradan... (orada daha önce yerleşik olan) Pelasgalar tarafından kuşatıldılar ve zamanla Pelasgaların (yerli halkın) kültürünü benimseyip öztümlediler. Ne var ki, eski anılar ve izler kolay silinmedi."¹⁴ Bunun en çarpıcı örneği tanrı Athena ile tanrı Poseidon arasındaki çatışmadır. Athena yerli halkın, Pelasg'ların, anaerkil düzenin toprak tanrıçasıdır. Poseidon ise istilacı, ataerkilleşmiş kabilelerin tanısı.

"Athena, Attika ilinin ve Atina şehrinin tanrıçası olma hakkını söyle kazanmış diye anlatılır; Poseidon tanrıyla tanrıça Athena bu yetkiyi kazanmak için yarışmaya girmiştir, Olympos tanrılarını da yargıcı olarak almışlar; Poseidon Atina akropolünün üzerinde tuzlu bir göl meydana getirmiştir, Athena ise bir zeytin ağacı. Tanrılar zeytin ağacını tuz golünden daha yararlı bularak yetkiyi Athena'ya bağıtlamışlar, böylece Athena bölge ve kentin yönetimini elde etmiş."¹⁵

Tanrılar katında Athena Poseidon rekabetinin ilk raundu böyle geçmiş. Bir de insanlar katında neler olmuş onu görelim: Anlaşmazlık, Atina halkın demokratik (ashinda), demokrasi koşullarında gerçekleştirilen bütün oylamalardan daha demokratik) oylamasıyla çözülmüştür. Anlatılanlara bakılırsa, Kekrops'un krallığı zamanında mecliste erkekler kadar kadınların da oy hakkı vardı. Söz konusu anlaşmazlık meclise sunulduğunda, erkekler Poseidon'dan yana, kadınlara Athena'dan yana oy kullandılar ve kadınlar bir oy farkla üstün geldiler. Böylece Atina kentinin koruyuculuğu tanrıça Athena'ya verildi. Ama buna karşılık erkekler de bir misillemede bulundular. Kadınları bir daha geri almamacaına meclisten attılar, Atinalı sıfatından yoksun kaldılar ve çocuklara analarının adının ve

Ana hukukuna dayalı barış dünyası, analığın simgesi toprak tanrıçalarına tapınılan, Moiraların eşit pay dağıtıldığı sınıfız eski düzen yıkılmıştır.

Egenenlik göklerde gürleyen baba-tanrıya geçmiştir artık.

Cömlekçilik kadınlarca yapılan bir ev zanaati olmaktan çıktı, pazar için üretim yapan erkek zanaatkârların eline geçti. Elveda "cömlek-ana" Pandora.

Yeniden yaratılan Pandora

Tanrılar tanrı Zeus:

"Namı şanlı Hephaistos'u çağrıldı hemen: 'Bir parça toprak al, suyla karıştır dedi, içine insan sesi koy, insan gülçü koy, bir vartık yap ki yüzü olumsuz tanrıçalara benzesin

Nurtopu Aphrodite, sen de büyülerle kuşat onu, istekler, arzularla tutuştur gönülün.'

rilmesini yasakladılar. Bu öyküde aman kadınlar anaerik Pelasg'lar, erkeklerse ataerik göçmenlerdir. Tapımların çatışması, bayanlı kalın getirilmesiyle, kadınların yurttaşlık haklarından yoksun kılınmasıyla ve tekeli evliliğe geçişle aynı zamana denk düşmektedir. Diyebiliriz ki, burada söylence, insanların ekonomik, siyasal toplumsal cinsel sözün kusası bütün ilişkilerinin birliğini bir söylencenin dile getirebileceği kadar açık seçik dile getirmektedir. Peki bu sürecin tanrıça Athena üzerindeki etkisi ne olmuştur?

"... Kutsal zeytin ağacıyla, sacra'sını yedinden taşıyan, onuruna top oynayan ve adlarını giyen alan genç rahibelerle tarihöncesi Athena tanrıçayı, değerli taş üstüne oturular ve mühürlerde zimbalar arasında dans eden, kendisine meyva toplayan tapımlarla gökten inen Minos ana-tanrıçasından ayırt etmek gerçekten çok zordur. Bu özellikler kolay kolay silinemeyecek kadar derinlere kök salmış, ama tıstlarına yeni yeni özelilikler eklendi ve yeniden yorumlandılar. Tanrıça Athena hiç evlenmemiştir, çünkü Pelasg'lar zamanında evlilik diye bir şey yoktu; ama yeni çağda bu duruma bakılarak tanrıçanın kizoğluñuzlığı öğlediği sonucu çıkarıldı. Athena'nın hiçbir zaman annesi olmadı; çünkü bir ana-tanrıça olarak Athena kendisi analığın simgesiydi."

Yeni Athena

"Ve Zeus çıktı bir gün kendi kafasından çakır gözlu yaman Athena'yı, o dünyayı birbirine katan tanrıçayı, o hiç yorulmadan orduları yöneten, o cemk ve savaş başırmalarından hoşlanan, yüceler yücesi sayın tanrıçayı."

HESIODOS

İste eski çağın, anaerik düzene analığının simgesi binlerce yıllık tanrıça Athena, yeni çağda tepeden tımağa silahlı Zeus'un kafasından böyle doğduruldu. Artık tanrılar tanrı Zeus'un gözde kızı oluyordu. Akha ordularının başında "Savaş tanrıçası" haline dönüştürülen yeni Athena, Troya'ya ve Tro-

ya şehrinin koruyucusu eski Athenaya, yani asla saldıracaktı. Athena tanrıçanın savaşçı yönü, "olanca ürkütücü görünümüyle Phidias'ın Parthenon'da diktığı altından ve filidinden yapılmış büyük heykelde belirir: "Uzun boylu, gözleri işi işi, zırhlara bürünmüþ, başında tepeli tolgası, elinde kargısı, ayaklarının dibinde kalkanıyla güzel olan güzel bir kizoğluñuz kızı. Ataerik devletin kutsal başkanı olarak tanrıça Athena kökenince belirlenen kadınlığının elverdiği ölçüde erkeksilemiştir artık."

Açık ki Athena'nın bu serüveni, aynı zamanda kadının serüveni.

"Demokrasi", diyor Rostovtzeff Eski Dünyanın Tarihi adlı yapıtında, "kadını sokaktan eve sürdü" Rostovtzeff gerçeği belirtiyor ama, demokrasının neden böyle kabul ettigini açıklıyor; daha doğrusu, demokrasının kadın o zamana kadar hep bulunması gereken yere oturduğunu kabul ediyor."¹⁰

Kahramanlık çağının kadını:

"Haydi evine dön, bak işine gücüne, git dokuma tezgâhına, ipliğine bak, buyur hizmetçilerine, işe gözük olsunlar konuşmak erkeklerle yergi, en başta bana, benim bu evin tek efendisi."

ODYSSEUS

"İlyada ve Odysseia'yı yaratan insancı ozanların bu destanlarının ardından, özel mülkiyetin gözüpe öncülerinin, Minos anaerik toplumunun zengin, ileri, incelikli uygarlığının yağmaladıkları bir yabanlık ve zorbalık çağın yatar. Phaiakia'nın eski dünyası kararmıştır artık; kaba ve acımasız İthaka'nındır gelecek... Yerinde duramayan, uyanık, girişken Odysseus on yılını savaşarak, on yılını da gezip dolaşarak, tecim yaparak, yağmalayıp talan ederek, zenginliklerine zenginlik katarak, Kirke ya da Kalypso'nun kollarında gönül eğlendirerek geçirmiştir. Bu arada, Penelope, başını dokumaya tezgahından kaldırılmamış, boyunu büük beyinin geri dönmemesini beklemiştir. ... Penelope kahramanlık çağının kadınlığının tipik örneğidir, kocasının tutumuna karşı çıkan, boyun eğmektense ölmeyi yeleyen Klytaimestra'nın karşısına çıkarılmıştır bilinci olarak. Bilindiği gibi, Agamemnon on yıl sonra yanında bir kapatmaya geri döner ve kimse bir şey söyleyemez ona. Bu arada Klytaimestra da kendini bir sevgiliyle avutmuştur ama aynı hoşgörülü bakılamaz Klytaimestra'nın davranışına. Eski düzene kadın kahramanı, yeni düzende bir suçludur artık.

Gelişmiş Yunan toplumunun, tahtın babadan oğula geçtiği, kadının tek bir erkeğe bağımlı, kocanınsa özgür olduğu temel birimi, tahtın kadın soyundan geçtiği, evlilik diye bir şeyin var olmadığı ve kadının erkeğini gözünde seçtiğiamba bir düzenden bağırla verilen uzun bir savaş sonucunda zorla kabul ettiirmiştir. Hem de bu savaşa yeni ataerik ideojisiyle pekiştirmenin en etkili araçlarından biri olan ve somut anlatımını İlyada ve Odysseia'da bulan destan gelenegini yaratın insanlar vermişti."

"Buraya yanına gel kızım, otur söyle gör bak işte, eski kocan, hisim akraban dostların Bence suçu sen degilsin tanrılar usul Onlar yıldı başına kan ağlatan savas!"

ILYADA

Athena. Phidias'ın Parthenon'a diktüğü, "savaş tanrıçası"na dönüşen eski analık simgesi.

DİPNOTLAR:

- 1) G.Thomson, İlk Filozoflar, Payel Yay., s.57-58. 2) Hesiodos, İşler ve Günler, aktaran A.Erhat, Mitoloji Sözlüğü, s.238. 3) G.Thomson, İlk Filozoflar, s.58. 4) T.O. Ege, C.II, s.12. 5) A.g.e. C.I, s.323. 6) A.Erhat, a.g.e. s.72, 184. 7) G.Thomson, a.g.e. s.325-26. 8) Hesiodos, Tanrıların Doğu, aktaran A.Erhat, a.g.e. s.71, 9) G.Thomson, a.g.e. C.I, s.326-328. 10) A.g.e. s.172. 11) Odysseia I, akt. G.Thomson, a.g.e. C.II, s.180. 12) G.Thomson, a.g.e. s.180-81. 13) İlyada Sander Kitabevi s.111

DANILOV MANASTIRININ ÇANLARI

"Ovseenko yoldaş dedim, ne iyi ettin gelmekle... başa çıkamayacağım sorular üretiliyor her yörede. 'Lenin zamanında değiliz. Sıfısal savaşımın yerini bugün insan hakları sorunu almıştır' deniyor örneğin. Şaşırıp kalıyorum..."

Sanırım "Dünyayı Sarsan On Gün"’ü izledikten sonra. İstanbul'un uzak yalnızlıklarda, aralıklı balıkçı kahvelerinin bir köşesindeki sahilde düşünmeye çalışırken hemen kulagının dibinde bir sesin "Oturabilir miyim?" diye sorduğunu duydum. Başımı çevirip baktım. Antonov Ovseenko'yu bu. Filmde gösterildiği gibi Kışlık Sarayı Krenski'nin ihanet hükümetinden teslim alan, 905'in Volga'daki birliklerini ayaklanmaya örgütleyen genç bolşevik teğmen Antonov Ovseenko. Bir Ölüyle karşılaşmanın -zaman zaman başıma sıkça gelse de- olağanüstüüğe hiçbir zaman alışmadığım hem irkilek hem de kıvançla doğruldum.

- Sanırım "Dünyayı Sarsan On Gün"’u düşünüyorsun, dedi, İstanbul martularının cayırularına başımı kaldırıp bakan...

Belki de Ovseenko'yu yarında daha çok tutabilemek için:

- Hem onu hem de daha çok son zamanlardaki tartışmaları, dedim... İkisi de birbirine ilintili kuşkusuz...

- Son zamanlardaki tartışmalar ne? diye sordu gülmüşerek. Kurnazlığım anlıyorum ama yine de damatımlısun bana tartışmaların özüntü...

Bu kez kıvançla, mal bulmuş Mağribi gibi:

- Ovseenko yoldaş dedim, ne iyi ettin gelmekle... başa çıkamayacağım sorular üretiliyor her yörede. Sizde de, bizde de... "Yonetimlerimizi değiştirmeliyiz" deniyor örneğin... "Lenin zamanında değiliz. Sıfısal savaşımın yerini bugün, değişen koşullarda insan hakları sorunu almıştır. İnsan haklarına saygı ve daha özgür bir dünya yaratmak için çevrelerle, hUMANİSTERLE, öteki marjinal topluluklarla işbirliği oluşturmak yeni stratejimi-

zin temelini oluşturmalıdır." Şaşırıp kalıyorum.

Ovseenko hızla başını çevirip sözümü kesti:

- Senin şaşirmaya hakkın yok, dedi. Parmağını uzatarak, evet diye ekledi, senin şaşirmaya hakkın yok. Çünkü sen sömürulen, 50 milyar dolar borçlu, politik tutuklulara işkenceler yapılan, kitaplar yakılan bir ülkede yaşıyorsun. Senin şaşirmaya hakkın yok.

Böyle bir çerçevede yaşayan hiç kimsenin şaşirmaya hakkı yok.

Başımı örüme eğdim. Ama sesi sanksi beynimin damarlarında dolasta:

- Azarladığım için bağışla, dedi. Bazi öyle yeryüzü budalalıkları yapıyorsunuz ki Ölüler bile öfkeleniyor gömülterinde. Gerçek kavramak için istersem söyle bir yöntem izleyelim, diye ekledi kısacık bir sessizlikten sonra sesinin en yumuşak, en sıcak yöneliyle...

- Nasıl bir yöntem Ovseenko yoldaş, diye sordum, yediğim azarın burukluğu içinde.

- Bazen, hiç yorumşuz, yaşanan olaylara bakmak, gerçek kavramamıza yetebilir. Örneğin: "Kapitalizmin ve emperyalizmin artık bizim zammamızdaki gibi olmadığını, doğasını değiştirdiği, insancıllaştığını" söyleyenlere karşı, gerçekten böyle olup olmadığını anlamak için bu konunun en çok gündeme geldiği son Gorbaçov-Reagan buluşmasının üç gün önceyle, bir gün sonrasında gezegenimizde neler olup bittiğine söyle bir göz atmak gerçekleri somut biçimde ele geçirmemize yardımcı olabilir... Ne dersin?

- Elbette Ovseenko, diye onaylamaya çalıştı, kuşkusuz yardımcı olabilir...

Karşı karşıya düşmüş iki dünyanın iki liderinin son Moskova buluşmalarının başlica gündemini INF anlaşmasının onaylanması ama asıl "İnsan hakları" ve "Özgürükler" konuları oluşturuyor. İnsan hakları konusunda Bay Reagan koltuğundan altında bir dosyayla 27 Mayıs 1988 günü Finlandiya'ya geldi.

Bay Reagan ayağının tozuyla Finlandiya'da "Bu tarihi buluşmanın gündeminin insan hakları ve özgürükler oluşturmakta" dedi. İnsan hakları dinsel özgürükler, inanc özgürüğüyle at başı gider. O nedenle çanların yeniden ama yalnızca Moskova'da değil, tüm Sovyetler'de calmasının beklenisi ve umudu "çindegim" dediği saatlerde:

"Kolombiya'da, bu en demokratik ve özgür Latin Amerika ülkesinde 27 kişi öldürülüyor-

du. Özgürüklerin ve insan haklarının konuşıldığı Moskova günlerinde Kolombiya'nın tüm dış bağlantısı kesildi ve kan gövdeyi götürdü. Muhatanzakar liderlerden Alomra Gomez Hurtado bile ABD'nin desteğindeki başkan Virgilio Barco'nun askerlerince kurşulanarak bilinmeyen bir yere kaçırıldı. Bir daha da kendisinden hiçbir haber alınmadı. Moskova'da canlar özgürük adına Bay Reagan için hazırlamışken hiç kimseyin aklına Kolombiya dosyasındaki **İnsan hakları** geldi. Oysa çok değil, Mart ayında, yanı bir büyüğük, iki ay önce yapılan seçimlerin demokratik yöntemle yapılmasına inanan Komünist Partisi ile ona bağlı Yurtsever Birlik'in 500'den çok üyesi böyle bir kandırmacanın tuzağına düşürülp öldürülmüştür. Komünistlerin öldürülmesi insan haklarına girmezdi Pentagon'a göre.

"Özgürükler Prensi"nin uçağı Moskova seymalarında sürüldürken, Şili'de Analisis gazetesinin yönetmeni Cardenas Şili diktatörü general Pinochet'in silahlı askerlerince dövüle dövüle bürosundan alımıyor ve bilinmeyen bir yerdere götürüldü.

"Uçak Moskova'ya indiğinde, Filistin'de, Gazza'nın Zeytin mahallesinde, bütün çocuklar gibi güzel, bütün çocuklar gibi gözleri ırı ırı ve yaşamla dolu üç yaşındaki saçları bükle bükle Dina Savahiri İsrail askerlerinin kurşunuyla öldüründü. Dina'yı görmeni isterdim. Nasıl da benziyordu Moskova'da Reagan'a çiçek sunan kişi çocuğuna... İkiisinin üst üste düşen görüntüleri gozyaşlarını acı bir burkumaya daha da yoğunlaştırıldı. Dina kendisi gibi 188 genç çocuğun öldürülüğü Gazza'da gömülüken Filistinli anaların gözyaşları, ağları çanların görkemli uğultusunda eriyip gitti. Hemi onların ağları, hem de İsrail'de gerçekleri yazmak için çırpinan komünist bayan gazeteci Hadas Lahav'ın işkence odasındaki haykırışları..."

Antonov Ovseenko durdu. Yüzüme baktı.

- Moskova'daki Danilov manastırının adını hiç duydun mu, diye sordu? Bin yılı aşkın bir yapısı vardır. İkonları gerçekten de türünün basyapıtlarıdır denebilir. Reagan boşuna Danilov kilisesinde dualarda bulunmuştur. Danilov manastırının ve tüm sovyetlerde kılıç çanlarını boşuna çaldırtmamıştır. Çünkü öldürülerekler, bolşeviklere, komünistlere karşı açıacak **İihad**'ın tütsüye, dinsel buhurdanları ve tilismilere gereksinimi var. Bu çan ses-

lerinin ABD'de, Avrupa'da gittikçe yükselen faşist çizmelerin rap raplarını kendi uğultusu içinde eriteme özgünlüğü var. Abartığımı sanabilsin ama işte kamtlar:

"Ozgürükler Prensi Moskova ikönləri karşısındı mumlar, iñtsüller içinde özgürük hymne'leri söyleyken Fransa'da, Rouen'de, "Skinhead"ler (genç-Naziler) Guadeloup asılı bir askeri bıçak darbesiyle yere yıkıyorlar, Cezayırlı bir bar sahibini büfesinin arkasında tüm kemiklerini kirarak komalı ediyorlar, barı ateşe veriyorlar, Rouen sokaklarında, Rudolf Hess'in Almanya için söylediği sloganı "Arınmış bir Fransa" diye deşisti-rek giñ boyu motorsikletleri, korkunç sesler çikaran arabaları ile tam bir Nazi terorizmi altına alıyorlardı. Olay Fransa'nın Brest kentine de sıçrıyor, Skin müfrezelerinin Nazi-rock müziğinin özellikle pek beğenilen "Kızılık Zarı ve Güçlülük" şarkısının coşkusunda rengi değişik herkes sisleniyor, vitrinler kırıyor, eşyalar yağmalanıyordu.

Devlet güçlerinin temelde "Skinhead"lerden pek de farklı bir dünya görüşüne sahip olmadıklarını Paris metrosunda işlenen bir cinayet apaçık ortaya koymuştu. Misirli öğrenci Hasan el Şat Paris metrosunda polisercé vurulup öldürildi, hem de Reagan'in Gorbaçov onuruna verdiği yemeğin gecesinde. Polisler kendisinin silahlı bir soygunda bulunmasından kuşkulmuşlardı. Ama Misirli öğrenci ne silah bulundu ne de böyle bir girişimde bulunabileceğinin belirtileri. Parisli polisler Hasan el Şat'ın **renginin değişik olduğunu**, bu renklerin her zaman potansiyel suchu konumunda olabileceklerini belirterek ellerini kollarını sallaya sallaya çıktılar savcık soruşturmasından. Ve ertesi günü solcu hükümetin solcu İçişleri Bakanı Pierre Joxe, Polis Koleji'nin kuruluşu nedeniyle yapılan toplantıda polislerini şu özgün sözcüklerle selamladı: "Sizler bir demokraside özgürlüklerin gardıyanlarınızdır. Öyleyse eğitiminiz kaçınılmaz bir biçimde son derece önemlidir." Ve demokrasinin gardıyanları, rengi değişikleri sorgusuz sualsız metrolarda öldürülerken eylemlerinin felsefesi de kendilerine sosyal-demokrat iktidarn içiçileri bakanca sunuluyordu.

Yoldaş, Reagan'ın az önce sözünü ertigim gecesinde çağrıları arasında kimler vardı biliyor musun?" Eski bir Nazi suçlusuya, bir sanat spekulatörü.

Çağrıları limuzin arabalarla ABD Büyükelçiliği'ne bir bir gelmeye başladıkları bir sırada 25 yaşında genç bir komünist, Fransa'nın Madagaskar açıklarındaki Réunion adacığında yeni bir dünya yaratabileceğinin umuduyla çıktıı bir toplantıda neo-faşistlere kuşularak öldürdü. Jean-Bernard Grâce'ın üzerinden motorsiklet geçirilerek, bilek kalınlığındaki zincirlerle vurularak öldürülüşünün ekili tohumları Batı dünyasında pırtık pırtık açarken hiç kimse o cesedin yanına yarın daha çok cesetlerin uzatılabilceğinin, yonemi buza göre saptamanın gereği tizerinde durmadı. ABD Büyükelçiliği'nde mutluluk ışık ışığı. ertesi gün Villetaneuse Üniversitesi'nde "Bolşeviklere Karşı Beyaz Avrupa" diye gösteri yapan öğrencilerin, sendikalı öğrenci ve işçileri "Hepiniz öldürüleceksiniz" diye tehdit etmelerinin çıktıığı büyük karıskılık Reagan ve ekibini daha da mutlu etti.

Antonov Ovseenko dalgın bir biçimde durdu. Kendi kendine "Bolşeviklere Karşı Beyaz Avrupa..." diye mırıldanıyordu. "Bu söyle özen göstermemisin. Sıntsal temeli yadsıyanların hepsinin bu tümçeye özen göstermeleri gereklidir" dedi denizin kış ayesinde donuklaştığı yerlere bakarak.

"Reagan'ın temsilci olduğu sömürgeci-emperyalist cephenin, su bulamayan ağacın köklerini daha da toprağın derinlerine daldırması gibi faşist yöntemlerini hem kendilerinde, hem asıl Üçüncü Dünya ülkelerinde, Güneyiller'de nasıl geliştirdiklerini şimdi aşağıda vereceğim olayda daha iyi göremez miyiz yoldaş?" diye sürdürdü konuşmasını Antonov Ovseenko... "Bizi doğmatik olmakla, zamanı geçmişlikle suçlayanlar, emperyalizmin doğasının değiştğini, insancılaştığını öne sürenler aşağıdaki olayı nasıl açıklayacaklardır peki?..

Fransa'nın somurgesi Yeni-Kaledonya'da birkaç ay önce olan olaylar Fransa'nın tek tük demokrat gazetelelerinde, Reagan'ın Moskova'da Gorbacov'a insan hakları dosyasını uzattığı gün patladı: Sosyal-demokratların başkanından hükümete degen yönetimde bulunduğu Fransız somurgesi Yeni-Kaledonya'da bir köylünün jandarmalarca öldürülmesinden sonra gelişen olayların öğretici gerceği, işte tanıkların anlatılarından:

"Bağımsızlık liderlerinden Alphonse Dianou Fransız jandarmalarının kuşattığı mağaraların ağı bombalarla parçalara edildikten sonra dışarı çıktı. Biz kendisini izliyorduk. Wenecelas Lavello de hemen onun yanındaydı. Mağaradan çıkar çıkmaz jandarmalar bizi yere yatarı. Yerde yatan Alphonse'un yanına adım adım yaklaşan bir jandarma tam diz kapagini hedef alarak yaylım ateşine tuttu. Alphonse'un diz parçalara oldu. Askeri doktorlardan biri koşarak onu bir sedye taşıdı ve ayağını sardı. Durumu gören jandarmalar bu kez acı içinde sedyele inle-

yen Alphonse'ın yanına yaklaşarak kendisini tekmelediler. Bacagındaki safilari paramparça edip kendisini sedyeden aşağı yuvarladılar. Alphonse çakıl taşlarının üzerine yuvarlandı. Jandarmalar işte orda çakillara yuvarlanan genç Alphonse'u uzun namlulu tabancalarının ve tüfeklerinin dipcikleriyle eze eze öldürdüler... Fransız ordusundaki görevleri gözetmek bir yüreklikle yerine getirdiği için kendisine "Rambo" adım takılmıştır. Wenecelas Lavello da mağaradan tipki Alphonse Dianou gibi silahsız çıktı. Hepimiz gibi o da yere yatarı. Bir jandarmanın sesi duyuldu. 'Lavello, buraya gel...' Wenecelas ayaga kalktı, onu mağaradan üstünden göremedigimiz bir köşeye alıp götürdüler. Bir yaylım atesi dırdı. Askerin biri 'Lavello'nın işi bitti. Şimdi sira kimde?' diye yanımıza yaklaştı. Waina Amossa'nın adı duyuldu. Bir asker onu çağırıyordu. Waina ayaga kalkar kalkmadı ates edildi. Başı parçalara yanımıza düştü..."

Antonov Ovseenko artık uzun süre konuşmadı. Yanımdan sessizce ayrıldığını sandığım bir zamanda yumuşacık sordu: "Siddik Bilgin'in katili ne oldu... görevden alındı mı?" Kendimi toparlayamadım. Dianou, Lavello, Amossa adlarını arasında karışiverebilen bu ad beni iyice şaşırtmıştı. Ovseenko şaşkınlığını gidermek için yineledi "1985'in Temmuz'unda, Doğu'da, bir gece baskınında Yüzbaşı Ali Şahin'in civili botlarıyla kafatasına vura vura öldürdüğü öğretmen Siddik Bilgin... n'oldu sorusunu?"

Başımı öntüme eğdim. Antonov Ovseenko: "Olülerin belleği sonsuzdur" dedi denizin üzerinde uzaklaşırken... "Tipki insanlığın viedanı gibi..." Başımı kaldırıp son bir kez baktım: Küçük bir kız çocuğu, Gazza'nın Zeytin mahallesinden Dina boynuna siksiksarılmış, çığlık çığlığı martyular arasında gitmekle ufklaşıyorlardı.

12 Eylül rejimi ve demokratik muhalefette güçlerin birliği

ALINACAK ÇOK YOL VAR

Türkiye'nin politiko-juridik sisteminin kendisi, insan hakları ihlallerinin gerçek ve asıl nedeni olduğuna göre yapılması beklenen bu sistemin İslahi değil, değiştirilmesidir

Türkiye'de 1980 askeri darbesinden sonra yeniden biçimlendirilen politiko-juridik sistemin kendisi süregiden insan hakları ihlallerinin temel nedenidir. Dolayısıyla siyasal, hukuksal, sosyal, ekonomik ya da kültürel alanlarda gözlenen tek tek somut ihlal olguları, belirtilen temel üzerinde yeniden düşünülüp netleşilmeksızın sağlıklı biçimde kavranamaz. Dahası bu bütüncül bakış açısı sarsaklandıça yanıtlanan sonuçlara, tüm iyi niyetlere karşı ulaşma kaçınılmazlaşır.

Hukuk devleti ya da hukukun üstünlüğü ilkesi olarak anlatımını bulan demokratik sistemin başlıca ölçütü şu öğeleri içermektedir:

- 1) Kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkı;
- 2) Temel hakların devlet tarafından anlamsız hale getirilecek biçimde sınırlanmamış olması;
- 3) Düşüncenin açıklanması özgürlüğü (basın özgürlüğü dahil);
- 4) Din ve vicdan özgürlüğü;
- 5) Eğitim hakkı;
- 6) Toplanma ve örgütlenme özgürlükleri;
- 7) Kamusal yaşama (yönetime ve kamu hizmetlerine) katılma hakkı;
- 8) Temsilî yönetim ve serbest, adil seçimler;
- 9) Yargının bağımsızlığı;
- 10) Azınlıkların korunması ve ayrımcılık yasağı.

Bu ölçütleri biraz daha açıp alt başlıklar olarak sırtarsak: 1) Temsilî olma nitelğini taşıyan bir yönetim gereklidir. Bu neden için, siyasal erkin bu yetkisini halktan alması ve ona (parlementoya) karşı sorumlu olması zorunludur; 2) Serbest seçimler, eşitlik ilkesi üzerinde, periyodik olarak, gizli oyyla ve en önemlisi seçme hakkı üzerinde hiçbir baskı olmaksızın yapılmalıdır. Aynı biçimde seçime hakkı üzerinde de baskı, ayrımcılık antodemokratik müdahale olmamalıdır; 3) Propaganda, eleştiri ve görüş açıklamanın önü açık olmalıdır; 4) Her türlü muhalif siyasal parti ya da örgüt kurulabilmelidir; 5) Yansız bir idare bulunmalıdır; 6) Kitleler doğru ve gerçek bilgilere zamanında ve etkin olarak ulaşabilmeli; 7) Bireysel hak ve özgürlükler etkili ve korkusuz çalışan yargısal cihaz ve süreçlerle

gövence altına alınmış olmalıdır.

Sadece sistemin ABECE'si olarak sıralanan bu ilkeler, kurumlar ve süreçler açısından bakıldığında bile, bugünkü politiko-juridik sistemin aksaklıları çok uzun bir liste oluşturmaktadır.

Sistemin temel açması, tüm kurum ve süreçleriyle bir bütün olarak, meşruiyet sorunun halen tartışılmış bir zemin üzerinde yükselsmesidir. Bu nedenle, gerçekten demokratik koşullar altında yapıldığı varsayılsaydı bile, ki böyle değil, 1980 sonrasında Türk halkın hiçbir istenç bildirmi (seçim, referendum, vb.) onun gerçek yaklaşımını yansıttığı biçiminde değerlendirilemez. Daha da basit konursa, Türkiye'de devlet erki, antodemokratik biçimde gaspedilmiştir. Bunu yeniden ve yeniden düşünmeden, şu ya da bu seçimde A ya da B partisine yahut devletin üst kademe yöneticiliği için A ya da B adaya oy vermeye zorlanmanın ilkel bir aldatmacadan ötede bir anlam taşımadığı dışında değerlendirilemez.

Bu açıdan bakıldığında, Türkiye gündeminde çıkmayan işkence ve kötü muamele, ölümler, keyfi yönetsel tasarruflar, hemen her düzeye en kaba, sert biçimde baskı, sistemli yozlaşmış kültür empozesi, darbecden yaklaşık on yıl sonra halen süren gayriadil 12 Eylül yargılaması, yüzlerce idam cezası dosyasının Meclis önünde belirsiz yazgısı, vb., "güçlü demokrasi" safsatı ile empoze edilen otoriter-totaliter modelin zorunlu sonundur. Daha dehset verici olan nokta, mevcut politiko-juridik yapının olağanüstü evreye özgü bliktin kurum ve süreçlerinin, olağan evre düzeli içersine yerleştirilmiş olmasıdır. Devlet yıldırısı, bu sakat yapılaşma varlığının sürdürdükçe kesilmeyecektir. Ne işkence üç-

beş idari ajanın sapık edimi, ne de yönetsel keyfili seçenek gibi sunulan şu ya da bu yönetimin kişisel açmazdır.

Bugün açıkça saptanabilen politiko-juridik ve sosyal yapıdaki istikrarsızlık olgusu, artık gün yüzüne çıkan darbe öncesi planlarında, önceki sorumlulara tanının yanlış olduğunu, sonuçsuz bir iyileştirme denendığını ve sunulan çözümün sağılsız olduğunu kanıtlamıştır. Türkiye'de denenen bu modelin ifası, Türkiye yönetiminin uluslararası siyasal girişim ve yatırımlarına karşın, en az ulusal kamuoyu kadar, uluslararası kamuoyunun da bilinçli izlemesi ile saptanıp tescil edilmektedir. Ve bu kamuoyu, uzun süredir pazarlanan "geçiş dönemi" formülünün, mevcut sistemin altında sonu gelmeyecek bir süreç olduğunu değerlendirmektedir.

Türkiye'de gerek 12 Eylül rejimini doğrudan biçimlendiren, uygulamaya koyan ve hâlâ büyük bir pişkinlikle nimetlerinden yararlanma hesabı içinde olanlar ve gerekse siyasal ya da ekonomik bu rejimin uzantısı içerisinde bulunan, palazlanan ve bu nedenle kraldan çok kralcı olanlar, sistemin iflasının verdiği telaş içersindeler. Son yıllarda artan keyfili, baskıcı ve devlet yıldırısının altında bu telaş yaratmaktadır.

Devingen Türkiye güncelinin siyasal ortamı, pratik öncelikler ve ivedi çözümler gereklisiliğinde, belirli siyasal tavırların desteklenmesini bir seçenek olarak sunabilir. Bu olası eğreti destegi bulan ya da bulabilecek siyasal örgütler, katkının geçiciliğini önlemenin sadece ve sadece 12 Eylülçülük'ten tam bir arıma olduğunu kavraklığa yaşama şansına sahip olacaklar. Bu da, gerçek ve kökenci bir demokratikleşme için bir platform olarak sürdürülmen yasal muhalif örgütlenme ve pra-

Yeni bir dergi: "Gelecek"

tiğine zemin oluşturma oranı ile belirlenecektir. Parti binalarından halkı kovan ya da yörenel yönetimi uzaklaştıran parti merkezi siyasası ne gözden kaçmış, ne de unutulmuştur.

Bu nedenle demokratik muhalefetin temel yürüngesi, radikal muhalefetin yasallaşma sürecini desteklemeydi. Bu ölçüt, mevcut sistem içinde, kimi, nereye kadar destekleyebileceğimizde kullanılabilir bir anahtar olarak görülmektedir.

26 Mart 1988 yerel seçimlerinin iktidar partisini tasfiyeye yönelik açık sonucu ve bu iktidarın ilk tepki olarak erken genel seçimlere ve iktidarı bırakmaya karşı çıkış, Türkiye'nin dinamik güçlerinin sürdürdüğü demokratikleşme savaşını engelleyici çapta görülmektedir.

Bir kez, bu siyaseti erke dört kolla sarılışa yönelik son çaba sonuçsuzdur. Türkiye siyasetinin dinamigi bu ayak bağlarını sokup atma motivini kazanmıştır. Arka yuzdeki gerçek, bir anayasal değişiklikle başkanı rejime geçildikten ve Özal'ı bu yeni statü içerisinde uluslararası sermayeye hizmete yeniden soyundurmaktan ifadesini bulan bir değerlendirme yahut da Özal'ı ikame edecek yeni bir kadronun siyaseti erke hazırlanmasında odaklıyor. Bu açık hesaplaşmalar işgündə Türkiye'nin demokratik dinamiklerine artı sorumluluk, uyumk olma görevinin düşüğü gözden kaçırılamaz. İşte bu nedenlerle, ana muhalefet olarak SHP'nin gördüğü gøre ve eğreti desteği sağılıc biçimde yorumlama basiretimi bu parti siyasetini belirleyen güçlerin göstereceğini ummak olası. Örnek olsun, yerel yönetimin temeline "saydamlık" ilkesinin yerleştirileceğine ilişkin ilk açıklamalar, diğer politik savsözlerden ötede önemli bir açıklama olarak değerlendirilmeye almıştır.

Türkiye'nin politiko-juridik sisteminin kendisi insan hakları ihlallerinin gerçek ve asıl nedeni olduğuna göre, yapılması beklenen bu sistemin İslahi değil, değiştirilmesidir. Sorun bu kadar, bir başlangıç noktası olarak, basit, ama o denli de temelliidir. Zira, son gelişmelerin de sergilediği gibi, 12 Eylül rejiminin Türkiye'ye empoze etmeye çalıştığı model açıkça iflas etmiştir. Uluslararası sermayenin ve yerli hizmetkarlarının capsizliğinden çok ya da en az onun kadar, modelin inşa edileceği sosyal laboratuvarın, onun dinamiklerinin, birikimlerinin değerlendirilememiş olduğu, son iktidar başarısızlıklar ile kanıtlandı. 12 Eylül'ün kurum ve kişileri birer birer tasfiye oluyor. Son çözümlemede, ana muhalefetin bu süreçte yer alması kaçınılmazdır. Devletten çok devletçi, temeli gayri meşru olan bir rejim içerisinde meşruiyeti, her birim ve türü ile insan hakları ihlalleri karşısında ürkük, hatta aciz üretilen siyasetleri ile ana muhalefetin bir kez daha, belki de gerçek misyonunu yadına pasasına, kendine yeni çevre kazandırmayı, içindeki fosilleri ayıklaması ve demokratikleşmeye bütünü kurum ve süreçleriyle gündeme alması hem zorunlu hem de ondan beklenen bir siyaseti çerçevededir.

Ya bu radikal dönüşümü gerçekleştirerek bekletiler yanıtlanacak ya da Özal'ın seçimin ertesindeki şaszın ifadesinin, çok daha ağır ana muhalefette gözlenecektir.

Sistemin ABECE'sinde daha alınacak çok yol vardır. ■

Mayıs ayında üç aylık bir kuramsal dergi yayın hayatına atılıyor. Profesör Sadun Aren'in çıkışacağı ve genel yönetmenliğini üstleneceği "GELECEK" dergisine ilişkin olarak sayın Aren'e bazı sorular yöneltik.

► "Gelecek'i çıkarırken nasıl bir ihtiyaçtan hareket ettiniz ve nasıl bir dergi olacak 'Gelecek'?

Ülkemizde, Marksist sol 12 Eylül döneminde çok ağır bir darbe yemiş olmakla beraber, hâlâ varlığını sürdürmektedir. Marksizm yalnız ülkem için değil, bütün diğer ülkeler için de çok önemli bir düşunce akımı ve eylem kılavuzudur. Bu bakımdan, mutlaka canlı tutulması ve kendisinden yararlanılması gereklidir. İşte bu dâşînceyle, 12 Eylül'deki ağır darbeden sonra, Marksist düşünceni tekrar canlandırmayı ve bilimsel alanda olduğu kadar siyaset alanında da prestijini artırmayı büyük bir gereksinme olarak görüyorum. Çıkaracağımız derginin temel işlevi bu, yani Marksizmi hem bilimsel düzeyde tekrar canlandırmak, hem de siyaset düzeyde bir güç haline getirmek olacaktır.

► Su anda bu alanda yayın yaşamını sürdürmekte olan, azımsanmayacak miktarda dergi var. Derginizin farklılığı ne olacak?

Evet, gerçekten, ülkemde Marksist nitelikli birçok dergi bulunmaktadır. Buralarda çok değerli yazıların yayınlanmasını da görüyorum. Ancak bizim çıkarmak istediğimiz derginin bunlardan farklı olarak iki özelliği olacaktır. Birincisi, çıkacak dergide siyasi çizgisi ne olursa olsun bütün Marksist aydınları biraraya getirmek istiyoruz. İkinci özellik, şimdide kadar çıkmakta olan dergilerin bir kısmının doğrudan güncel politikaya yönelik olması, diğer bir kısmının da hiç böyle bir kaygı yaşamaması ve fazla akademik nitelikte olmamasıdır. Oysa "Gelecek", bir anlamda bu iki yaklaşımın sentezi nitelikinde olacaktır. Yani soruları bilimsel açıdan ele alacak ama siyasi bir perspektif de göz önünde tutacaktır. Ama bu sözlerimden derginin siyasi bir merkez olacağını veya olmak isteyeceğini izlenimi edinmemelidir. Dergi'nin aktif politika ile doğrudan hiçbir ilgisi olmayacağı. Ama elbette ki aktif politika yapacaklar, bilimsel düzeyde yardımcı olmayı ongerektir.

► Bu düşüncenizi biraz daha açabilir misiniz?

Biliyorsunuz bilimsel-teknolojik devrim nedeniyle ve ayrıca hem kapitalist hem de sosyalist dünyadaki değişim ve gelişmelerin sonucu olarak, Marksistlerin ülke ve dünya sorunlarına yaklaşımı bir süredir derin bazı değişimlere uğramaktadır. Haklarında kesin görüşler bulunan birçok sorun, başka türlü algılanmakta ve Marksist düşüncede yeni yönelimler gözlenmektedir. Bunun herkesin bil-

dığı görüntüsü de Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerdir. Buna, elbette ki, Türkiye'deki Marksist hareket ve onun sorunlarıyla doğrudan doğruya bir ilişkisi yoktur. Ama, tabii ki, Marksist düşüncenin yenilenmesinde etkin öğelerdir. İşte Marksizmin bu yenilenme ve bir anlaşıma sıçrama dönemini iyi tanımak, eylemde hata yapmamak için, zorunludur. Siyasi eyleme bilimsel yoldan yardımcı olmak derken bunu kastediyorum. Örneği, ülkemiz yasal bir komünist partisinin kurulması aşamasındadır. Ayırtılar bir tarafa bırakırsa, bu partie olayın Marksizmdeki çağdaş gelişmelere uygun olması büyük bir önem taşıır. Marksizmin geçmişte geçerli olan ilke ve uygulamalarıyla bugünkü Marksist partisi yürütülemez. Marksizmdeki yenilik ve atılmış mutlaka dikkate alınması veümüzdeki dönem için kılavuz yapılması gereklidir. Bunu başarmak Türkiye için yaşamsal bir öneme sahiptir.

► Siyasi çizgisi ne olursa olsun bütün Marksist aydınları, biraraya getirmek istiyoruz dediniz. Bunun mekanizmalarını nasıl kuracaksınız?

Çıkaracağımız dergi elbette ki bütün dergiler gibi yazarlarının düşüncelerinin ürünüdür. Diğer bir deyişle, bu derginin arkasında yazarlarının düşünsel emekleri vardır. Yazarlar ile dergi arasındaki bu ilişkiye biz tek veya birkaç yazıya inhisar ettirmeyip, devamlı kılmak istiyoruz. Yazar veya yazar olmayan Marksist aydınlarımızın günlük yaşamlarında da dergi ile ilişkilerini sağlamak ve böylece dergiye Marksistler arası bir diyalog yeri, bir platform haline getirmeyi amaçlıyoruz. Bunu gerçekleştirmenin yolu elbette ki Marksist aydınlarımızın derginin her kademedeki yönetimine de katılmalarını sağlayarak olacaktır. Önümüzdeki dönemde dergi yönetimi ve yazı kurulunu böyle geniş bir temele oturtmayı düşünüyoruz.

► Dergi bildığınız kadaryla üç ayda bir çıkacak. Yayın periyotları oldukça uzun bir dergi ile böylesine geniş bir yelpazeye yayılan Marksist aydın birikimini yansıtmak sannım pek olmazır değil. Bu, biraraya gelmiş potansiyeli etkin hale getirmek konusunda da birtakım projelerinizin olduğunu biliyorum. Bahsedebilir misiniz?

Türkiye'nin bugünkü koşullarında üç ayda bir çıkacak bir derginin fazla bir etkinliği olmayacağı ve bir bakıma da israf sayılacağı düşünülebilir. Bunu karşılamak için biz dergiyi ilerde oluşturacak bir Marksist araştırma enstitüsünün nüvesi olarak düşünüyoruz. Öyle ki, süreç içinde bu araştırma enstitüsü asıl uğraş, dergi de onun yanlığını olacak. Bu bağlamda olarak, geneümüzdeki dönemde dergiden ayrı olarak kitap ve broşürler yazılacak ve ayrıca Marksizmle ilgili konularda seminerler, paneller, konferanslar vb. etkinlikler düzenlemeyi düşünüyoruz. ■

▼ Sadun Aren. Bu ay çıkacak derginin genel yönetmeni olarak bilgi verdi.

A y a k - t o p u

Geçen gün, otobüste İzmir'den dönüşte, yorulmuş, farımsım, bir meyaneye uğrayıp bir kadeh bisey içiyim dedim eve yollanmadan önce. Eski tanış bir garson sıparış almaya geldi. Baktım, çocukçağız siskalaşmış, taziya olmuş. Sordum hasta misin diye. Değilmiş! "Çok çalışırsın ondan herha!" dedim. Garson sıparışları getirmeye büfeye gittiğinde, yandaki masadan tanımadığım bir delikanlı, Tıskos ayanra, "Maçta dayak yedi, onbos gündür hastanedeydi," dedi. Vay anam, vay!.. Benim de başma, (yanlış) ensem gelmişti bu iş, taa 1942 mi 43 yılında mı simdi hatırlıyorum. Ankara'nın "19 Mayıs" Stadyumu'nda Harbiye-Besiktas maçını seyrediyorum açık tribünde, Besiktas goleri sıraladı, maçın bitmesine ramak kala da, solaçık Şükür Gülesin uçarах kafaya beşinci golü atınca, çocukluktan olacak, coşup ayağa fırladım. "Yaşal!" diye bağırmışım. Ense köküme bir yumruk, bir "darbe"indi. Döndüm geriye, sezik dıl gibi Harbiyeli gözleri çakmak çakmak, ayaktalar tepende. Saç gibi bir delikanlıym. Yanımdaki yaşlı seyirci omuzumdan bastırdı. "Otur varine oğlum, otur!" dedi, oturunda da dizimi yataş rımacasına sıvazladı. Enseköküme yediğimi darbe, askeri olmasına askeriydi ama, o sonradan göreceğim desem de asillerden değildi. Yine de sıtkım sırrı, maça gitme muşterinden. Ben ki, ilkokulu, ortaokulu neredeysse milli takımı öğrenci edilmiş Boğaziçi Lisesi'nde okumuştum, kendim de iyi futbol oynardım. Televizyona rahmet, beş-çin yıldır enseköküme darbe inme tehlikesini bertaraf ederek, futbol seyredebiliyorum. Maça gitmek mi, zinhar!

Futbolu biz, özümüzé gör öztürkçeşirerek, belki de keleşteşirerek "ayaktopu" haline getirdik...

Bu sade bize değil elbet! Roma gladyatörlerine düşürülen görev, özellikle lasızının geçerakçe olduğu Latin ülkelerinde, hafazanallah, uygulanıp durmaktadır, değil mi?.. Biz ki "Yeni Amerika" olma savıyla, Bayer belki de Bayar olma siarıyla NATO'ya, CENTO'la, PENTO'la "cup" atmış, atayarak otlamış, otlayarak atlama, sonunda da enflasyon, militarizasyon, depolitizasyon, demokratizasyon, tekrar militarizasyon, engizisyon tomasından onylada bir geçirilerek bir yeni "Kapitülazisyon" sürecine mahküm edilmişiz... Biz ki köylüsü, işisi, aydını, memuru, esrafı bir ayak-topu olma, lumpenesme sürecine mahküm ve definedilmiş, niye olmasın, o güzel ellerimize, tarlaya tohum atan, ma-

kineleri yapan, kotaran ellerimize, sanki bir iş yapamayacağımız sanısı yuttularak, ayak-topu ayağıyla ayak-takımı haline getirilmek isteniyor. Bu, Üç S siyasetinin ben, Birleşik Amerika'nın Houston hastanesinde, bypass ameliyatı olacak yerde, kulağına "yalancı dolma" ameliyesi yapılan Gayn-Reis-Turgut Özal'lar marifetyle Türkiye'de söktürüldüğünü billyorum. Üç S de su: SPOR, SEKS, SINEMA! Sinemanın yerini ertik televizyon tuttu. Solcularda bile aynı görünüm: Ravizyonistler, televizyonist oldular. Ama bu sade Latin alfabetesiyle değil, Amerika'nın Latinizasyon İşlemine uğradığı ülkelerde değil, az-gelmiş ülkelerde, gari bırakılmış belalarde değil, çok gelişmişlerde de görülmekte. Orlanda da ad "holiganizm" (çapulculuk) ama, bütün killeri içine almanın bir olgu. Yine de, futbolun bir asiller spor olarak başlayıp, 19. yüzyılın sonlarına doğru yavaş yavaş bir işçi sınıfı sporuna dönüşüp özellikle İngiltere'de, (adeta piponun gelişme süreci gibi) Pipo, Amerika'dan tütünün getirilmesiyle asiller arasında bir keyif işçi sınıfta da bulasıyor bu pipo zehni. Bunun üzerine 19. yüzyılın sonunda işçiler pipoya el atınca, asıl sınıfı demoyım, tabakası sarma sigaraya, antetli sigaralarla, kendi adlarını taşıyan nanelere merak sanıca ve bu teknolojinin gelişmesiyle işçiler sarma sigaraya dadanınca, bu sefer asiller pipoya sanlıyor, her İngiliz asilinin ve asıl özüntüsünün avcunda bir pipo...) işçilerin yoğunluğu yerleşim merkezlerinde klüştü. Ama onlarda bütün işsizlik dalgalanmalarına ve çalışan halk kesimlerinin bile bile yöneticilerce pasifize edilmesine, yozlaştırılmasına karın, yine de Latin ülkelerinde ve şimdi bizde görülen kitle çığlığını dönüştürmüştür. Hicbir başbakan, bizdeki gibi belki de o kadar lupa benzernediklerinden, seçim ve popuarite kolonisi sürünmek için, dereyi görmeden futbol paçalarını sıvayıp Köln'le azimat etmemiştir. Arjantin askeri-sivil cumhurbaşkanının birkaş senenin önce yediği nane gibi bu, iste, futbol alanlarının çimlerini kitlelere ot-esrar gibi yedirmehevessindeki politikacıların manifeti... Adeta yeni bir dinoloj gibidir. Bu na góre futbol aslan değil, (ki onlar halk cocukları veya Pele gibi mahalle çocukların), asıl bu gladyatörleri işaret etmek istemektedir. Bunda o kadar ileri gidiyorlar ki, örneğe,

Galt'saray'ın basan sözcüsü "Tannı-sarı-kırmızı uniforma giymiş, bizim finale kalmemizi istiyor" diyebilmektedir. böylece Tann'ya sarı-kırmızı uniformanın altına bir şort giydirdi, ayağına cılıç papuçlar geçti, hale kendisini sarı-kırmızı uniformanın üstüne "Arçelik" yazılış ola- rak çkartmakla bir beş ve günah işlemiş görmemektedir... Ki aynı zâti muhteremler, şampiyonluk macarının arifesinde Eyüb'e teşrif edip, duşlu kurban keşerek, kendi dindarlarında, giderek milletlerarası gürur rakiplerine karşı Tam' dan başan niyaz edebilmektedirler... Bu kurbanlı, aynı zamanda abazanlıktan ve guslusuzlukten kurtulmak için stadyum duşlanmasına ihtiyar edilen cihatlarda, Tannısal Uzlaştıncı, Cebrall rolünü üstlenen, hakemler (ki gece arkasında telafızumuzuza "hâkem" diye anımlıyorlar), "inbe" nicârlarıyla teşc edimektedirler. Onun için değil mi ki, Mûren Balîz Zeki Bey, "Assol'ı olmasaydım, ne olurdunuz?" diye sorulunca kendisine, "Hâkem olurdum!" demiş. Tevekketlü tâ-allah!.. Bütün bu ayak-topu haline gelmiş olan ve takım olarak ayaklar tarafından oynanıp seyredilen bu korkunç şamatayı teması ederken, düşündüğüm şey, bu seyrin sonu bando ile birlikte bir anarşilik olduğu yolundadır. Günah her zaman da ayak-topu takımlarında ve seyircilerinde değildir... Geçen yıl mortay çeken, Düm慄lü'den sonraki bence en ulu dalkavuklu meddah k usası Bal Mahmut anıltıdı: Bal Mahmut Birinci Dünya Harbi'nde hayatı zâbiti, Garnizon Kumandanı Paşa'nın (adını bilemeyeceğim) yaveri. O zamanki İdman Cemiyetleri'nin Taksim Talmâne meydanında tertiplenen bir törenine, Paşa'nın hastalığı dolayısıyle katılmayacağı garnizon zâbitanına bildirmek için gitmiş. Mirasalar, kolaşilar, binbasılar yan çizip, mazeret beyan ettilerinde, görev çarnaçar yaver Bal Mahmut'a düşmüştür. Yakaçça kürsüye aktanmış müllâzim Mahmud: "Atalarımız sporun atasasıydi," diye bir hırsız girişmiş Bal... "Atalarımız Ok sporunu, Gürüş sporunu, Atıcılık sporunu ve cümle Barut sporlarını icat etti, spor denen faaliyetlerin kurucuları oldular..." diye ateşi sürdürken nüktü birden tutulup, "At... Ok... Gürüş... At... Ok..." diye kekelemeye başlayınca, açık göz delikanlı, birden BANDO! diye fığan etmiş ve Bando eski Padişah Hamit marşını söylemeye başlamış.. Demem o ki, bütün aşırı şamatılı spor karşılaşmaların bir padışa marşıyla bitmeye mahkûmdur. Allah korusun bizi bir yenisinden!..

Böyle bir akibetten yaka şiyammasızın tek çaresi Allah'ın inayetliye, bu ayak-topu denen oyundan büyüklerimiz n sade ellerini değil ayaklarını da çekmesidir. ■

Fitbol

Bitmek bilmiyor şu lig maçları
Antırmandı, deplasmandı, fağıldü, ofsaitti...

Bu hafta yine apistrof lan
berabere kaldık ecellen.

GÖRÜŞME

Şair Amca'nın gün ışığı...

Yıl 1960. A.Kadir bir yandan Brecht'in üçüncü kitabı "Dünyanın Umu"nu kopardı, bir yandan henüz kitaplaşmamış son şiirlerini bir kitap halinde yaya hazırlamak üzere. Ve 12 Eylül 1960 gecesi: Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koyar. Gensisini A.Kadir'den dinleyelim:

"Silahlı Kuvvetler'in yönetime el koyduğu gecenin sabahında evimden alındım ve Samandıra'da bir garnizonda götürüldüm. Orada iki ay kaldım. Üç dəfə, gözlerim kapalı, sorguya çekildim. Tüm yaşamın suç... dediler. Tüm yaşamının hesabını verdim. İki ay gözüm altında kaldıktan sonra serbest bırakıldım. Orada ölebilirdim. Altı ay yaşadımdım ve sağlığım çok bozuktu. Ama dayanmaktan başka da çaresi yoktu."

Açlara, sürgünlere, mahpuslara, gözaltılara, göztemlere 68 yıl dayanan A.Kadir, 1 Mart 1985 Cumartesi günü "karara kara gelen ölüm"e dayanmadı. Coğunuğu şiir, çeviri, seki, anı, gazı olmak üzere arasında 27 kitap bırakarak "Mutlu Olimak Varken" deyip aramızdan ayrıldı. İlk kitabı "Tebliğ" 1943 yılında yayımlandığında başına iş açmış, kitap toplatılmıştı. A.Kadir'e sürgünlere... Son kitabı hazırlarken de "Tüm yaşamı suç..." sırlarak başı yine deritan kurtulamamıştı.

Ölümünden sonra, geçen yıl bütün şirleri "Mutlu Olimak Varken" başlığı altında yayımlanmıştır. A.Kadir'in, Şimdiye elimizin altında yine onunla ilgili bir anı-seki kitabı bulunuyor: A.Kadir.

Kitabı Gülen Aktaş, Alşar Timuçin, Aydın Hatipoğlu ve Eray Canberk yazına hazırlamışlar. 13 bölümde oluşan kitabın ara başlıklar söyle: Şiri Üzerine, Şiir Kitapları İçin Yazılanlar, A.Kadir'le İlgili Şirler, Yazılan, Kendisiyle Yapılan Konuşmalar, Şiir Çevirileri Üzerine, Ölümünden Sonra Yazılanlar, Şiir Çevirilerinden Örnekler, Şiirlere Seçmeler ve Fotoğrafı...

Ahmet Telii'den İlhan Selçuk'a uzanan geniş bir imza toplamı.

İşte Mehmed Kemal'in yazdıkları: "A.Kadir gibi güdünlü şirler yüzü suyaşına yaşamakta bu toplum, özgürüklerine kavuşmaktadır."

İşte Doğan Hızlan'ın yazdıkları: "A.Kadir'in toplum-

A.KADİR

Güneş - Güneş - Karar - Yolculuk - Ayaklı Hattiyat - Eser - Tanık

cüleğü gözü yaşlı ya da küçüren bir tavırı belimmez. İçten içe, yürekten yüreğe yayılmak istenen bir duygudur."

İşte İlhan Selçuk'un yazdıkları: "Kula kulluk ederek yaşamayı meslek belleyenler, bu yolda koluklara tırmamak için her şeyi gözle alırlar, A.Kadir'i anlayamazlar, adını anemazlar."

İşte 35. senat yılında kendisinin yaptığı konuşma: "Asıl olan büyük şirler kervanına katılmaktır. Dünyamız sabahlara ancak böyle açılacak. Demir kapılar kırılırla."

A.Kadir kitabı onun dördüncü ölüm yılında hem şirini hem yaşamını bütünüyle bir çalışma. Yaşamıyla şirler yan yana yürümüştü. Bu kitap de yaşamının şirleriyle yan yana yürüdüğünün canlı bir belgesi...

Yalnız A.Kadir kitabının başına "Mutlu Olimak Varken" in sonunda bulunan "Kendi Kaleminden Özüşüm" da konseydi daha iyi olmaz mıydı?

A.Kadir'i sevmek için onu okumak yeter.

A.Kadir kitabı da onu sevmeye, anlamaya bir anahtar...

Refik Durbaş

İki nokta üst üste

HASRETİNDE PRANGALAR ESKİTTİM: "Ahmed Arif'in şirine umudun, inceligin, korkusuzluğun şiri demişler. Edelemek gerek: Bunlar onurun, yalnızlığın ve derinliğin de şiridir. Benzersiz bir şir." (Gülen Aktaş) (Cem)

YİTİK BAHAR: "Turgay Fişekçi, genellikle kısa, yalnız, lirik şirler yazıyor. Kentte bunalan, doğaya uzak düşmüş insanın sorunları şirlerinin başlıca teması." (Ataoğlu Behramoğlu) (Adam)

SEÇİLMİŞ ÖYKÜLER: Bekir Yıldız'ın Reşo Ağa, Kara Vagon, Kaçakçı Şahan, Sahipsizler, Beyaz Türk, Dünnyadan Bir Atı Geçti, Demir Bebek, Mahşeriş İnsanları ve Bozkır Gelişini adlı öykü kitaplarından seçilmiş öyküler toplamı. (Cem)

KİŞ İKİDİSİNİN EVİNDE: Bu yıl Haldun Taner Öykü Ödülü'nü "Dişardı Kotülik Vardı" adlı öyküsüyle kazanan Kürsat Başar'ın ilk kitabı. (Afa)

KESİK BİR BAŞ: Ins Murdoch'un, evlilik kurumunu merkez olarak "şıhak" kavramını sorguladığı romanı. (Ayıntı)

KUTSAL GECE: 1987 Goncourt Ödülü'nü alan Tahar Ben Jelloun'un bir söyleşiden yola çıkararak yaşama umudunun sonuna gelmiş bir babanın dramını aktaran romanı. (Can)

NÂZIM HİKMET: Asım Bezirci bu özgün çalışmasında Nâzim'in yaşamının yanı sıra eseri ve senati üzerinde duruyor. Kitapta ayrıca zengin bir Nâzim kaynakçası var. (Amaç)

NÂZİMLA SÖZLÜ: Özel Milliyet gazetesinde yayınlanan Vera Tulyakova Hikmet'in Nâzım'la ilgili aralarının tem mətni. (Cem)

NÂZIM HİKMET'İN GERÇEK YASAMI: Kemal Süker'in Nâzım'la ilgili çalışmalarının 5. cildi. "1933 Harpokulu Olayı" diye bilinen olayları konu alan kitapta kimin yayımlanmamış bazı belgeler de bulunuyor. (Yalçın)

DEVLET KUŞU: Öykücü Adnan Özyalçın'ın üç halk hikayesini yeniden yorumlaşıp günümüzde uyarıldığı paylaşımı. Özellikle çocukların için. (Bilgi-Başan)

İHD İstanbul Şubesi:

"İŞKENCE GÖREN BİZE BAŞVURSUN!"

Bilindiği gibi Türkiye, geçtiğimiz yıl içinde İŞKENCE'nin önlenmesine yönelik iki anlaşmanın altına imza koymuş ve bunlar TBMM'de de onanarak yürürlüğe girmiştir.

Ancak Birleşmiş Milletler İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlık dışı ya da Onur Kırıcı Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşme'nin yasal bir gereği olarak İŞKENCE'nin önlenmesine yönelik iç hukuk düzenlemeleri hâlâ yapılmamıştır.

Gözaltı ve sorguda da İşkence uygulamaları devam etmektedir.

Bu nedenle İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi İŞKENCEYE KARŞI ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERİ VE UYGULAMALARI İZLEME KOMİSYONU kurarak bir çalışma başlatmıştır.

Komisyon ilk aşamada iç hukukta, ilk elde gerekli düzenlemelere ilişkin bir rapor hazırlamış ve bir basın toplantısı ile bu çalışmayı duyurmuştur.

Komisyonun uygulamalara ilişkin başlattığı ikinci çalışma ise İŞKENCE BİLGİ FORMU'nun hazırlanmasıdır. Bilindiği gibi gerek uluslararası kuruluşlar gerekse İHD ve diğer demokratik kuruluşlar dönem dönem işkence uygulamalarına yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Komisyonumuz bu çalışmayı sürekli kılmayı ve periyodik olarak sonuçları kamuoyuna duyurmayı amaçlamaktadır.

Bu nedenle İŞKENCE GÖRENLERİN gerek yasal haklarını kulanma konusundaki psikolojik baskıyı kırabilecek gerekse derneğin eline belgeli ve sağlıklı bilgilerin ulaşabilmesi açısından İŞKENCE BİLGİ FORMU'nu doldurarak İHD İstanbul Şubesi'ne göndermeleri gerekmektedir. Saygılarımla

IHD İstanbul Şubesi
İşkenceye Karşı Uluslararası
Sözleşmeleri ve Uygulamaları İzleme Komisyonu

A. İŞKENCE GÖRENE İLİŞKİN BİLGİLER

1. Adınız
Soyadınız
2. Doğum tarihiniz
Doğum yeriniz
3. Nüfus kütüğüne kayıtlı olduğunuz yer
4. Mezun olduğunuz okul
5. İşkence yapılmadan önceki durumunuz:
 - a) Bir işte çalışıyo mıyınız?
 - aa) İşyerinin ismi
 - bb) Göreviniz
 - cc) Bir okulda okuyor mıyınız? Adı
 - dd) Sınıfınız
 - b) Mesleğiniz
6. Nerede ve ne zaman işkence gördünüz?
 - a) İl İlçe Köy Tarih
 - b) İl İlçe Köy Tarih
 - c)
 - d)

7. İşkence yapılan yer (Örn.DAL, 1. Şube, cezaevi, köymeydanı...)

8. Hakkınızdaki suç isnadı neydi?

9. Suç isnadı ile ilgili olarak hakkınızda dava açıldı mı? Tarihi

Mahkeme ve dosya no:

10. İşkencede kullanılan yöntemleri tek tek belirtiniz (Fiziki ve/veya psikolojik)

11. Bu süre içinde avukatınızla görüşmenize veya haberleşmenize izin verildi mi?

12. Bu süre içinde yakınlarınızla görüşmenize veya haberleşmenize izin verildi mi?

13. İşkence yapanlar hakkında suç duyurusunda bulunuyorsunuz mu? (Veya birileri sizin için bulundu mu?)

14. İşkence yapanlar hakkında dava açıldı mı? İlgili Mahkeme:

Dosya No:

15. İşkenceden ne gibi zararlar gördünüz?

16. Bugüne dek kalan izler var mı? (Belirtiniz)

17. Sizin durumunuzla ilgili olarak yakın akrabalarınıza işkence veya kötü muamelede bulunuldu mu? Nasıl?

18. Soruşturma sırasında yasal susma hakkınızı (suçlamaya yanıt vermemeye) kullanabileğiniz mi?

B. İŞKENCE YAPAN(LAR) BİLINİYORSA:

1. Adı

Kurumu

Bugünkü işleri

Adı

Kurumu

Bugünkü işleri

Adı

Kurumu

Bugünkü işleri

2. Suç duyurusunda bulunuldu mu?

Merci

Tarih

3. Suç duyurusunda bulunulmadıysa neden?

4. Dava açıldı mı?

İlgili Mahkeme:

Dosya No:

5. Dava nasıl sonuçlandı?

6. Dava açılmadıysa neden?

C. İşkence gördüğünüzü ilişkin belge (doktor raporu, tanık beyanı, mahkeme kararı) varsa fotokopisinin gönderilmesi...

Formu dolduranın
Yazışma adresi

Adres: İHD İSTANBUL ŞUBESİ İZLEME KOMİSYONU
Asmalı Mescit Cad. Curnaş Sok. No: 4/4
80050 Tünel/İstanbul Tel: 149 51 48

Özal ekonomisinin ihracat modeli:

BÜYÜKLER PASTAYI PAYLASSIN, KÜÇÜKLER ÇÖPLENSİN

ANAP iktidarının dış ticaret modeli sanıldığı gibi başarılı değildir. Sistem, kendi koyduğu kuralları bile çiğneyen büyük tekellerin lehine oluşturulmuştur.

Türkiye her geçen gün biraz daha Baştılaşıyor. Buna herhalde (başa bir yerde söylendiği gibi) Amerikanlaşıyor demek daha doğru. Toplumda her şey giderek alıp satılabilen bir metaya dönüştüyor. Değer yargıları sarsılıyor, lumpenleşme yaygınlaşıyor,mafya yöntemleri ticari ve politik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geliyor. İktidarın uyguladığı ekonomik-politikalar açıktan açığa bir avuç kişinin çıkarlarına göre şekillendiriliyor. Burjuvazi kendi içinde bile ekonomik ve siyasi adaleti gerçekleştiremiyor. Pastadan en büyük payı, yine piyasanın en büyükleri yapıyor.

Tekeci sermaye, işçi ücretlerinin hemen hemen dondurulduğu, meşru muhalefet koşullarının ortadan kaldırıldığı, siyaset baskısı ve terörün yoğunluğu bir dönemde, teşvik politikaları, fiyat sistemleri vb. yöntemlerle elde ettiği muazzam kârlarla yetinmiyor; kendisi yasalarını da ayaklar altına alma pahasına yolsuzluklar yapıyor, vurgunlar vuruyor.

İktidarın en başarılı olduğu alan diye ilan edilen ihracat sektörüne yakından bakıldığında, hayatı ihracatın toplam ihracatındaki payının % 30'u aşığı görülmektedir. Kâbâr devimle fiktif ihracat olarak nitelendirilen hayatı ihracatı, samîliği gibi sadece mafya kârması yeni yetme "isâdamları" yapmamaktır. Yüz milyonlarca dolar gibi dev boyutlarında gerçekleşen bu vurgunlardan asıl payı büyük holdingler alıyor. Uç ay önce, içerisinde Koç Grubu'na bağlı Ram Daş Ticaret, Enka Pazarlama, Tekfen Daş Ticaret ve Yekta Daş Ticaret gibi piyasanın iri ve "saygın" firmalarının da bulunduğu bir dizi şirketin, ihracattan doğan vergi iadelerinin ödemejeri Merkez Bankası tarafından durduruldu. Durdurulma kararının nedeni ise basitti: hayatı ihracat... Adı geçen firmaların yöneticileri zaten 1987 yılında aynı suçlardan dolayı mahkûm olmuşlardır. Ancak, hükümetin çıkardığı bir kanun gücünde kararname sayesinde üzeri bin lira para "cezası" ile kurtuldular. Kısacası orta-

da iyi niyetlerle oluşturulan bir ihracat rejimi ve bu iyi niyeti kötüye kullanan "kötü kişiler" yoktu. Her şeyi planlayan ve uygulayan iktidar kendisiydi. Hükümet bu işin yasal zeminini hazırladı ve kaçakçıları ihracatçı yapmakla da uzun süre övdündü. Halen yaşadığımız bu dönemde asıl vurgunu büyük holdingler ve bankalar gerçekleştirdi. Çünkü, bu boyutlardaki hayatı mafya kârması üç beş kişinin gerçekleştirmesi imkansızdır. Sonuç olarak yeraltı ekonomisiyle "meşru ekonomi" iç içe girdi. Zaten amaç da bu değil miydi? Ne olursa olsun, hedefe ulaşılıyordu "yetmiş sente muhtaç" olan Türkiye'ye döviz geliyordu!

Biz bu yazımızda, yukarıda bir kısmını sıraladığımız pisliklerin yanında, iktidarın en başarılı olduğu alan ilan edilen ve neredeyse genel kabul gören ihracat olayını inceleyerek bu olayın bir boyutunu değerlendirmeye çalışacağız. Bu piyasada, bizzat hükümet tarafından özendirilen tekelleşme olusunu ve küçük-orta boy ihracatçılar ile tekeller arasındaki çelişkileri incelemeye çalışacağız.

Türkiye 24 Ocak Kararları'nın alınmasından ve özellikle 12 Eylül'den sonra, "serbest" ve ihracatı teşvik eden bir dış ticaret politikası izlemeye başladı. Bu politikanın en belirgin özelliği, ithalatta miktar kısıtlamalarının kaldırılıp gümruk vergilerinin indirilerek ihracatın doğrudan mali teşviklerle özendirilmiş olmasıdır. Uygulanan bu politikalar sonucu, 1980- 1988 yılları arasında kişi başına düşen ihracat 68 dolardan 203 dolara çıktıken, dış ticaret hacminin GSMH içindeki payı da % 26'dan % 44'e yükselmıştır. Görünüşte bir ilerleme kaydedilmiş gibidir. Ancak, bu "başarı"nın sonucundan burjuva katmanları adil bir şekilde yararlanamamış, ağızlarla sakız edilen "piyasa ekonomisi" kurallarına ters düşen politikalar izlenmiş, tekelleşmeyi özendirten ve hayatı ihracatı arturan uygulamalar dönemin asıl özelliğini oluşturmuştur. Bütün bunları, ihracatı öğrenme döneminin iyi niyetli yanlışlıklarını olarak değerlendirmek

de zordur. Son derece bilinçli bir politikanın ürünü olan açık tercihler söz konusudur.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın verilerine göre, ihracat performansı bakımından en üst sıralarda bulunan on dış ticaret sermaye şirketinin, 1983 yıldındaki ilk on aylık ihracatları içinde pasif ihracatın oranı % 51'dir. Başka bir deyişle bu şirketlerin gerçekleştirdikleri ihracatın, % 51'i oranında mal tedariki, pazarlaması ve dış ticaret işlemleri, başka firmalar tarafından yapılmış, ancak uygulanan vergi iadesi ve Eximbank'ın kredi sistemi nedeniyle ihracat dış ticaret sermaye şirketleri üzerinden geçirilmiştir. Bilindiği gibi, teşvik primleri, performans kredileri ve Eximbank kredileri 100 milyon dolar ihracat gerçekleştirmeye koşuluna bağlanmış ve vergi iade sistemi de buna bağlı olarak düzenlenmiştir. Ayrıca yalnızca ihracatta 100 milyon dolar sınırını aşan firmalara, sosyalist ülkelerden ithalat yapma hakkı tanınmış ve bu alanda da tekelleşme özendirilerek son derece adaletsiz bir dış ticaret rejimi oluşturulmuştur. Kısacası teşvik sistemi, bu şekilde büyüyen şirketleri destekleyip, küçük firmaların ya piyasadan silinmesine yol açmış ya da büyüklerin denetimine girmesini sağlamıştır. Teşvik sistemi nedeniyle küçük ve orta boy firmalar ihracatlarını büyük şirketler üzerinden geçirmiştir, bunun sonucunda kredi ve vergi iadelerinden, pasif ihracat yaparak (üretim sürecinde hiçbir katkısı bulunmadığı halde) ihracat rakamları büyüyen şirketler yararlanmış, diğerlerine ise ancak kirintılar kalmıştır. Böylece, açıkça ayrıcalık tanınan büyük boy firmalar, performans kredilerinden yararlanma tekelini de elliğinde bulundurmaktan yoluyla daha da büyümüş ve küçük ihracatçılar ile arasındaki uçurum gün geçtikçe artmıştır.

ANAP iktidarıının dış ticaret modeli, ihracata yönelik sanayileşmeyi gerçekleştirmekten çok uzaktır. Krediler dağıtıldıktan sonra ihracatçılar ayrı bir kota verilmemiş, özel bir teşvik uygulanmamış ve bu kesim tam tersine yüzde 120'lere varan yatırım kredisi faizleri altında ezilmiştir. 24 Ocak modelinde sanayileşmenin ciddi bir yeri yoktur.

Banka limitlerinin çok çabuk dolması nedeniyle küçük ihracatçılar sevk sonrası kredilerden yeteri kadar yararlanamamaktadır. Hükümet, limitleri artırarak çok sayıda küçük ihracatçı kredi sisteminin içine sokabilecekken bunu yapmamaktadır. Küçük ihracatçıların büyük bölümünü aynı zamanda imalatçı olduğunu da düşünürsek bunun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Bunun yanı sıra dış ticaret sermaye şirketleri istedikleri gümrük kapılarından ihracat yaparken diğer ihracat şirketleri yalnızca 5 gümrük kapısıyla sınırlanmıştır. Bu saçılışın nedeni de oldukça komik: hayali ihracatçı önleme! Oysa asıl hayali ihracatçılar dış ticaret sermaye şirketi denen piyasanın büyükleridir. Bu şirketlerin sayısı 18'dir. 100 milyon dolar barajını aşan bu 18 dış ticaret sermaye şirketi, başkanlığının Mustafa Süzer'in yaptığı Türkiye Dış Ticaret Derneği'nde örgütlenen oldukça dar bir sermaye grubudur. Evet, Türkiye'den yapılan ihracatın büyük bölümünü ve sosyalist ülkelerden yapılan ithalatın tümünü işte bu 18 şirket tekelinde tutuyor.

Tarım ve sanayi sektörü ile sermaye piyasasında, ihracat ve ithalatla su veya bu düzeye ilişkili olan kişi ya da kuruluşların sayısının yaklaşık 25 bin olduğu sanılıyor. Küçük ve orta boy ihracatçıların tekellere karşı kendi çıkarlarını korumak için on ay önce

kurduları Türkiye İthalat ve İhracatçılar Derneği (TİDER)'nın üye sayısı 3 bine yaklaşıyor. Hükümetten "hukukun temel ilkelarına uyulması" isteyen TİDER'in başkanlığını ise, bir dönem SHP içinde politikaya soyunan Fermanı Altın yapıyor. TİDER, Türkiye'nin gümrük kapılarının ardına kadar açılıp sınırsız bir liberal politikanın uygulanmasına karşı çıkarak, yerli sanayinin korunması için anti damping yasasının çıkarılmasını önermektedir. Büyük dış ticaret şirketlerinin ihracat ve ithalat ayrıcalıklarına karşı çıkan ve tekelleşmenin önlenmesini isteyen TİDER yöneticileri, izlenen politikaların yerli sanayiye yıkımı götürecekini savunuyor. Kısacası dış ticaret piyasasında büyüklerle küçükler arasında kıyasıya bir mücadele sürüyor.

Türkiye nüfusunun % 45'inin kırsal kesimde yaşadığı ve tarımsal üretimi ile gecinmeye olduğu tahmin edilmektedir. 1980 yılından bu yana tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı giderek azalmaktadır. Bugün tarım ve hayvancılık ürünlerile tarıma dayalı sanayi ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı % 30'lara gerilemiştir. Oysa Türk tarım ürünleri, kullandığı ithal girdiler bakımından ekonomiye en az döviz maliyeti yükleyen ürünlerdir. Hükümet yillardır fındık, üzüm, incir gibi geleneksel tarım ürünlerinin ihracatına fon koymak üreticiyi cezalandırmaktadır. Kendi kendini besleyen 7 ülkeden biri olmakla övünen Türkiye bu özelliğini de kaybetmek üzere.

Sonuç olarak sunları söyleyebiliriz. ANAP iktidarıının dış ticaret modeli sanıldığı gibi başarılı değildir. Sistem, kendi koymuğu kuralları bile çiğnenen büyük tekellerin içine oluşturulmuştur. Ancak bu da yetmemekte, yolsuzluklar yapılmakta, vurgunlar vurulmakta ve piyasayamafya-gangster yöntemleri egenen olmaktadır. Büyük tekellerle küçük ve orta boy burjuva kesimler arasında kıyasıya bir mücadele sürmektedir. Ancak, bütün bunalardan çıkaracak sonucu ne popüler bir yaklaşım simflar mücadelesini, dönemin neden olduğu kötülükler ve sonuçlara karşı tepki düzeyine indirmektedir, ne de büyükler ile küçükler arasındaki mücadelede ittifak yapacak burjuva kanatları üretmektedir. Elbette bu ülkede politika yaptığımız sürece bunları bilmek ve burjuvazının kendi iç çelişkilerinden yararlanmak durumundayız. Ancak, amacı bir mantıkla, kapitalizmi aşmayan çözüm önerileri ve mücadele anlayışlarıyla sonuçlanmamalıdır şu "yararlanma" taktiği. ■

İKİ KİTAP

R. LUXEMBURG

Siyasal Yazilar

1919 - 1920

GILLES PERRAULT
KIZIL ORKESTRA

Bu bir roman değil. Geçmişe ait bir 12'lik anlatımdır.

M.Fırat Yanardag

SINAİ KİT'LERDE VERİMLİLİK

1985-1987 deneyiminin gösterdiği gibi sinai kamu kuruluşlarında etkinlik işsizlige yol açmadan kısa sürede iyileştirilebilir.

S

on zamanlarda hükümetin kamu ekonomik girişimlerini özel kesime satma niyeti yoğun tartışma konusu oldu. Bu yazının amacı 1982-1987 yılları arasında sanayi kesiminde üretimde bulunan kamu kuruluşlarında verimlilik ve çalışan sayısı üzerinde karşılaştırmalı olarak durmaktadır. Bu karşılaştırmaların sonucu, kamu girişimlerinin özelleştirilmesi konusuna da ışık tutacaktır. Sanayi kesimini bir bütün olarak ele almadık; İstanbul Sanayi Odası'nın (ISO) "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" anketine

verilen yanıldan faydaladık. Sinaİ KİT'lerde verimlilik konusunda sonuçlara varmak için, sanayi kesiminin bütünlüğe ait yayınlanan veriler yetersiz kalıyor. Ne var ki, Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu yeterli bir örnektir, çünkü bu 500 firmadan katma değeri 1987 yılında toplam sanayi kesimi katma değerinin yüzde 48,4'ünü oluşturmaktadır. Araştırımıza 1982

yılından başlamamızın nedeni ISO anketine üçtele çalışanların sayısının bu yılda eklenmiş olmasıdır.

Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşuna ait verilerden sanayi kesiminde üretimde bulunan KİT'lerin ve özel sanayi kuruluşlarının nisbi verimliliğini hesaplamak için, bu iki kesime ait kuruluşların katma değerini ve çalıştığı işçi sayısını bilmemiz gereklidir. İş katma değer verilemeye başlayalım. Tablo 1, 1982-1987 yılları arasında 500 büyük sanayi kuruluşunun cari fiyatlarla katma değer rakamlarını vermektedir. Eğer zaman içinde gerek özel kesimde gerçek kamu kesiminde fiyatlar sabit kalsayıdı, verimliliği hesaplamak için bu rakamlardan doğrudan doğruya faydalanabilirdik. Fakat zaman içinde bu iki kesimde fiyatlar değişmekte ve farklı oranlarda değişmektedir. Öyle olunca, bu rakamlardan doğrudan doğruya faydalananmamız halinde, fiyatların daha az yükselişi kesimde verimlilik olduğundan daha küçük, daha çok yükselişi kesimde verimlilik olduğundan daha büyük olacaktır. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için uygun bir fiyat indeksinden faydalananmamız gereklidir.

Uygun bir fiyat indeksi olarak Tablo 2'de Devlet İstatistik Enstitüsü'nün toptan eşya fiyatları indeksi verilmiştir. Bu indeks, tablodan da görülebileceği gibi, 1982 yılı fiyatları 100 olacak biçimde yeniden düzenlenmiştir. Bu indeks

yardımıyla 1982'de 100,0 olan fiyat indeksi sayısının 1987'de özel kesimde 491,3'e, kamu kesiminde 454,1'e yükseldiğini görüyoruz. Demek ki, 1982-1987 döneminde toptan eşya fiyatları özel kesimde kamu kesimine oranla daha hızlı artmıştır. Bunun sonucu olarak, her iki kesimde verimliliği hesaplarken cari fiyatlarla katma değerlerden faydalansaydık, kamu kesiminde verimlilik olduğundan daha küçük olacaktır.

Tablo 2'den yararlanarak her iki kesimde 1982 fiyatlarıyla yaratılan katma değeri hesaplamak için, her kesimde cari fiyatlarla katma değeri 100 ile çarpıp, Tablo 2'de buna tekabül eden fiyat indeksi sayısına bölmemiz gereki. Örneğin 1987'de özel bünye kuruluşlarca yaratılan 1982 fiyatlarıyla sinai katma değeri bulmak için, cari fiyatlarla katma değer olan 4.534,5 milyar lirayı 100 ile çarpıp, bu yıla ait fiyat indeksi sayısı olan 491,3'e bölersen, Tablo 3'deki 923,0 milyar lirayı elde ederiz. Benzer şekilde, 1987'de bünye kuruluşlarında yaratılan 1982 fiyatlarıyla sinai katma değer ($4.534,5 \text{ milyar TL} \times 100/491,3 = 1.000,7 \text{ milyar TL}$)'dır. 1987'de iki kesim için bulduğumuz iki değeri toplarsak, 1987'de 500 büyük sanayi kuruluşunun yaratığı 1982 fiyatlarıyla toplam katma değeri bulunur. Durumumuzda bu, $923,0 \text{ milyar TL} + 1.000,7 \text{ milyar TL} = 1.923,7 \text{ milyar TL}$ 'dir. Diğer yıllar için de aynı işlemi yaparsak Tablo 3'ün katma değerlerle ilgili rakamları elde ederiz. Tablo 3'ün ikinci yarısı yıllar itibarıyle 500 büyük sanayi kuruluşu içinde özel firmalarda ve kamu kuruluşlarında ücretle çalışanların sayısını göstermektedir.

500 bünye sanayi kuruluşu içinde bir bütün olarak özel ve kamu kuruluşlarının nisbi verimliliğini hesaplamak için gözümüzde aldığımız dönemde her yıl her iki kesimin, toplam katma değer ve toplam ücretle çalışanlar içindeki nisbi payını saptamamız gereklidir. Tablo 4 bu anıta hazırlanmıştır. Bu tabloya baktığımız zaman, örneğin 1985 yılında toplam sinai katma değer içinde kamu kuruluşlarının payının yüzde 41,6, özel firmaların payının yüzde 58,4 olduğunu görüyoruz.

Belli bir yılda kamu kesiminin verimliliği, bu yılda bu kesimin sağladığı yüzde katma değerinin bu kesimde çalışanların yüzdesine bölünmesi yoluyla hesaplanır. Aynı hesaplamaya yolu özel kesim için de gereklidir. Buna göre, bir kesimin bir yılda sağladığı katma değer yüzdesi ne kadar büyükse ve bu kesimde çalışanların yüzde payı ne kadar küçükle bu kesimin nisbi verimliliği o kadar büyük olacaktır. Bir örnekle göstermek istersek, 1982 yılında 500 büyük sanayi firması içinde kamu kuruluşlarının yaratığı katma değer payı olan yüzde 46,7'i, bu kesimde çalışanların yüzde payı olan 53,3'e bölersen $0,867/1 = 0,867$ oluruz ki, bu rakam 1982'de sinai bünye kamu kuruluşlarının nisbi verimliliğidir. Ayın biçimde $53,3/46,7 = 1,152$ bize 1982'de özel sinai büyük firmaların bir bütün halinde nisbi verimliliğini verir. $1,152 > 0,867$ olduğuna gö-

re, 1982'de sanayi kesiminde özel kuruluşların nisbi verimliliği, kamu kuruluşlarının nisbi verimliliğinden daha büyüktür sonucuna varabiliriz. Tablo 5'in ilk iki sırası 1982-1987 döneminde her iki kesimin nisbi verimliliğini göstermektedir.

Belli bir yılda özel kesimin kamu kesimine oranla etkin olup olmadığını, etkinse ne kadar etkin olduğu Tablo 5'in üçüncü sırasında gösterilmiştir. Bu sıradaki rakamlar, belli yılda özel kesimin nisbi verimliliğini kamu kesiminin nisbi verimliliğine bölnen suretiyle hesaplamıştır. Örneğin 1982 yılında $1,152/0,867 = 1,329$ rakamı, bu yılda özel kesimin kamu kesimine oranla yüzde 32,9 daha etkin olduğunu (bir başka deyişle özel kesimde çalışan sanayi işçisinin kamu kesiminde çalışana oranla ortalama yüzde 32,9 daha fazla ürettiğini) göstermektedir. Ö/K oranı 1'den bünye kesimden daha etkindir ve 1'den ne kadar bünye kesimden daha etkindir. Ö/K oranı 1'den bünye kesimden daha etkindir ve 1'den ne kadar küçükle o kadar daha etkindir. Ö/K oranı başlangıç yılında 1'den bünye kesimde etkinlik özel kesiminkine o kadar yaklaşıktır. Yine, Ö/K oranı başlangıç yılında 1'den bünye kesimden daha etkindir ve 1'den ne kadar küçükle o kadar yaklaşıktır. 1982-1987 yılları arasında Ö/K oranı sürekli şekilde 1'den bünye kesimden daha etkindir. Bir başka deyişle dönemin bünye kesimden daha etkin, kamu kesiminden daha etkindir. Kamu kesiminin özel kesime oranla en az etkin olduğu yıl 1983'tür. 1983'te özel kesim, kamu kesimine oranla yüzde 105,5 daha etkindir. Buna yol açan neden, bu yılda kamu kesiminde ücretle çalışanların sayısı yüzde 33,0 artarken reel üretimin yüzde 23,6 azalmasıdır. Ö/K oranı 1984'te 1,487'ye düşmüştür, 1985'te 1,545'e yükselmıştır. Buna karşılık, 1985-1987 döneminde Ö/K oranı giderek 1'e doğru yaklaşmıştır. Özel kesimin kamu kesimine oranla etkinliği 1986'da yüzde 20,5, 1987'de sadece yüzde 12,9 daha bünye kesimden daha etkindir. Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta şudur: Kamu kesiminde etkinliğin artması için yoğun biçimde işçi çıkışmasına gerek yoktur. Nitekim Ö/Y oranı 1985'te 1,545'ten 1987'de 1,129'a düşenken kamu kesiminde işten çıkışma oran yüzde 2,2'dir.

Doğal olarak, 1987 yılı için vardığımız sonuç ortalaması bir sonuçtur. 500 sanayi kuruluşu, etkinlik bakımından bu ortalamadan etrafında dağılmaktadır. 1987'de kamu kesiminde etkinlik kamu kesimine oranla ortalama olarak yüzde 12,9 daha düşükse, hiç kuşku yok ki bazı kamu kuruluşlarının benzer özel firmalara oranla etkinliği yüzde 7,3 ya da yüzde 1,2 daha düşük olduğu gibi pekâlâ yüzde 2,8 daha yüksek de olabilir. Tabii, 1987'de bazı özel kuruluşların etkinliği benzer kamu kuruluşlarına oranla yüzde 12,9'dan daha bünye kesimden daha etkindir. Ne var ki, pek etkinlik olmayan ortama rağmen, 1987'de bazı kamu kuruluşlarının benzer özel kuruluşlara oranla etkinliği yüzde 7,3 ya da yüzde 1,2 daha düşük olduğu gibi pekâlâ yüzde 2,8 daha yüksek de olabilir. Tabii, 1987'de bazı özel kuruluşların etkinliği benzer kamu kuruluşlarına oranla yüzde 12,9'dan daha bünye kesimden daha etkindir. Ne var ki, pek etkinlik olmayan ortama rağmen, 1987'de bazı kamu kuruluşlarının benzer özel kuruluşlara oranla etkinliği yüzde 7,3 ya da yüzde 1,2 daha düşük olduğu gibi pekâlâ yüzde 2,8 daha yüksek de olabilir.

la daha etkin olması kuvvetli olasıdı, kamudan yana olanları yüreklemektedir.

İki kesimli bir modelde bir kesim diğerine oranla daha az etkinse, daha az etkin olan kesimde aşırı istihdam olasılığı büyütür. Şimdi kamu kesiminde aşırı istihdamın büyüklüğünne gelebiliriz. Tablo 6 bu amaçla hazırlanmıştır. Bu tabloda 1. ve 2. sıralar Özel kesimde ve kamu kesiminde ücretle çalışan başına 1982 fiyatlarıyla ortalama sınai katma değeri vermektedir. Bu ortalamalar Tablo 4 yardımıyla bulunmuştur. 1982'de 502,3 milyar TL / 238.900 = 2 milyon 103 bin TL Özel kesimde ücretle çalışan başına ortalama katma değeri, 430,8 milyar TL / 272.400 = 1 milyon 581 bin TL kamu kesiminde çalışan başına ortalama katma değeri verir. Özel kesimde çalışan başına ortalama katma değeri/kamu kesiminde çalışan başına ortalama katma değer = 2.103 milyar TL / 1.581 milyar TL = 1,329 = Ö/K'dır. Üçüncü sıra sınai KİT'lerde filen çalışan ücretli sayısını vermektedir. Dördüncü sıra, büyük sınai KİT'lerin özel kesimdekiler kadar etkin olmasının halinde kamu kesiminde çalışması gereken işçi sayısını vermektedir. 1982'de bu sayı 430,8 milyar TL / 2.103 milyon TL = 204.900 kişidir. 5. sıra kamu kesiminde fazla işçi sayısını vermektedir. 1982'de bu sayı 272.400 - 204.900 = 67.500'dür. Altıncı sıra aşırı istihdam oranını vermektedir. 1982 yılı için bu oran 67,5 / 204,9 = 0,329'dur. 1982 yılında özel kesimin kamu kesimine oranla etkinlik büyüğü = 1982'de kamu kesiminde aşırı istihdam oranı = yüzde 32,9'dur. Bu bir rastlantı değildir. Diğer yıllar için de aynı işlemleri yaparsak benzer bağıntı buluruz. Özel kesimin kamu kesimine oranla etkinlik büyüğü ile kamu kesiminde aşırı istihdam arasındaki küçük farklar, yuvarlak rakamlar kullanmaktan kaynaklanmaktadır.

Şimdide kadar özel kesimde ve kamu kesiminde sermaye/hasıla oranının eşit olduğunu varsayıdık. Elimizdeki verilerle kesimler için güvenilir bir sermaye/hasıla oranı hesaplayabilecek durumda değiliz. Genel bir kural olarak, etkin üretim halinde, sermaye/hasıla oranının daha büyük olduğu kesimde çalışan başına sermaye ve çalışan başına hasıla (katma değer) daha yüksektir. Demir-çelik, petro-kimya sanayii gibi çalışan başına büyük yatırımı gerektiren ağır sanayi dallarının kamu kesiminde bulunması, sınai kamu kuruluşlarında sermaye/hasıla oranının daha yüksek olmasını gerektirmektedir. Sermaye/hasıla oranının yerini tutmasa da öz sermaye/katma değer ve net aktif/katma değer oranlarının, kamu kesiminde özel kesime oranla daha yüksek olması bu fikri desteklemektedir. Bu doğruya, iki kesim arasındaki etkinlik farkının ve kamu kesimindeki aşırı istihdam oranının bizim hesapladığımızdan biraz daha yüksek olması gerektir. Fakat bu halde de sınai kamu kesiminde etkinliğin kısa sürede büyük ölçüde artırılabileceği sonucu değişimmemektedir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: (1) 1982-1987 döneminde özel sanayi kesiminde etkinlik, kamu sanayii kesimine oranla daha yüksektir. (2) 1985-1987 döneminde kamu sanayii kesiminde etkinlik hızla artmış ve özel kesiminkine yaklaşmıştır. Bu dönemde kamu sanayii kesiminde aşırı istihdam hızla azalmıştır. (3) Etkin olmayan üretim kamu kesiminin yazgısı değildir ve kamu kesiminde etkinliğin artması yoğun isten çiktarmaları gerektirmemektedir. (4) Özelleştirme, ancak etkinlik dışında (fon sağlama gibi) nedenlerle açıklanabilir.

TABLO 1

500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNUN CARI FİYATLARLA KATMA DEĞERİ (Milyon TL)

	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Toplam	933,1	1.071,1	1.878,5	2.991,0	5.569,1	9.079,0
Özel	502,3	652,0	1.053,8	1.545,0	2.619,5	4.534,5
Kamu	430,8	419,1	824,9	1.446,0	2.946,6	4.544,5

TABLO 2

DİLE TOPTAN EŞYA FİYATLARI İNDEKSİ (1982 = 100)

	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Genel indeks	100,0	130,5	196,1	280,9	364,0	480,6
Özel	100,0	131,8	199,4	277,5	361,8	491,3
Kamu	100,0	127,3	188,0	289,1	369,0	454,1

TABLO 3

500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNUN 1982 FİYATLARIYLA KATMA DEĞERİ VE ÜCRETLE ÇALIŞTIÐIÐI İŞÇİ SAYISI

	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Katma Değer (Milyon TL)						
Toplam	933,1	842,3	967,2	1.056,9	1.523,2	1.923,7
Özel	502,3	494,9	528,3	556,7	723,9	923,0
Kamu	430,8	329,4	438,9	500,2	799,3	1.000,7
Çalışan İşçi (1000 Kişi)						
Toplam	511,3	628,6	597,7	646,4	660,0	666,9
Özel	238,9	264,2	267,2	271,1	283,3	300,0
Kamu	272,4	362,3	330,5	375,3	376,8	366,9

TABLO 4

500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNUN 1982 FİYATLARIYLA KATMA DEĞERİ VE ÜCRETLE ÇALIŞTIÐIÐI İŞÇİ SAYISI (YÜZDE OLARAK)

	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Katma Değer (%)						
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Özel	53,8	60,0	54,6	52,7	47,5	48,0
Kamu	46,2	40,0	45,4	47,3	52,5	52,0
Çalışan İşçi (%)						
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Özel	46,7	42,2	44,7	41,9	42,9	45,0
Kamu	53,3	57,8	55,3	58,1	57,1	55,0

TABLO 5

500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNDA NİBBİ VERİMLİLİK

	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Özel						
1,152	1,422	1,221	1,258	1,107	1,067	
Kamu						
0,867	0,892	0,821	0,814	0,819	0,945	
Özel/Kamu (Ö/K)						
1,329	2,055	1,487	1,545	1,205	1,129	

TABLO 6

500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU İÇİN GİREN KİT'LERDE AŞIRI İSTİHDAM ORANI

	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Özel Kesimde İşçi Başına Katma Değer (1000 TL)						
Kamu Kesiminde İşçi Başına Katma Değer (1000 TL)	1.581	909	1.328	1.333	2.122	2.727
Kamu Kesiminde Çalışan Sayısı (1000 Kişi)						
Kamu Kesiminin Etkin Olması Halinde Çalışacak Sayısı (1000 Kişi)	204,9	175,9	222,0	243,5	312,8	352,2
Kamu Kesiminde Fazla Çalışan (1000 Kişi)						
Kamu Kesiminde Aşın İstihdam Oranı (%)	32,9	106,0	48,9	54,1	20,4	12,8

YASALLAŞMA SÜRECİNE TARIHSEL YAKLAŞIM VE BİR DÜŞSEL ÖNERİ

Hukuk devleti ilkesi, bugünden sosyalizm kuruculuğu boyunca hayatı geçirilmesi gereken temel bir mücadele hedefidir. Kuşkusuz bu hedefe varma adına, Marksist hareketi beklemeye sürüklemek doğru olmaz. Çünkü bu hedef bekleyerek gerçekleştirilemez.

Cinün birinde, umarız yakın bir zamanda, Türkiye komünist hareketi yasal parti kurma hakkına kavuşursa, geleceğin tarihçileri, yasallaşma sürecinin nasıl başladığını, bu süreçte kimlerin nasıl bir rol oynadığını araştırmak, değerlendirmek göreviyle karşı karşıya gelecek... Nasıl yazacaklar, ne gibi değerlendirmeler yapacaklar, şimdiden kestirmesi güçtür. Her şey, tarihim bu kesisinde bizerin takınacağı tutumlara ve mücadelelin nasıl bir seyir takibeceğine, nasıl sonuçlanacağına bağlıdır.

Surası açık; antikomünist yasaklar kalkmayıp, bir yasal parti kurulursa, tarihçiler "parti tarihi"nin yeni bir sayfasını yazacaklar; antikomünist yasaklar kalkıp, yasal komünist parti kurulursa, durum değişecek, özgür tarihçiler demokrasi tarihimizin, önemi gelecekte daha iyi anlaşılacak olan, yeni dönemeci üzerine yazacaklar.

Türkçe komünist hareketinin tarihini, eğer konumuza ilişkin tek bir cümleyle tanımlamak gereksiydi, söyle yazılabilirdi: Türkiye komünist hareketinin tarihi, aynı zamanda, yasallaşma uğrundaki mücadelelerin tarihidir. İlk

adım Mustafa Suphi ve arkadaşları tarafından atıldı. Eğer Kemalist hükümet, işçi sınıfının örgütlenme özgürlüğünü tanımış olsaydı, bu durum, ulusal kurtuluş hareketimize yepyeni bir boyut, devrimci demokratik bir nitelik kazandıracaktı. Bilindiği gibi, Lenin,

bu nedenle komünist partisinin Özgürce örgütlenme ve propaganda faaliyetinin tanımmasını, komünistlerin milli burjuvaziye kurtuluş hareketi içinde destek vermemeleri açısından, en önemli, devrimci kriter saymıştır. İkinci adım, Şefik Hüsnü Önderliğinde atılmıştır. Faşizmin yenilgisinden hemen sonra atılan bu adım, İnönü hükümeti tarafından durdurulmasa, Türkiye çoğulcu parlamenter rejime doğru gerçek bir ilerleme sürecine girecekti. Dr. Hikmet Küçükçimli'nin Vatan Partisi'ni kuruşu da yine bir dönem noktasına, DP iktidarıın keskin bir bunalıma girdiği 1957 yılına rastladı. Kapatılmışsa, bu parti vasisiyle Marksist hareket 1960 baharında patlayan bunalıma belirli bir ölçüde hazırlıklı girebilecekti. Türkiye'nin yaşadığı en istikrarlı demokratikleşme süreci, TİP'in kuruluş, parlamentoya girebileceği dönemde gelişmiştir. Komünist hareketin yasallaşma amacıyla en fazla yaklaştığı dönem de bu dönem olmuştur. Eğer 141-142. maddelerin iptali Anayasa Mahkemesi'nden tek oy farkla dönmemiş olsayıdı, TİP daha o zaman, hukuki bakımdan komünist partije dönüştürülmüş olacaktı. Yasallaşma süreci, 1974'te TSİP'in ve 1975'te yeniden TİP'in kurulmasıyla 1980'e kadar sürmüştür. Bu dönem aynı zamanda TKP'nin de yasallık uğrunda yoğun çabalar harcadığı bir dönem olmuştur.

Göründüğü gibi, yasallaşmanın bu "uzun yürüyüşü" boyunca, Marksist kuşaklar, değişik yöntemlere, örgütsel biçimlere başvurdu. Mustafa Suphi'nin girişimi, komünist partisini doğrudan yasallaştırmak iddiye, Ş. Hüsnü'den Hikmet Küçükçimli'ye, Aybar, Bozan ve Aren'den Ahmet Kaçmaz'a kadar uzanan Marksist hareketin temsilcilerinin girişimleri, koşuların dayattığı bir başka yol izlemiş, komünist partisini dolaylı yasallaştırma amacına yönelmiştir.

Yasallaşma helezonunda yeni kıvrımlar

1921'de başlayan yasallaşma süreci, tarihsel olarak bir helezon çizdi. M. Suphilerin tra-

jik sonuç veren dolaylı yasallaşma girişimi, hepsi de antikomünist yasakların kurbanı olan dolaylı yasallaşma girişimleri izledi ve Sargin'la Kutlu'nun girişimi ile, şimdi biz, helezonun yeni bir kıvrımı anlamında, sürecin başlangıç noktasına, dolaylı yasallaşmaya geldik, dayandık.

M. Suphilerin girişimi, bir bakıma, Paris komünarlarının kaderiyle benzerdi. Onlar da, olanağızla olanaklı kılmaya çalışırlar. Yeni tarihsel kıvrımda, hem uluslararası koşullar, hem de bu koşulların doğrudan etkisi altında oluşan ülke içi durum, 1921 ile kıyas kabul etmez ölçüde farklıdır. Bizim kanıuma göre, komünist partisini doğrudan yasallaştırmaya görevi bütünüyle olgunlaşmıştır. Öyle ki, onu ya da bu biçimde ertelemek, cürlmeye götürür. Nasıl bir sonuç alacağımız, bugün yürütülen mücadelenin "ic" güçlerine, bu güçlerin yaygınlığına, eylemlerinin birliktelığı ve derinliğine bağlıdır. İç güçlerden, tırnak içinde rastlantıyla söz etmiyorum. Kamıma göre, çelişkili, fakat karşılıklı bağımlılık içindeki dünyamızda, artık iş ve dış dinamik kavramları arasındaki ilişki içi geçişle belirleniyor ve bu kavramlar yeni bir içerik kazanıyor.

Yasallaşma süreci helezonunda yeni kıvrıma döndüp dolaşıp varımız, elbette anı bir kararın ve eylemin, yani 16 Kasım 1987'de N. Sargin ve H. Kutlu'nun Ülke'ye gidişlerinin sonucu olmadı. Türkiye'de Marksist hareket, 1980 darbesinden kısa bir süre sonra yasallaşmanın yollarını aramaya başladı. TKP ve yasal partisi ilke olarak reddeden bazı çevreler dışında, birçok Marksist parti ve çevre yasal parti meclisini gündeme getirdi. TİP, TSİP, SDP, TİKP, Birikim v.s. çevrelerinden arkadaşlar, açıkları tartışmaya tarihimizin en ağır döneminde yenil bir durum yaratıltı. Bu, yasallaşma sürecinin darbe sonrasında başlamasına yol açmıştır.

Bir bakıma bu dönem, 1980 sonrası yasallaşma sürecinde ilk aşamayı oluşturmuş ve bu aşama, esas olarak, düşünüldenden bir hayli farklı şekilde de olsa, bir yasal partinin kurulmasıyla daha sonra da bu partinin, yani SP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından onay-

**Yurtiçinde ya da
yurtdışında, tutuklu ya da
özgür, henüz yasal parti
kurma hakkından yoksun
bırakılmamış ve belirli
parti ya da çevrelerin
destegine sahip Marksist
kişilikler ortak bir girişimi
başlatamaz mı? Bu
soruya, ne mutlu ki, hiç
kimse hayır yanıtını
vermemiştir."**

lanması ile tamamlanmıştır kanısındayım. Bu ilk aşama, kaba antikomünizmin saldırısını durdurmayı katkla bulunmuştur.

16 Kasım eylemi ile, yeni bir aşamaya gitmemizi sanıyorum. Bana söyleyip ki, bu aşamanın içeriği, yeni tutuculuğun 12 Eylül'den çıkıştı süründürme politikasyyla, demokratik güçlerin bu çıkış hızlandırma politikası arasındaki mücadele ile belirleniyor. Ve KP'nin doğrudan yasallaşması, bu mücadelenin, şu anda en önemli amaçlarından birisini oluşturuyor. 16 Kasım eyleminin antikomünist yasaklara son verme sürecini hızlandıracı etkisini görmezlikten gelmek, herhalde doğru olmayacağı, O nedenle bu eylem, Türkiye'nin 12 Eylül'den yeni tutucu çıkış yoluna karşı, demokratik alternatifin, belirli bir alanda hayatı geçirilmesi amacına yönelik, demek yanlış olmasa gerektir.

Soruna böyle yaklaşmak, yasallaşmaya ilişkin tartışmayı, solun iç meselesi olmaktan çıkartmak bakımından, samim büyük önem taşıyor.

Hukuk devleti için yasallaşma

Bir yasal partile demokratikleşme sürecini hızlandırmak mümkün değil mi? Daha ne kadar bekleyeceğiz? Böyle sorular sorulmaktadır.

Şöyle bir karşılaşırma yapabiliriz: SP'nin kurulması, bu partinin demokrasi mücadeleinde takınacağı tutum, görüşeceği eylemlerin derinliği ölçütsünde, 12 Eylül'den çıkış sürecini elbette hızlandırabilir, eğer bu parti KP üzerindeki yasağa karşı mücadeleyi yoğunlaştırırsa, demokratikleşme sürecine katkıda bulunabilir. Fakat bu partinin kurulması, üst yapida, devletin geleneksel antikomünist yasaklar sisteminde **nitel bir değişime** yol açmamıştır. Benzer partilerin kuruluşu da, bu anlamda farklı bir sonuč doğurmayaacaktır. Şu anda kim SP'ye karsi tertipler peşinde koşulmadığını, bu partiyi gelecekte kapatmak için 141-142'yi ihlal ettiğine dair kanıtlar ıcat etmeye çalışılmadığını iddia edebilir? Bu gibi işlerle ilgili aygit ayaktadır ve mevcut hukuki sistem, antikomünist yasaların varlığı, bu aygıtın kararlık faaliyetine meşru bir temel sağlamaktadır.

Oysa 12 Eylül'ün yarattığı baskın aygitını ortadan kaldırımayan demokratik güçlerin önünde duran günümüze devrimci görevi, bu aygitla, deyim uygunsuz gizli iktidar odağıyla, hukuki üst yapı arasında mümkün olabilecek en keskin çelişkiye yaratmak, hıç çelişkinin baskıcı aygit ya da gizli iktidar odağı aleyhine, kitle sel mücadeleri vasıtıyla çözümünün şartlarını sürekli olgunlaştırılmak diye düşünüyorum. Antikomünist yasakların sona erdirilmesi; işkenceci kadroları, 141-142 uzmanları, "K" masaları, gizli komünist faaliyetlerini açığa çıkarmakla görevli ajan sebekeleri ve bizzat yasal örgütleri gizli komünist faaliyeti itmekle görevli ajan-provokatör ağları ile, gizli iktidar odağının önemli bir bileşenini, mevcut hukuk sistemiyle karşı karşıya getirecektir. Bu ürün devlet hayatından sükütlü atılmasına elverişli şartların yaratılması, kendi başına büyük bir önem taşıyacaktır. Bu uğurdaki mücadelenin devrimci içerik taşlığına inanıyorum. Onun amacı, keyfi iktidardan (keyfi baskı ve keyfi özgürlük siste-

minden) **hukuk devletine** doğru ilerlemektir. Hemen ilave edeyim ki, saflarımızda devrimci heyecan yaratmasa da, hukuk devleti ilkesi, bugünden sosyalizm kuruculuğu boyunca hayatı geçirilmesi gereken temel bir mücadele hedefidir.

Ne kadar bekleyeceğiz?

Kıskusuz bu hedefe varma adına, Marksist hareketi beklemeye sürdürmek doğru olamaz. Çünkü, bu hedef bekleyerek gerçekleştirilemez. Fakat somut durumunun özelliğine, (devletin resmi antikomünist "sonuna kadar yasak" doktrininden vazgeçmesi, Marksist birliğin vazgeçilmez bir parçası olan TBKP'nin 16 Kasım eylemiyle giriştiği mücadelenin yok sayılmasının, uluslararası dayanışmanın aldığı yön gibi faktörler de hesaba katılmalıdır) tarafların konumlarını uyumlaştırmayı, hem süreci hızlandıracı, hem de Marksistlerin birleşik hareketini beklemeye durumundan kurtarıcı çözüm yollarını birlikte bulmayı gerektiriyor.

Boyle çözüm yollarının ipuçları, kamma göre, artık ilgili taraflarca verilmiştir. 141-142'nin kalkışını beklemeden, en geniş Marksist çevrelerle birlikte yaşal KP amacına varacak bir "girişim" başlama yaklaşımı, TBKP liderlerince açıklanmıştır. TBKP-TSİP arasında imzalanan son protokolde, programatik konulardaki tartışmaya bağlı olarak başlatılacak bir "girişim"i, ülke içinde yaramaktan söz edilmiştir. Gerek A. Kaçmaz, gerek "yasal parti" öneren bazı arkadaşlar, böyle bir partinin bir oldu bitti şeklinde kurulmayacağı, ciddi hazırlıkları gerektireceğini açıklamışlardır. Bütün bunlar ortak çözüm üretme olanaklarını gösteriyor.

Bu ortak çözümde "girişim" kavramı kilit öneme sahiptir. Yurt içinde ya da yurtdışında, tutuklu ya da özgür, hentiz yasal parti kurma hakkından yoksun bırakılmamış ve belirli parti ya da çevrelerin desteğine sahip marksist kişilikler ortak bir girişimi başlatamaz mı? Bu soruya, ne mutlu ki, hıç kimse hayır yanıtını vermemiştir.

Optimal zaman: Girişimin ortak iradesi

Tartışmalar boyunca farklı görüşlerin ortak yanlarından hareket ederek, kendimce, bundan sonraki yasallaşma sürecini düssel olarak tasarlamaya ve optimal zaman meselesinde bir sonuč varmaya çalışacağım.

Yukarda belirttiğim türden bir girişim merkezi düzeyde ortaya çıkabilir. Bu girişimin, bugünkü yasal mevzuata uygun yürütüleceği gelecekte ise bu girişimin, hukuki tarafından söz verilen yasal değişikliklerle oluşacak mevzuata uygun bir partide dönüseceği en başta açıklanabilir.

Boyle bir girişim yurt ölçüsünde "yayınlaştırılabilir". Bu yayına, merkezi girişim tarafından yukarıda aşağıya doğru olabileceği gibi, bu merkeze -onun esgündümünde ve manevi otoritesi altında- ilişkili kurmayı kabul eden grupların aşağıdan yukarıya özerk yapılanmalari yoluyla da sağlanabilir. İsteyen her çevreden Marksistler, ister başkulnlarıyla birlikte, ister kendi çizgilerine yakın olanlar-

la birlikte, tipki merkezi girişimin yasal çerçevesiyle, yerel girişimler oluşturabilir.

Merkezi ve yerel düzeylerde **program tartışması**, O. Sakalsız'ın önerdiği gibi değişik biçim ve yöntemlerle merkezi ya da desentralize tartışılabilir. Her somut politik gelişime karşısında merkezi ya da yerel girişimler, kendi konumlarını belirleyebilir, bunları kamu oyuna açıklayabilir. Ortak tutuma ulaşan konularda yurt içinde, ulaşımamayan durumlarda yerel düzeylerde tüm girişimler, takdimleri tutum temelinde **yasal eylemlere** katılabilir, girişebilir, bunun yasal yollarını bulabilirler. Bu yolla genel hareket işçi direnişleri, laisizm yanıtı eylemler v.s. karşısında sessiz kalmamış olur.

Fakat hepsi ortak olarak, mutlaka, girişimin amaca ulaşması için **antikomünist yasaklara karşı maksimum güçlerle mücadeleyi** sürdürürler.

Ne zamana kadar? Optimal zaman, bana kalırsa ne erken seçim tarihidir, ne de parlamentoda antikomünist yasaklarla ilgili konjonktürel gelişmelerdir. Seçim tarihini tayin edenlere ve parlamentoda neyi ne zaman yapacaklarını bize sormadan karar verenlere karşı ultimatom veremedigimiz sürece, böylesi bir yöntemi birbirimize karşı herhalde kullanmamak durumunda olmamız.

Benim görüşüme göre, programatik görüşlerde ve parti anlayışında asgari görüş birliği sağlamak için elden gelen her şeyin yapılmasına; antikomünist yasakların kaldırılması için elden gelen her şeyin yapılmasına; en geniş Marksist çevreleri bu girişime çekmek için elden gelen her şeyin yapılmasına; ve girişimlerin kitle selleşmesi için elden gelen her şeyin yapılmasına, girişime katılanların ortak ya da büyük coğullukla ikna olmasına kadar geçecek zaman, herhalde, optimal zamandır. Somut olarak bu zaman kaç ay ya da yıl süre sorusu, bir dizi nesnel faktöre ve bizlere kararlılığını bağlı olarak pratik içinde yanıt bulabilir.

Tüm Marksistlerin haklı olarak yanıtını aradıkları "daha ne kadar bekleyeceğiz" sorusunun muhatabını, solun içinde aramak yerine, gerçek muhatabına hep birlikte çevirmek ve "ANAP hükümeti verdiği sözü ne zaman yerine getirecek" diye sormak gerekmek mi? Bu soruya sormamın tam zamamıdır, bu soruya istedigimiz yanıtın verilmesi için kolları sıvayıp -benim düssel önerim kabul edilmese bile- harekete geçmenin tam zamamıdır. ■

"Daha ne kadar bekleyeceğiz" sorusunun muhatabını, solun içinde aramak yerine, gerçek muhatabına hep birlikte çevirmek ve "ANAP hükümeti verdiği sözü ne zaman yerine getirecek" diye sormak gerekmek mi?

TAV

BASARISIZ DARBENİN ARDINDAN

Rejimi darbeden kurtaran "demokrasinin teminatı" silahlı kuvvetler, rejime "sıkıyonetim" eliyle müdahale etmekten kaçınılmıyordu. Bu da parti sözcülerinin tepkisini çekiyordu.

İlahî Kuvvetler'in 27 Mayıs 1960'ta rejime müdahalesi, 15 Ekim 1961'de yapılan seçimlerle son bulmadı. Hiçbir partinin tek başına çoğunluğu sağlayamadığı bu seçimlerin ardından, dört yılda dört koalisyon hükümeti ülkeyi yönetmeye çalıştı. Ancak, askerlerin siyaset üzerindeki gölgesi hiç eksik olmadı. Terbine, iki kez doğrudan müdahale denemesine tanık olundu. 22 Şubat ve 21 Mayıs.

22 Şubat 1962'deki başarısız darbesinin ardından affedilen Albay Talat Aydemir ve yanadaları, şanslarını bir kez de 20/21 Mayıs 1963 gecesi denediler. Darbe bu kez de başarısız oldu ve sıkıyonetim ilan edildi. Darbeyi önleyen "Ordu", demokratik rejimin teminatı sayıldı.*

"İstanbul'da sıkıyonetim komutanlığının gazete kapatmaktan ve bazı şoförleri Trafik Kanunu'na aykırı hareket etti diye Balmumcu'ya sevketmekten başka bir icraat yaptığına şahit olmadım."

İnönü'nün başkanlığındaki CHP-YTP-CKMP ve bazı bağımsızlardan oluşan koalisyon hükümetinin sıkıyonetim kararları anayasaya uygundu. Ülkede, anayasal düzeni değiştirmek isteyen bir silahlı ayaklanma söz konusu olmuştu. Darbeciler tutuklandı, hükümet güçleri duruma hakim oldu.

Bu yuzden de, sıkıyonetimin TBMM'de onaylanması sorun yaratmadı. Tüm partiler sıkıyonetimi onaylıyor.

Başbakan İnönü'nün deyişle kısa süren beklenen ve bir ay için ilan edilen sıkıyonetim beklenenin tersine, altı kez iki ay süreyle ve son olarak yedinci kez bir ay süreyle uzatılmak üzere TBMM'nin onune getirildi.

Ankara, İstanbul ve İzmir'de ilan edilen sıkıyonetim, İzmir'de beş ay süreden sonra 20 Ekim'de, Ankara ve İstanbul'da ise ilan edildikten 14 ay sonra 20 Temmuz 1964'te sona erdi.

Sıkıyonetim döneminde, ulce iki seçim yaşadı: 17 Kasım 1963 yerel seçimleri ve 7 Haziran 1964 senato kısmi seçimleri. Sıkıyonetim altında geçen ve partilerin siyasal çalışmalarına sıkıyonetim komutanlıklarının sık sık müdahale ettikleri iki seçim. Rejimi darbeden kurtaran "demokrasinin teminatı" silahlı kuvvetler, rejime "sıkıyonetim" eliyle

müşahale etmekten kaçınılmıyordu. Bu durum ise siyasal parti sözcülerinin tepkisini çekiyordu. TBMM'de, sıkıyonetimin uzatılması görüşmelerinde, Millet Partisi sözcüsü Omer Zekai Dorman yakınıyor: "Gayet ehemmiyetli sebeplerle gazete kapatmak suretiyle, hâsin üzerindeki sindirme politikasının idamîsî kâfi görülmemiş, siyasi faaliyetlere de sebepsiz müdahaleler yapılmıştır... Bunun en yeni örneği, 10 gün evvel Ankara ili dahilinde parti kademe kongrelerinin hiçbir sebep gösterilmeden yasak edilmesidir". CKMP Milletvekili Kadircan Kafış eleştirirken soruyor: "Sıkıyonetim tatbikatı hatalı olarak devam etmektedir. İstanbul ve İzmir'de sıkıyonetim gayet isabelli bir kararla gece yasığını kaldırılmış, Ankara'da ise parti kongrelerini yasak etmiştir. Parti kongreleri, demokratik rejimin ve milli iradeyi gerçekleştirmenin temel çatışmalarındandır... Sıkıyonetim, demokratik rejimi ve milli iradeyi korumak için midir, yoksa felce uğratmak için midir?"

Uzatma tartışmaları

Sıkıyonetimin uzatılması, her defasında TBMM'de bir hükümet tezkeresiyle ve gereksiz olarak getirildi. Hükümet, sıkıyonetimi uzatma isteğinin gereklisini, muhalefetin tüm israrlarına karşı açıklamaktan her defasında kaçınmaya çalıştı. Hükümet üyeleri, muhalefetin israrı zorlamasıyla, ancak görüşmelerin sonlarına doğru görüşlerini belirttiler. Bu durumda, muhalefetin sıkıyonetime tepkisi, uzatma talepleri birbirini izledikçe kuşkusuz

artıyordu.

Hükümetin söylediğii şey şuydu: Yargılamalar daha bitmedi. Darbenin uzantıları daha tasfiye edilmedi. Sıkıyonetimi bir kez daha uzatılmam. Açıklama bu kadardı. Ya hükümetin bildiği bir şeyle vardi ama TBMM'ye açıklamaktan çekinirdi ya da muhalifetin eleştirilerinde belirtildiği gibi, ülkeyi sıkıyonetim ile yönetmek hükümete kolay geliyordu.

Sıkıyonetimi en başta savunan CHP, uzama gereği olarak yargılama devam etmekte olduğu olgusunun yanı sıra, tuhaf bazı gerekçeler de gösteriyordu. CHP Sözcüsü Coşkun Kırca şöyle diyordu: Sıkıyonetimin uzatılması yalnızca muhakemelerin devam etmeye olduğundan değil "fakat bu konuda bir Milli Güvenlik Kurulu'nun, bir Bakanlar Kurulu'nun icra mesuliyetini üzerine almış üyelerinin hüsnüniyetlerine tam olarak inanmak suretiyle kabul ediyoruz". Coşkun Kırca, zaman zaman eleştirileri tehditle karşılaşmaktadır ve kaçınılmıyor. Yeni bir Sıkıyonetim Kanunu yapılması gerektiğini savunan Ali Naili Erdem'e karşı Kırca'nın şu yanıtı çok ilgi çekici: "Mevcut Örfi İdare Kanunu'nda yer alan hak ve hürriyeleri kısıtlayıacak hükümlerin ve bu hükümlere istinaden sıkıyonetim komutanlıklarına ısrar olunan tasarrufların Anayasaya'ya aykırı olabileceği şüphesinin, hiçbir suretle ekalli umumiyyemizde yer almaya hak kazanmayacağı, yersiz ve tehlikeli (?) bir şüphe olduğu kanaatindeyiz."

Sıkıyonetim yasasını ve bu yasaya dayalı uygulamaları eleştirmek, hem de TBMM'de eleştirmek tehlikeli sayılıyor!

▲ 21 Mayıs darbe girişiminin sanıkları. Önde, Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Rıtkı Erten, Turgut Alpagut, Bahçıvan Yalçın, Tevfik Ünlüer.

Eleştiriler en çok sıkıyonetimin uzatılması için geçerli bir gerekçenin bulunmayı noktasında yoğunlaşıyor. Yargılamaların devam etmekte olmasının sıkıyonetimin uzatılması için bir gerekçe oluşturamayacağı, Anayasada böyle bir gerekçenin yer almadığı parti sözcülerince dile getiriliyor.

Başka bir eleştiri, yürürlükteki Sıkıyonetim Yasası ile ilgili. Özellikle Adalet Partisi, bu yasanın yeni anayasaya aykırı olduğunu, bu yüzden de 1961 Anayasasına uygun bir Sıkıyonetim Yasası yapmak gerektiğini ileri sürüyor. Bu eleştiri başka üyelerce de paylaşılmıyor. Hatta, kontenjan senatörü Burhanettin Uluç, Sıkıyonetim Kanun Tasarısı'nı TBMM'ye getirmeyen hükümeti "ihmal suretiyle anayasayı ihlal" suçunu işlemekle suçluyor. Daha demokratik bir Sıkıyonetim Yasası talebini CHP reddediyor.

CHP, sıkıyonetim ilan edilmesi, bu fırsatın yararlanarak "solcuları ve bolithicileri" de izlemek ve ortaya çıkarmak istiyor. Gerçi, bu doğrultuda istekler CHP dışından bazı üyelerden de geliyor. Örneğin, Kastamonu Milletvekili (CKMP, daha sonra MHP) İsmail Hakkı Yılanlıoğlu şöyle diyor: "...mesru nizam alehinde faaliyet gösteren gizli ve açık tesevküller ve sahıflar ele geçirilmeli ve haklarında gereken muamele yapılmalıdır... Bu türlü bozguncu faaliyetleri tahrik ve neticeye demokratik nizamı sarsmak ve yok etmek için komünistlerin de gayret sarfettiği bir hakikattir. Hükümet bu hainlerin melanet yuvalarını acaba tespit edebildi mi?" Sıkıyonetim uygulamalarını şiddetle eleştiren ve demokrasi savunuculuğuna soyunan CKMP'li Kadircan Kafta, "Sıkıyonetim hiç olmazsa sosyalistlik, Atatürkçülük, ilericilik maskeleri altında memleketi içinden yıkma çahsan aşırı sol cerryanlarla mesgul olsayıd" diye yakınıyor. Ama, CHP sözcüler ve CHP'li bakanlar bu üyeleri yatusuyor: Milli Sayınna Bakam İlhami Sancar, sıkıyonetimi savunan sözlerine şunları ekliyor: "Ayrıca, aşırı solcuların bir grup da bütün vesikalarıyla birlikte ele geçmiş bulunmaktadır". Bu sözler, TBMM'de alkışlar ve bravo çigliklarıyla karşılanıyor.

İyi de, sıkıyonetim solcuları yakalamak için mi ilan edilmiş, bunun için mi uzatılıyor? Bu soruya AP adına İhsan Sabri Çağlayanlı soruyor: "Sayın Milli Savunma Bakanı mevcut şartlara ilave olarak birtakım aşırı sol cerryanların mevcut olduğundan ve bu hulusa ait ifşa şimdilik mümkün olmayan tabhikat cerryan etmeye bulundugundan, aynı zamanda da Mamak sanıklarını kurtarmak için bazı teşebbüslerin tevatiiri sayı olduğundan bahsettiler... Acaba Örfi İdare rejimi mevcut olmasa iddi hukümet, yüksek huzurunuza 'aşırı sol cerryanlar var, ben bunları bastırıyorum, Örfi İdare ilan edelim' diye gelece iddi bu karar verecek miydi?.. Örfi İdare muayyen zabita vakaları için müracaat edilecek bir rejim degildir".

Bütün eleştirilere karşın, İnönü hükümetleri, sıkıyonetimi uzatma taleplerini TBMM'de kabul ettirmeyi başarıyorlar. Eleştiriler boşa. Bunu en iyi, o dönemde AP Adana Milletvekili olan Hasan Aksay'ın konuşması yansıtıyor: "Muhterem arkadaşlar, madem ki çok sınırlıyoorsunuz; o halde bir daha sizleri sınırlendirmemek ve huzurunuza gelme-

mek için, eger sayın İnönü hükümette kahrsas, tekrar uzatılacak olan Örfi İdare konusunda da konuşmamak için, şimdiden iki ay sonraki uzatma teklininin de aleyhinde olduğumu arz eder hürmetlerimi sunarım". Bu konuşmadan sonra, sıkıyonetimin iki kez daha uzatıldığını belirtelim.

Uygulamalar

Sıkıyonetim Yasası'na göre, sıkıyonetim komutanlıklarının yayımladıkları bildiriler, uyulması zorunlu kurallardır. Bunlara uyulmaması durumunda uygulanacak müeyyideleler yasada öngörülmektedir. Böyle olunca, bir sorunun yanıtlanması gerekiyor: Sıkıyonetim komutanlıklar, kural koyma, sıkıyonetimin ilanı gereçesiyle sınırlı midirlar yoksa yaşamın her alanını düzenleyebilirler mi?

21 Mayıs 1963 günü, sıkıyonetim, anayasal düzene karşı silahlı bir ayaklanmanın olması üzerine, bu ayaklanması önlemek, durumu eski haline döndürmek üzere ilan edilmiştir. Durum böyleyken, sıkıyonetim komutanlarının uygulamaları ne yöndedir?

Sıkıyonetim komutanlıklarının bildirileri gözden geçirildiğinde, sıkıyonetim ilamna neden olan olayların bastırılması ve durumun olağana dönürtülmesi amacıyla taşıyan bildiriler yanında, bununla hic ilgisi olmayan alanların da düzenleniği görülmüyor. Örneğin, sıkıyonetimin ilan edildiği gün, Ankara'da, Sıkıyonetim Komutanı Cemal Tural uyarıyor: "Partillerin, siyasi ve diğer cemiyetlerin ve basının dikkatli olmalarını ve halkın efskarını bozucu görülecek tutumları karşısında faaliyetlerine son verileceğinden ve kanuni kovuşturmayı da geçileceğinden, haberli bulunmalarını tavsiye ederim" (3 numaralı sıkıyonetim bildiris). Korgeneral Cemal Tural, gazetelein "bağıra bağıra satılması"ndan hoşlanmamış (6 numaralı bildiri) ve yayaların yürüyeceği yeri belirliyor (7 numaralı bildiri).

Istanbul Sıkıyonetim Komutanı Korgeneral Refik Yılmaz, gazetelerin baskı sayısını, kullanacakları harflerin büyüklüğünü belirliyor, "sürmanet, dişi klişe, espashi manşet, dört sütundan büyük resim kullanmak yasaktır" diyor (3 numaralı tebliğ).

Örnekler çok. TBMM üyeleri bu tür uygulamaların yakınıyorlar. I.H. Yılanlıoğlu, "İstanbul'da sıkıyonetim komutanlığının gazete kapatmaktan ve bazı şoförleri Trafik Kanunu'na aykırı hareket etti" diye Balmumuçuyu sevketmekten başka bir circaa yaptığına şahit olmadım" diyor. Senatör Esat Çağa, "Örfi İdare'nin bilet karaborsu ile dahi ugраştığım, yolların yapımı ile dahi istigal ettiğini gazetelerden okuyunuz" uyarısıyla sıkıyonetimi uzatmaya karşı çıkarıyor.

Kısacası, sıkıyonetim komutanlıklarını, sıkıyonetimin ilan gereçesiyle kendilerini bağışlıyorlar.

21 Mayıs 1963 sıkıyonetimi, başarısız bir askeri darbenin ardından ilan edilmişti. Darbeber başarısız da başarılı da olsa ardında sıkıyonetim geliyor.

* Bkz.: Zafer Uskul, "Rejimin Teminatı Ordu mu, Millet mi?", Mülkiyetler Birliği Dergisi, Mart, 1989, s. 105, s. 41-42.

SIYASİ HABER VE YORUM GAZETESİ

adımlar

Nasıl bir Türkiye, nasıl bir dünya, nasıl bir toplum? Adımlar, nasıl görüpasa söyle yazıyor, görmek istediklerinin dinamizmine güveniyor.

Yeni bir politik kültür, anlayış ve dayanışma çerçevesinde. Solun bütününe görüşlerine değer vererek...

9.SAYI,
30 NİSAN'DA
ÇIKTI.
İki pazarda
bir, bayilerde.

Malûmu ilâm ama ne çare ki zorunlu bir yazı

SPARTAKÜS OLMAK

Sorun, Türkiye'de sosyalizmin objektif ön şartlarının varolup olmadığı değil, emekçilerin iktidarına giden yolun nasıl döşeneceğidir. İktidarı kestirilebilir bir gelecek için zayıf ihtimal haline getiren, karşı karşıya bulunduğumuz problemlerin ciddiyetidir, ağırlığıdır.

örüş'ün Nisan 1989 sayısında yayımlanan yazımında, dünyanın kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecini **genel hatları**yla tasvir ederken, mealeen "ister devrimci, ister barışçı yoldan dünyanın pek çok ülkesinde işçi sınıfının iktidarı ele geçirme ihtimalinin, kısa ve orta vadede bir hayli zayıf olduğunu" söyleyordum. Kanımcı ülkemiz de burada zikredilen "dünyanın pek çok ülkesi"nden birisi. Şimdi de "**genel geçiş sürecinde**" Türkiye özelinin yerini ve gelisme doğrultusunu kısaca tartışmak istiyorum.

Madem ki ülkemizde bir emekçi iktidarı, şimdiden kestirilemeyecek uzun bir vadeye kahyorum, sosyalizm hedefli projeler yapmamız ve örgütü siyasi mücadelemizi böyle projeler üzerine temellendirmemiz çelişki olmuyor

mu? Bir başka deyişle, **kestirilebilir gelecekte** gerçekleşmeyecek bir hedefi programımıza temel edinmemiz inandırıcılıktan uzak olmaz mı? Dolayısıyla bu gibi projeler işçi sınıfına, emekçi yığınlara hitap kabiliyetimizi azaltmaz mı?

Hemen altı çizeyim ki, sosyalizm hedefli projemiz Türkiye'nin mevcut düzenninin **yegane gerçek alternatifidir**; üstelik hemen bugün için **geçerli ve mümkün bir projedir**. Farzınumuhal, emekçi yığınlar sosyalizm hedefli projemizi bir gecece benimseseler ve yarın Türkiye'de bir emekçi iktidarı gerçekleşse, mevcut ve olusabilecek tüm handikapılara rağmen **ülkeminin içine gireceği** gelişime şireci, şu andaki düzennin işaret ettiğinden kat be kat daha sağlamlı, çalışan insanların geleceği açısından çok daha umut verici olacaktır. Bu bir kehanet değildir. Dünyada mevcut sosyalist uygulamaların en az başarısının dahi, o ülkenin kapitalizm altında kalmış olması haline kıyaslada tercih ediliyor olduğunu, her aklı başında

emekçi takdir eder. Kısası, Türkiye'de, daha bugünden, sosyalizme giden alternatif projemizin uygulanabileceği objektif temel mevcuttur. Bu sadece benim görüşüm ya da intancım değildir. Türkiye'de 60'lı yıllarda beri faaliyet gösteren devrimci parti ve akımlar hemen tamamının emekçi karakterli iktidarıları öngören projelere sahip olmaları, görüşümüz çok sayıda solcu tarafından da paylaşıldığını kanıtlıdır.

Kaldı ki mevcut düzenin, sosyalizmce değiştirilebilir olduğunu en **muhkem** kanıtı, yıllardır solcular üzerinde estirilen terordür. Hukuk ucubeleri 141 ve 142'nin hem de süreç boyunca teşdit edilerek, hatta en sonunda "anayasal" hükmü haline getirilerek muhafaza edilmeleri boşuna değildir. Burjuvazi ve onun yandaşları, kendi sahibi oldukları düzenin hiç de sağlam olmadığını ve emin bir gelecek vadetmediğinin hep farkında olmuşlardır. Tabii bu dediğimden, sözgelimi 141 ve 142 kaldırıldığında, egemen güçlerin artık mevcut düzenin sağlamlığını güven getirmiş olacakları anlamı çıkmaz. Hcm 141-142, düzen değişikliğini önlemenin tek müyyidesi değildir; ayrıca bir takım haklar -çoğu zaman olduğu gibi- hakim sınıflara rağmen, mücadele sonucu kazanılır.

Sorun, Türkiye'de sosyalizmin uygulanabilirliğinin objektif ön şartlarının varolup olmadığı değil, sosyalizmi uygulayacak toplumsal güçlerin iktidara nasıl hazırlanacağı, emekçilerin iktidarına giden yolun nasıl döşeneceğidir. İşte emekçi karakterli bir iktidarı kestirilebilir bir gelecek için zayıf ihtimal haline getiren, bu konuda karşı karşıya bulunduğumuz problemlerin ciddiyetidir, ağırlığıdır.

Bir örnek olsun diye alalım işçi sınıfımızın durumunu.

Eğer iktidarın ele geçirilmesi, şu veya bu yoldan, ama mutlaka yığınların eseri olacağsa, işçi sınıfının bu mücadelede tayin edici rol oynaması gerekecektir. İktidarın ele geçirilmesi, her seyden önce, bu uğurda mücadele edenlerin, böylesi bir hedefin olabilirliğine inanmalarını, **kendi güçlerine güvenmelerini** önversayar. Bu noktada Türkiye işçi sınıfı bir hayli eksiklidir. İlk başta kendilerinin toplumda ayrı bir sınıfı meydana getirdiklerinin bilincine sahip işçiler, sınıf içinde azınlıktadırlar. Dahası, sosyal statüsünü, kabullenmekten öteye benimseneyen, işçi olduğu için eziklik duymayan, işçi olmanın vakarıyla davranışları işçiler daha da azınlıktadırlar. Burada

vülger bir uvriyelerim yaptığım zehabına kapılmışım. Kuşkusuz - hele bizimki gibi bir ülkede- en ağır çalışma şartları altında ömrünü beder eden işçilerin bu durumlardan memnun olmalarını ve işçilikten gurur duyularını beklemek safdilliğtir. Zaten böylesi bir bekleni doğru da olmaz. Çünkü işçi sınıfının tarıhsel misyonu, sınıf olarak kendisinin inkâr da içerir. Yani işçi, kendisinin ve mensubu olduğu sınıfın sürgit böyle ezilen ve sömürülen bir alt sınıf olarak kalmayıacagının bilincine erdiği ölçüde toplumsal statüsünde sahip çıkar, işçi olmaktan ötürü eziklik duymaz ve kendine, kendi sınıf gücüne güvenmeye başlar.

Ezilen, bastırılan, hor görülen bir sınıf mensupları, o sınıfın haksızlığa karşı mücadele için elbette güçlü bir potansiyel oluştururlar. Ancak bu potansiyelin haksızlığa karşı sesini yükseltmesi dahi bir mesele iken, onun kendisini mevcut düzenin egemenleriyle başedebilecek ve onların yerini alabilecek bir toplumsal güç olarak görmesi, bu potansiyeli oluşturan tek tek işçilerin kendilerini böyle algılayabilecekleri hiç de kolay değildir. Başlangıçta sözümüz ettiğim yazımızda değirmiştim, burjuva devriminin motor gücü burjuvazi iktidarı ele geçirmeden önce, ekonomik temelde kapitalizmin boy atmasına paralel olarak, toplumda üst sınıflardan birisi haline gelir. Dolayısıyla da burjuvazının, iktidara oynamak için kendi gücün güvenmesi dolaysız gerçekleşir. Oysa işçi sınıfının böyle bir imtiyazı yoktur. O zaman da işçiler, toplumda alt sınıf mensubu olarak kalırlarken, kendi güçlerine güven duyacakları manivelalar yaratmakla yükümlüdürler. Bu manivelalar da, başhecten, örgüt ve ideolojidir.

İşçilerin kendi güclerini denedikleri ilk örgütlenme biçimini bildiginiz gibi sendikalardır. Sendikalaların, modern topluma işçinin kendi toplumsal konumunu olumlu bir şekilde kavramasında, kendine güven kazanmasında çok önemli işlevi olmuştur. Sözgelimi toplu sözleşme ve grev, işçinin burjuvazi karşısındaki kimliğini kazanmasına hizmet eden sendikal imkanlardır. Patronla-üst sınıf- pazarlık edebilmek, bu pazarlığın sağladığı "bicimsel eşitlik" alt sınıf olmanın yol açtığı ezikliğin giderilmesinde azımsanmayacak rol oynar. Ve bu pazarlığın mityeyidesi olan grev, işçinin kendi gücün güven duyasını, toplumsal kimliğinin belirlenmesini daha geliştirir.

Burjuvaziye kafa tutabildiğini algılayan işçi sınıfı neden sürgit alt ve bastırılan sınıf kal-

Elbette "daha realist" hedeflerimiz de olmalı. Ancak bir şartla: Emekçi halkın iktidarı esas programatik hedef almak ve öteki hedefleri bu hedefe bağımlı olarak uyumlaştırmak. Bu olmadan gerçek anlamda bir işçi sınıfı partisi oluşturulamaz.

maya mahküm olduğunu sorgulamaya başlar. Kendine güveninin gelişmesiyle birlikte iktidar mücadelesi ve onun aracı olan siyasi örgütlenme alt sınıf için, bizzat bu sınıfın mensuplarının içinde olabilirlik kazanır.

Örgütlenmenin yanı sıra ideoloji de işçinin, kendini tanımamasına, toplumdaki yerini kavramasına, en önemli sınıfının tarihi süreçteki işlevini görmesine yardımcı olur. Bu noktada "ideolojinin, kitlelere maloldugu maddi bir güç haline geleceğini" ifade eden ünlü özdeyişi hatırlamanın sırasıdır. Hemen belirtiyim ki, burada kastettiğim ideoloji Marksizmdir. İşçi sınıfı adına ortaya çıkan başka ideolojiler de olabilir ve olmuştur da. Marksizm, esas işlevi yam sıra bu ideolojilerin yanılıcı ve sapıncı eikilerine karşı da mücadele etmekle yükümlüdür.

Şimdi gelelim ülkemize. İşçi sınıfının gerek her türden örgütlenme, gerekse ideoloji açısından durumu malum. Ve "malum" u "ilam" la sayfa doldurmanın yararı yok. Biraz realist olan herkes kabul eder ki, işçi sınıfının -ister sendikal, ister siyasi- örgütlenmedeki eksiklerinin giderilmesi, ideolojik seviyesinin yönendirmeli bir seviyeye erişirilmesi, kısa vadeden üstesinden gelinecek meseleler gibi görülmüyor.

İşçi sınıfımızın durumu böyle. Bir de iktidar mücadeleinde işçi sınıfının müttefiki olacak öteki emekçi sınıf ve tabakalar, öneğin şehir ve köy küçük burjuvayı milyonlar var. Yine herkes teslim eder ki, bunların emekçi karakterli bir iktidara giden mücadeleye yığınca boyutlarında kazanılmaları, işçiler kıyasla daha zordur. Bu hem mevcut örgütlenme seviyesi ve örgütlenmeye yatkınlık açısından boyaledir, hem de küçük burjuvazının özel mülkiyete düşkünlüğüyle, emekçilerin esas kurtuluşunun sosyalizmde olduğu gerçeği arasında celişki yüzünden.

Bu tablo kimilerine karamsar gelebilir. Ne ki gerçek durum budur.

Madem ki gerçek durum bu, yani sosyalizme ilerleyeceğir emekçi halk iktidarı hantısi Kaf dağının arkasında, öyleyse kendimize daha "realist" hedefler seçmemiz doğru olmaz mı?

Elbette "daha realist" hedeflerimiz de olmalı. Ancak bir şartla: İşçi sınıfının hedefler manzumesinin bütünlüğünü ve dahili bağlanılarını gözden bırak etmeden.

İşçi sınıfı, ekonomik, sosyal, kültürel problemlerin aşamazarak ve devasa boyutlarda yükseldiği, kronikleşmiş buhrandan bir turlu kurtulamayan bağımlı ve tekelci kapitalist yapının sosyal ilerlemenin başlıca engeli haline geldiği Türkiye gibi bir ülkede, emekçi halkın iktidarnı - isterse şimdiden kestiilemeyecek kadar isterde gözükse- hizmet edeceğini bildikleri ölçüde, partiye sahip çkarlar, mücadeleye canla başla angaj olurlar. "Ben görsemem bile benim cocugum görecekl!" inancı, yabana atılmayacak bir manevi güç ve hayatı sahiptir emekçi halk arasında.

Nihayet, olağanüstü gelişmelere hazırlıksız yakalanmış olunur. Mevcut durumun kısa ve orta vadeye projeksiyonunda bir emekçi iktidarının gözükmüyor olduğu varsayımları kehanet olmasa da, toplumsal gelişmenin tekde olmayan yasaları tahtında yine de bir ölçüde kehanettir. Hele Türkiye gibi stabil olmayan bir ülkede yakın gelecektenden ötesini kesiirmek pek kolay değildir. Gerci günümüzün kücümüş dünyasında tek tek ülkelerin devrimlerinde dış şartlar da önemli rol oynamaktadır. Ama son kertede iç şartların belirleyici olduğu ilkesi doğrusa, Türkiye'nin emekçi bir iktidar için elverişli şartlara, uzak olmayan bir gelecekte gebe kalması ihtiyatlı, zayıf da olsa mevcuttur. Pek bilindiği gibi, toplumsal gelişmelerin öylesine hareketlendiği durumlar olur ki, yılamlar nispeten kısa bir zaman aralığında, bilinc, örgütlenme, kendi gücüne güven vb. her bükümden iktidarı alabilecek olgunluğa erişebilirler. İşte böyle bir ihtimal dahi sınıfın, iktidar hedefini şimdiden amaçlamamasını zaruri kılar.

şartıdır. Ustelik bu tür çıkarlar, sınıfın, örneğin sömürütürden baskından kurtulmak gibi asli, yani emekçiler için hayatı öneme sahip çıkarlardır. Bu tür çıkarlar hayatı geçirilmemiş, çalışan insanların toplumsal konumunda ve hatta gündelik hayatında nitel bir değişik sağlanmış olmaz. Demek ki sınıfın iktidarı programatik bir hedef olarak almayan bir örgüt her şey olur ama parti olamaz.

İşçi sınıfının, öteki sınıflardan bağımsız hattını izlemek tehlikeye düşer. Kendi sınıf iktidarı hedeflemeyenin doğal sonucu, başka sınıfların -Türkiye somutunda burjuvazı ve yandaşlarının- iktidartına razı olmak ve sınıfın çıkarlarını, bu şartlar altında savunmak demektir. Oysa gördük ki, kapitalizm altında ve burjuva iktidarların varlığında, istenirse koalisyon ortağı vb. olunsun, sınıfın çıkarlarının gerektirdiği köklü tedbirleri -örneğin üretim araçlarının özel mülkiyetten çıkarılması- hayatı geçirmek mümkün değilidir. Ünlü "İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olmak zorundadır" deyişi boşuna söylememiştir.

"Realist olma" hesaplarına rağmen realiteden heften kopma tehlikesi ortaya çıkar. Emekçi halkın iktidarı hedeflemeyen bir partinin, iççilere, diğer çalışan insanlara ve en önemli kurtuluşu sosyalizmde arayan geniş bir potansiyele hitap kabiliyeti bir hayli zayıf kahr. Siyasi parti, ne türden olursa olsun, kamuoyunun kanısı uyarınca, iktidar olmayı amaçlayan bir örgütür. Bu kanı doğrudur da. İşçilerin, öteki emekçilerin, sosyalizmi öleyen potansiyelin, sömürü ve baskından arındırılmış bir toplumu, buna varacak yolu başlatacak bir emekçi iktidarı gündeminde almayan bir partide, surf günü birlik talepler, en iyi intİmalle kapitalizm altında elde edilebilecek hakların azamı için rağbet edecekleri hatta ilgi duyacakları bir hayli kuşkuludur. İnsanlar, hayatı daha çekilebilir kıracak haklar uğruna yürütmüş mücadelemin, yarını aslı hedef -o "yarın"- isterse şimdiden kestiilemeyecek kadar isterde gözükse- hizmet edeceğini bildikleri ölçüde, partiye sahip çkarlar, mücadeleye canla başla angaj olurlar. "Ben görsemem bile benim cocugum görecekl!" inancı, yabana atılmayacak bir manevi güç ve hayatı sahiptir emekçi halk arasında.

Nihayet, olağanüstü gelişmelere hazırlıksız yakalanmış olunur. Mevcut durumun kısa ve orta vadeye projeksiyonunda bir emekçi iktidarının gözükmüyor olduğu varsayımları kehanet olmasa da, toplumsal gelişmenin tekde olmayan yasaları tahtında yine de bir ölçüde kehanettir. Hele Türkiye gibi stabil olmayan bir ülkede yakın gelecektenden ötesini kesiirmek pek kolay değildir. Gerci günümüzün kücümüş dünyasında tek tek ülkelerin devrimlerinde dış şartlar da önemli rol oynamaktadır. Ama son kertede iç şartların belirleyici olduğu ilkesi doğrusa, Türkiye'nin emekçi bir iktidar için elverişli şartlara, uzak olmayan bir gelecekte gebe kalması ihtiyatlı, zayıf da olsa mevcuttur. Pek bilindiği gibi, toplumsal gelişmelerin öylesine hareketlendiği durumlar olur ki, yılamlar nispeten kısa bir zaman aralığında, bilinc, örgütlenme, kendi gücüne güven vb. her bükümden iktidarı alabilecek olgunluğa erişebilirler. İşte böyle bir ihtimal dahi sınıfın, iktidar hedefini şimdiden amaçlamamasını zaruri kılar.

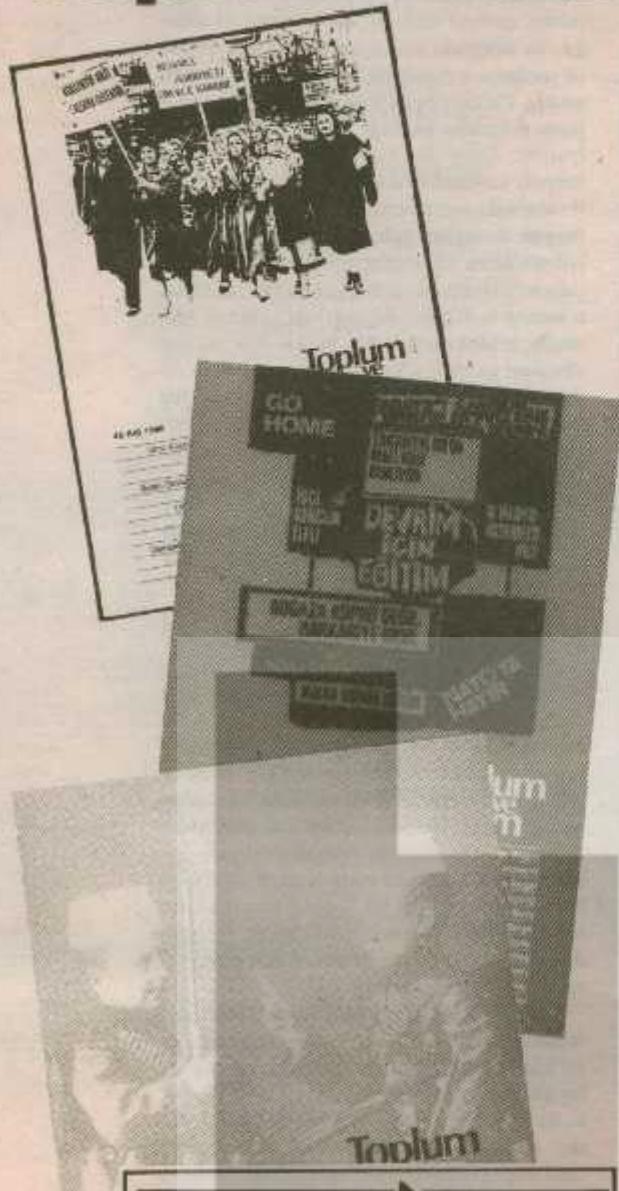
Buraya kadar söylediğim, yazının baş kısmında zikredilen, sosyalizm hedefli projemizin, mevcut düzenin esas alternatif olduğunu, bu projenin uygulanabilmesi için objektif şartların bulunduğu ve sosyal ilerleme açısından Türkiye'ye en uygun gelişmeyi bu projenin mümkün kılacağı teması üzerine şeileniyor. Şayet bu varsayımlı doğru değilse, mevcut şartlarda esas alternatif emekçi halk iktidarı sosyalizme yürüyen bir düzen olmayıp, öneğin kapitalizmin islah edilerek, iyileştirilerek vb. sürdürülmesi işe ve iççilere, çalışan kitlenin çıkarı boylesi bir gelecekte ise, o zaman iş değişir! Bu taktide sorunun ideolojik muhtevalasının bir başka boyutta ele alınması gereklidir. Çünkü biliyoruz, dünya ölçüngde kapitalizmin, tarih sarmalının bir üst kıvrısına doğru evrimleştiğini iddia eden tezler ileri sürülmüyör ve tartışılmıyor. Eğer böyle bir tez doğrusa, dünya kapitalist sisteme bağlı olan Türkiye'de de mevcut kapitalizmin tarih sarmalında bir üst kıvrıma doğru tırmanmaktadır olduğunu düşünenler pekâla çıkabilir.

Hemen belirtiyim ki, tartışılmakta olan ve bu amaçla hazırlanmış bir tez üzerine program bina etmek bana ciddi gelmiyor. Yine de bu tezin doğru olduğunu, kapitalizmin hem dünyada, hem Türkiye'de daha gelişkin bir asamaya evrimleştiğini farz etsek, bu durum iççilinin artideğer sömürüsünden kurtulma isteğini ve bu ugurda mücadeleini ortadan kaldırırmaz ki. Manifesto'nun kaleme alındığı tarihte de kapitalizm -hem de dört nala- gelişiyordu. Kapitalizm evrimleşerek süreçse bile, işçi bir yandan bu "yeni" süreci azami hak elde etmek için değerlendirirken, ote yandan da sınıfının iktidar hedefini esas alan mücadeleini sürdürdürecektr.

Kaldı ki, kapitalizmin tırmandığı tarih sarmalının sonu yoktur. O zaman da kapitalizmi islah ederek sürdürme politikasının da sonu gelmez. Ve bu da bir "tez" olabilir. Ne ki bu "tez", bilindiği gibi hiç de yeni değildir. Ama hemen belirtiyim ki, şayet bu tez dahi doğru olsaydı, yani kapitalizmin ilelebet payidar olacağı kanıtlansaydı, ben, Troçki'nin bir zamanlar, bir başka vesileyle söylediğini gibi, Spartaküs olmayı tercih ederdim. ■

Toplum ve Bilim 12. Yılında

Toplum ve Bilim

Toplum ve Bilim Türkiye'nin akademik üretim ve tartışma ortamında bir canlılığın yaşandığı 1970'li yılların sonuna doğru -1977 güzü- yayılmasına başlandı. Çeşitli disiplinlerden sosyal bilimcilerin bilgi ve düşüncelerini, hem birbirlerine hem de üniversite dergilerinin genellikle ulaşamadığı daha geniş bir kamuoyuna ilettilerine anlamlı bir medya islevi gördü. Ve bugüne kadar 100'ü aşkın sosyal bilimci en az bir yazı ile dergiye katkıda bulundu. Toplum ve Bilim 1980'lerin başında Türkiye'de toplumsal hayatın yanısıra düşünce sürecini de olumsuz yönde etkileyen gelişmelerin dışında kalamadı. 1985'te yayımına ara vermek zorunda kalan Toplum ve Bilim, yeni bir Yazı Kurulu ve Danışmanlar Kurulu'nun oluşturulmasıyla üç aylık periyodlarla düzenli olarak yeniden çıkmaya başladı. 43. sayısıyla onikinci yılını dolduran ve halen alanında en uzun süredir çıkmakta olan dergi özelliğini koruyan Toplum ve Bilim, toplumu anlama ve anlatma sürecine katkıda bulunmayı amaçlıyor.

Lütfen aşağıdaki formu doldurup, "Birikim Yayınları, Küçükayasofya Caddesi No: 17-19/A, Sultanahmet/İSTANBUL" adresine gönderiniz.

İŞİM
ADRES

- Bir yıllık abone olmak istiyorum.
 Eski sayıları edinmek istiyorum (.....)
Ödeme şeklini lütfen işaretleyiniz ve dekontlara "Toplum ve Bilim Abonesi" ibaresini yazdırmayı umutmayın.
 Birikim Limited Şirketi'nin Pamukbank Turbe Şubesi 210233 Nolu hesaba yatırdım. Dekontum fotokopisi ekredir.

Mevcut eski sayılar:

11, 12, 13, 14, 15/16, 17, 23 (Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Sistemi), 25/26 (Japonya, Batılılaşma, Demokrasi), 27 (Liberalizm), 28, 29/30 (İslâm), 31/39, 40, 41, 42.

ABONE FİYAT LİSTESİ

Bir yıllık abone bedeli 20.000 TL/Yıl
Avrupa-Ortadoğu: 15 \$/Yıl ABD: 18 \$/Yıl (Posta ücreti abone bedelinin içindedir)
Eski sayılar: 5000 TL

Birikim Yayıncılığı, Küçükayasofya Cad. No: 17-19/A Sultanahmet-İstanbul, Tel: 512 17 34